

**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОЛЕСНИК РОМАН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 346.91

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДСТАВИ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ
ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ**

12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня **кандидата юридичних наук**

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Р.М. Колесник

Науковий керівник – **Зельдіна Олена Романівна**,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Колесник Р.М. Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 «Господарське право, господарсько-процесуальне право» (081 – Право). – Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Київ, 2018.

У роботі на основі комплексного теоретико-правового дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами розроблено та обґрунтовано пропозиції щодо їх вдосконалення.

Вперше запропоновано визначення підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами як основ для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

У роботі удосконалено визначення істотні для справи обставини як фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

Автором удосконалено класифікацію підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом їхнього поділу на дві групи залежно від способу та часу їхнього встановлення. Перша група містить підстави, що мали місце на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того, як судове рішення господарського суду набрало законної сили. Другу групу складають підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду.

В роботі обґрунтовано періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом виокремлення шести періодів.

Обґрунтовано доцільність розглядати порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні господарської справи судом, що встановлено міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною як підставу перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами.

Автором обґрунтовано доцільність передбачити в законодавстві, що підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами є встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили вина службових осіб суду у вчиненні злочину, а також примус судді, внаслідок чого було ухвалено судове рішення.

У роботі обґрунтовано доповнення законодавства України, у частині визнання факту фальсифікації процесуальних документів і інших доказів, що встановлено судовим рішенням, яке набрало законної сили й потягло за собою ухвалення незаконного рішення у справі підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами.

Дістали подальшого розвитку положення щодо врахування в законодавстві України норм зарубіжного законодавства в частині: можливості переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів; можливості

подавати заяву про відновлення процесу не тільки особами, які брали участь у справі, а й особами, які не брали участі у справі, якщо судове рішення, що набрало законної сили, порушує їхні права.

Автором узагальнено судову практику та на основі цього запропоновано напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: виключити неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

У роботі запропоновано напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: узгодити норми, що регулюють ідентичні правовідносини стосовно підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити відповідність норм ГПКУ та підзаконного акту, що конкретизує підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами; чітко передбачати в законодавстві всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити офіційне узагальнення судової практики з рекомендаціями застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; визначити механізм застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; врахувати зарубіжний досвід регулювання підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці положень щодо підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, у можливості використання теоретичних положень і висновків дисертаційної роботи в процесі законотворчої діяльності, у правозастосовній практиці, у науково-дослідній роботі та навчальному процесі.

Сформульовані у дисертації пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства України стосовно перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами прийнято до використання у правотворчій діяльності Народного депутата України Новак Н.В. (лист № 127 від 04.10.2017 р.). Окремі положення дисертаційної роботи використовуються в роботі Господарського суду Київської області (довідка б/н від 26.09.2017 р.). Окремі пропозиції, сформульовані у дисертації, впроваджено кафедрою міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету (акт впровадження результатів кандидатської дисертації б/н від 01.11.2017 р.).

Ключові слова: підстави перегляду рішень господарських судів, нововиявлені обставини, модернізація законодавства, істотні для справи обставини, нові докази, фальсифікація процесуальних документів.

НАУКОВІ ПРАЦІ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Колесник Р.М. Поняття підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. *Економіка та право*. 2014. № 1. С. 88–93.

2. Колесник Р.Н. Эволюция законодательства о рассмотрении хозяйственных споров по вновь открывшимся обстоятельствам. *Legea și viața*. 2014. № 7/3. С. 49–53.

3. Колесник Р.М. Істотні для справи обставини як підстава для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 74–78.

4. Колесник Р.М. Щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 75–78.

5. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Право і суспільство*. 2017. № 4, ч. 1. С. 89–95.

6. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 90–94.

НАУКОВІ ПРАЦІ, ЯКІ ЗАСВІДЧУЮТЬ АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ:

7. Колесник Р.М. Перегляд рішень за нововиявленими обставинами: поняття та класифікація. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10-11 березня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 74–77.

8. Колесник Р.М. Вина судді у вчиненні злочину як підстава для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Проблеми та стандарти дотримання захисту прав людини в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 серпня 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 65–68.

ANNOTATION

Kolesnik R.M. Reasons for reviewing the decisions of commercial courts for newly discovered circumstances. – Qualifying scientific paper on the rights of the manuscript.

The Dissertation for the Candidate Degree in Law, specialty 12.00.04 "Commercial Law, Economic and Procedural Law". - Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

In the work on basis of a comprehensive theoretical and legal study of the reasons for reviewing the decisions of the economic court for newly discovered circumstances, suggestions for their improvement have been developed and substantiated.

For the first time it was suggested to determine reasons for the consideration of decisions of the economic court for newly discovered circumstances as basis for reviewing the decision of the economic court, which were discovered by the interested people only after becoming legal, which either took place at the time of its adoption, or was established after its approval by another judicial authority, properly certified and in accordance with the procedure provided by the legislation of Ukraine, refute the facts which formed the basis of the original court decision.

In this work the author improved the definition of those circumstances, which are essential to the case as factual data that are of legal significance for the analysis of the relations between the parties, in one way or another could affect the decisions of the economic court, which existed during the consideration of the case, but were not known at the time of the trial, neither by the court nor by the participants of the case due to the reasons which didn't depend on them and identified by the participant in the case after the decision of the economic court of legal effect.

The author improved the classification of reasons for reviewing the decisions of the economic court for newly discovered circumstances by dividing them into two groups, depending on the method and time of their establishment. The first group contains the circumstances that took place at the time of the decision of the economic court, but became known to the interested people after the court decision of the economic court came into force. The second group is the circumstances, which are established in another trial after the decision of the economic court, which is to be reviewed.

The work substantiates the periodization of the development of legislation on the review of decisions of the economic court under newly discovered circumstances by distinguishing six periods.

The expediency is substantiated to consider Ukraine's violation of international obligations in a business case by a court established by an international judicial body, whose jurisdiction is recognized by Ukraine as the basis for reviewing the decision of the economic court for newly discovered circumstances.

The author substantiates the expediency to predict in the legislation that the reason for reviewing the ruling of the economic court for newly discovered circumstances are established by a court decision, which has gained the legal validity of the guilty of the court's officials in committing the crime, as well as the coercion of the judge, which resulted in the adoption of a judicial decision.

The work substantiates the additions to the legislation of Ukraine, in the part with the recognition of the fact of the falsification of procedural documents and other evidences, which were established by the court decision, which came into force and entailed the adoption of the illegal decision in the case on the basis for review of the decision of the economic court for newly discovered circumstances.

The further development of the statement concerning taking the norms of foreign legislation into account in the legislation of Ukraine in the part: the possibility to review the court's decision not only for newly discovered

circumstances, but also in connection with the discovery of new evidence; the opportunity to apply for restoration of the process, not only for those who took part in the case, but also for those who did not take part in the case, if the court's decision that came into force violates their rights.

The author summarizes judicial practice and on the basis of this suggests the ways of improving the legal basis for applying the circumstances for reviewing decisions of the economic court under newly discovered circumstances, namely: to exclude the unequal application of the rules of law by courts of different instances; to distinguish clearly the newly discovered circumstances and new evidence; to provide a procedure for determining the essential nature of circumstances; to finalize the procedure for determining the judicial body, to which it is necessary to submit an application for review of the economic court's decision for newly discovered circumstances; to specify the procedure for determining the moment when the fact has become known to the person who appeals to the economic court; to specify the mechanism for determining the range of people who can apply; to provide a procedure for recognizing the judgment of the European Court of Human Rights as a newly discovered circumstance.

The work suggests the directions for legislation's modernization concerning the reasons for reviewing the decisions of the economic court under newly discovered circumstances, namely: to harmonize the norms governing identical legal relations regarding the reasons for reviewing decisions based on newly discovered circumstances; to ensure compliance with the norms of the CPCU and the by-law, specifying the reasons for the revision of decisions on newly discovered circumstances; to clearly stipulate in the legislation all the definitions used concerning the reasons for reviewing decisions based on newly discovered circumstances; to provide a formal generalization of judicial practice with recommendations on the application of the reasons for the review of decisions based on newly discovered circumstances; to determine the mechanism for applying the reasons for reviewing decisions based on newly discovered

circumstances; take into account the foreign experience of regulating the reasons for reviewing decisions based on newly discovered circumstances.

The practical significance of the obtained results is to elaborate the provisions on the reasons for reviewing the decisions of economic courts under the newly discovered circumstances, the possibility of using the theoretical statements and conclusions of the dissertation in the process of lawmaking activity, in law enforcement practice, in a research work and in the educational process.

The suggestions about improving the current legislation of Ukraine regarding the revision of the decisions of economic courts under the newly discovered circumstances, formulated in the dissertation, were adopted for the use in the lawmaking activity of the People's Deputy of Ukraine N. Novak. (Letter №. 127 dated 04.10.2017). Some statements of the dissertation work are used in the work of the Commercial Court of the Kiev region (certificate b / n from 09/26/2017). Some suggestions, formulated in the dissertation, were introduced by the Department of International Law of the Institute of International Relations of the National Aviation University (the act of implementation of the candidate's dissertation's results from 01.11.2017).

Key words: bases of the review of decisions of economic courts, newly discovered circumstances, modernization of legislation, circumstances essential for the case, new evidence, falsification of the procedural documents.

SCIENTIFIC PAPERS TO PUBLISH MAJOR SCIENTIFIC RESULTS OF THIS THESIS PAPER:

1. Kolesnyk, R.M. (2014), *Ponyattya pidstav perehlyadu rishen' hospodars'kykh sudiv za novovyyavlenymy obstavynamy* [The concept of grounds for reviewing decisions of economic courts for newly discovered circumstances], *Economics and Law*, vol. 1, pp. 88–93.

2. Kolesnyk, R.M. (2014), *Jevoljucija zakonodatel'stva o rassmotrenii hozhajstvennykh sporov po vnov' otkryvshimsja obstojatel'stvam* [Evolution of

legislation on the consideration of economic disputes on newly discovered circumstances], *Legea și viața*, vol, 7/3, pp. 49–53.

3. Kolesnyk, R.M. (2017), *Istotni dlya spravy obstavyny yak pidstava dlya perehlyadu rishennya hospodars'koho sudu za novovyyavlenymy obstavynamy* [Essential to the circumstances of the case as the basis for review of the decision of the economic court for newly discovered circumstances], *Business, Economy and Law*, vol. 3, pp. 74–78.

4. Kolesnyk, R.M. (2017), *Shchodo poryadku perehlyadu rishen' hospodars'koho sudu za novovyyavlenymy obstavynamy* [As to the order of review of the decisions of the economic court for newly discovered circumstances], *Business, Economy and Law*, vol. 8, pp. 75–78.

5. Zel'dina, O.R., & Kolesnyk, R.M. (2017), *Instytut perehlyadu rishennya sudu za novovyyavlenymy obstavynamy* [Institute for reviewing court decisions for newly discovered circumstances], *Law and Society*, vol. 4, pp. 89–95.

6. Zel'dina, O.R., & (2017), *Napryamy modernizatsiyi zakonodavstva shchodo perehlyadu rishen' hospodars'koho sudu za novovyyavlenymy obstavynamy* [Directions modernize legislation to review the decisions of economic court to new circumstances], *Journal of Kiev University of Law*, vol.2, pp. 90–94.

SCIENTIFIC PAPERS PROVING THIS THESIS PAPER MATERIALS VALIDATION:

7. Kolesnyk, R.M. (2017), *Perehlyad rishen' za novovyyavlenymy obstavynamy: ponyattya ta klasyfikatsiya* [Revision of decisions on newly discovered circumstances: concept and classification], *Materialy mizhnar nauk.-prakt. konf.* [Proceedings of International Scientific practical Conference] *Sutnist' ta znachennya vplyvu zakonodavstva na rozvytok suspil'nykh vidnosyn* [The

essence and importance of the influence of legislation on the development of social relations], Odessa, , Ukraine, March 10–11, 2017, pp. 74–77.

8. Kolesnyk, R.M. (2017), *Vyna suddi u vchynenni zlochynu yak pidstava dlya perehlyadu rishennya sudu za novovyyavlenymy obstavynamy* [The fault of a judge in committing a crime as the basis for reviewing a court decision for newly discovered circumstances], *Materialy mizhnar nauk.-prakt. konf.* [Proceedings of International Scientific practical Conference] *Problemy ta stan dotrymannya zakhystu prav lyudyny v Ukrayini* [Problems and the state of observance of human rights protection in Ukraine], L'viv, Ukraine, August 18–19, 2017, pp. 65–68.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП	16
Розділ 1 Загальні положення щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами	26
1.1 Поняття та класифікація підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами	26
1.2 Історія розвитку законодавства про перегляд господарських спорів за нововиявленими обставинами	45
Висновки до розділу 1	65
Розділ 2 Порядок та аналіз підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами	71
2.1 Порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами	71
2.2 Істотні для справи обставини як підстава перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами	84
2.3 Підстави, які встановлено в іншому судовому процесі після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду	94
Висновки до розділу 2	117
Розділ 3 Модернізація законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами	120
3.1 Зарубіжний досвід перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами	120

3.2 Судова практика як основа для модернізації господарсько- процесуального законодавства України	139
3.3 Напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами	161
Висновки до розділу 3	168
ВИСНОВКИ	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	176
ДОДАТКИ	194

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГКУ – Господарський кодекс України;

ЦКУ – Цивільний кодекс України;

ГПКУ – Господарський процесуальний кодекс України;

ККУ – Кримінальний кодекс України;

КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України;

ЦПКУ – Цивільний процесуальний кодекс України;

КПКУ – Кримінальний процесуальний кодекс України;

ГПК РБ – Господарський процесуальний кодекс республіки Білорусь;

ЦПУ ФРН – Цивільне процесуальне уложення Федеративної республіки Німеччини;

ФПЦП – Федеративні правила цивільного процесу;

АПК РФ – Арбітражно-процесуальний кодекс Російської Федерації;

Європейський суд – Європейський суд з прав людини.

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Процеси реформування судової системи набувають особливої значущості у період загострення економічних проблем в Україні. Необхідність забезпечення сучасної, виваженої, прозорої процедури ухвалення судових рішень у сфері господарювання спонукає законодавця шукати оптимальні варіанти для удосконалення процесуальних норм. Особливої уваги потребують підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, оскільки ця окрема процесуальна форма судового процесу не отримала належної уваги з боку законодавця і науковців. Разом з цим, тільки у 2016 р. місцевими господарськими судами закінчено провадження у 85 769 справах, у тому числі, за нововиявленими обставинами. Таким чином, перегляд рішень господарських судів за нововиявленими обставинами є однією зі складових ефективної судової системи України, тому потребує комплексного дослідження й удосконалення.

Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який 03.10.2017 р. прийнято Верховною Радою України (далі – Закон від 03.10.2017 р.), вніс незначні зміни щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. При цьому, законодавцем не було вирішено низку питань, зокрема: не має чіткого визначення термінів, потребують вдосконалення підстави та порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, мають місце прогалини та неузгодженості норм права.

Окремі питання, які пов'язано з переглядом рішень господарського суду за нововиявленими обставинами досліджувались такими вченими як: С.В. Боднар, В.Е. Беяневич, О.А. Беяневич, С.В. Васильєв, С.В. Степанов,

Л.М. Ніколенко, Д.М. Притика та інші. Монографія С. В. Степанова «Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами» (2012 р.) дає характеристику нововиявлених обставин. Проте в науковій літературі відсутнє комплексне дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами з урахуванням реформи процесуального законодавства, яка, наразі, запроваджена в Україні. Не знайшов належного висвітлення у науковій літературі зарубіжний досвід підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, який потребує вивчення та впровадження у законодавство України, зокрема з огляду на завдання приведення законодавства України до європейського.

Комплексне правове дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами дозволить усунути прогалини у понятійному апараті, узагальнити правозастосовну практику та запропонувати напрями модернізації законодавства у зазначеній сфері.

Все вищезгадане вказує на актуальність комплексного правового дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що і обумовило вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Інституту економіко-правових досліджень НАН України у межах тем: «Правові засади регіоналізації державного управління економікою» (ДР № 0114U004338); «Модернізація господарського законодавства як передумова сталого розвитку України» (ДР № 0117U002308), в яких дисертант брав участь як співвиконавець і досліджував підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, що дозволило обґрунтувати теоретичні положення й пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка й обґрунтування нових положень стосовно підстав перегляду рішень

господарського суду за нововиявленими обставинами та розроблення відповідних пропозицій щодо вдосконалення законодавства України.

Мета дослідження обумовила формулювання і вирішення наступних завдань:

проаналізувати теоретико-правове забезпечення та визначити поняття і класифікацію підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

узагальнити існуючі пропозиції та на їх основі удосконалити визначення поняття «істотні для справи обставини»;

дослідити еволюцію законодавства, яке регулює перегляд господарських спорів за нововиявленими обставинами та обґрунтувати періодизацію його розвитку;

проаналізувати порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та розробити пропозиції щодо його удосконалення;

дослідити підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду та їх удосконалити;

проаналізувати зарубіжне законодавство про перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами та виокремити норми права, які доцільно врахувати у законодавстві України;

узагальнити судову практику та розробити напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

проаналізувати існуючі проблеми та на їх основі обґрунтувати напрями модернізації законодавства України щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

проаналізувати законодавство та сформулювати пропозиції до Господарського процесуального кодексу України щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Предметом дослідження є підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами.

Методи дослідження. У процесі комплексного дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами були використані такі методи наукового пізнання: діалектичний, історичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний, системно-структурний.

Діалектичний метод застосовувався при дослідженні поняття підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Історичний метод використано для періодизації законодавства, яке регулює перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. За допомогою формально-логічного методу здійснено аналіз норм права, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз зарубіжного законодавства та виокремлено норми права, які доцільно врахувати в законодавстві України. Логіко-юридичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства України, проектів процесуального законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та виявити недоліки й обґрунтувати пропозиції щодо їх усунення. Системно-структурний метод застосовано при дослідженні порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Науково-теоретичну основу дисертації, крім вищезазначених, склали також праці таких вчених, як: А.Г. Бобкова, Д.В. Задихайло, О.Р. Зельдіна, Р.А. Джабраїлов, В.К. Мамутов, В.С. Петров, О.П. Подцерковний, В.А. Устименко, В.С. Щербина та ін.

Емпірична база дослідження представлена нормативно-правовими актами Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших

органів виконавчої влади, проектами законів, нормативними актами зарубіжних країн, матеріалами судової практики, спеціальною літературою у сфері права.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що на основі комплексного теоретико-правового дослідження підстав перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами розроблено та обґрунтовано пропозиції щодо їх удосконалення. Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Вперше:

обґрунтовано, що підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами – це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та в порядку, передбаченому законодавством України, спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення;

виокремлено ознаки підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

запропоновано напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: узгодити норми, що регулюють ідентичні правовідносини стосовно підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити відповідність норм ГПКУ та підзаконного акту, що конкретизує підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами; чітко передбачати в законодавстві всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити офіційне узагальнення судової практики з рекомендаціями застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; визначити механізм застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; врахувати зарубіжний

досвід регулювання підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами;

узагальнено судову практику та запропоновано напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: виключити неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

Удосконалено:

визначення поняття «істотні для справи обставини» з уточненням, що це фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили;

класифікацію підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами залежно від способу та часу їх встановлення шляхом поділу на дві групи: 1) підстави, що мали місце (встановлені) на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили; 2) підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду;

періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом виокремлення шести періодів: перший період: початок ХІХ століття – початок ХХ століття; другий період: радянський (1917 р. – початок 1991 р.), який можливо розділити наступним чином: а) 20-ті роки; б) 30-ті – 60-ті роки; в) кінець 70-х – початок 90-х років; третій період: 1991 р. – 2000 р.; четвертий період: 2001 р.- липень 2010 р.; п'ятий період: липень 2010 р. – червень 2017 р.; шостий період: червень 2017 р. – теперішній час;

положення щодо порядку перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом уточнення строків та осіб, які мають право подати заяву щодо перегляду рішення господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

формулювання підстави перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами, в частині визнання факту фальсифікації процесуальних документів й інших доказів, що встановлено судовим рішенням, яке набрало законної сили й потягло за собою ухвалення незаконного рішення у справі;

доповнення конституційних норм, в частині обґрунтування доцільності конституційного закріплення права на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами;

переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом доповнення його такою як: порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні господарської справи судом, що встановлено міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною;

врахування у законодавстві України положень зарубіжного законодавства, в частині: перегляду рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів (встановлено законодавством Франції та США); відсутності обмеження

строку для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами щодо підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду (передбачено законодавством Франції, США, РФ, Білорусії, Узбекистану); можливості подати заяву про відновлення процесу не тільки особами, які брали участь у справі, а й особами, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права (передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн);

конкретизації формулювання підстави перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом обґрунтування того, що такою підставою також є встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили, вина службових осіб суду у вчиненні злочину, а також примус судді, внаслідок чого було ухвалене судові рішення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у заповненні прогалини в науці господарсько-процесуального права щодо підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, у можливості використання теоретичних напрацювань і висновків дисертаційної роботи у процесі законотворчої діяльності з метою модернізації законодавства України щодо перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, у правозастосовній практиці при використанні підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, а також для забезпечення єдності судової практики у процесі перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. Положення дисертаційної роботи можуть застосовуватись у науково-дослідній роботі та в навчальному процесі при підготовці посібників, підручників та методичних матеріалів, а також в рамках викладання господарсько-правових дисциплін, призначених для студентів юридичних та економічних спеціальностей.

Пропозиції, сформульовані у дисертації щодо удосконалення чинного законодавства України стосовно перегляду рішень господарських судів за

нововиявленими обставинами, модернізації перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами прийнято до використання у правотворчій діяльності Народного депутата України Новак Н.В. (лист № 127 від 04.10.2017 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи щодо вдосконалення підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами використовуються у роботі Господарського суду Київської області (довідка б/н від 26.09.2017 р.).

Окремі пропозиції, сформульовані в дисертації, використовуються у навчальному процесі при підготовці фахівців на кафедрі міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету (акт впровадження результатів б/н від 01.11.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертаційної роботи одержано автором особисто на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових і нормативно-правових джерел, судової практики. Внесок дисертанта у праці, опубліковані у співавторстві, відзначено у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (Львів, 2017) та Міжнародній науково-практичній конференції «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (Одеса, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у наукових працях, з яких, 5 статей опубліковано у фахових наукових виданнях України, 4 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, та 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 2 публікації за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 203 сторінки, з них основного тексту – 160 сторінок. Робота містить 3 таблиці, список використаних джерел із 175 найменувань та 5 додатків.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПІДСТАВ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

1.1 Поняття та класифікація підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами

Відповідно до статті 112 Господарського процесуального кодексу України [1], господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили за нововиявленими обставинами.

Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який 03.10.2017 р. ухвалено Верховною Радою України (далі – Закон України від 03.10.2017) [2] в ст. 321 ГПКУ передбачає, що рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи, а також ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

Як відзначається у науковій літературі, перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами є окремою формою судового процесу, особливості якої визначаються юридичною природою цих обставин [3, с.12]. Боднар С.В. зазначає, що поступово в країнах континентальної правової традиції виникли активні форми перегляду судових рішень: приватне (окреме) оскарження; апеляція; касація; перегляд судових рішень за

нововиявленими та за винятковими обставинами. Безумовно, ці форми склалися не відразу, а поступово, під впливом інтересів невпинного прийняття рішень та їхньої непохитності [4, с. 88].

У п. 1 Постанови Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 17 «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» (далі – Постанова № 17) [5] також передбачено, що перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами є окремою процесуальною формою судового процесу, яка визначається юридичною природою цих обставин.

Отже, перегляд рішень за нововиявленими обставинами є окремою процесуальною формою судового процесу, згідно з якою в разі наявності певних обставин (підстав), господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за заявою зацікавленої сторони.

Перегляд рішень господарського суду залежить від характерних ознак обставин, за наявності яких такий перегляд можливий. Такі обставини ГПКУ називає підставами перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, які і є предметом цього розгляду.

Ст. 112 ГПКУ передбачає наступні підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами:

1) істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення;

3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення;

4) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення рішення чи постановлення ухвали, що підлягають перегляду;

5) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане (згідно редакції від 13.07.2017 р.: «5) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону України, іншого акта (їх окремих положень) або надане Конституційним Судом України офіційне тлумачення положень Конституції України, що є відмінним від того, як їх застосував суд при вирішенні справи»).

Проект Закону України № 6232 від 23.03.2017 в ч. 2 і 3 ст. 321 ГПКУ встановлює, що підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі;

3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є:

1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане.

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом;

3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

Тобто законодавець має намір виокремити нововиявлені та виключні обставини.

03.10.2017 р. зазначений закон було ухвалено Верховною Радою України в цілому, та досліджувана стаття дещо змінилася.

Для того, щоб дати повну характеристику підставам перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, спочатку доцільно визначити, у чому полягає поняття «підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами».

Аналіз ГПКУ й інших нормативно-правових актів України, що регулюють питання перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами демонструє, що у законодавстві України відсутнє визначення поняття «підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами».

Дослідження робіт науковців, які приділяють увагу питанням перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами (наприклад, С.В. Степанов [3], В.Е. Беяневич [6], О.А. Беяневич [7], О.М. Ломоносова [8], Л.М. Ніколенко [9], Д.М. Притика [10], А.М. Резуненко [11], І.О. Ізарова [12] М.М. Бородін [13], М.В. Бернадська [14], та інші) свідчить, що в науковій літературі відсутнє визначення поняття «підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами», натомість науковці пропонують різні тлумачення поняття «нововиявлені обставини».

Стосовно визначення «нововиявлені обставини» доцільно зауважити, що характерні риси нововиявлених обставин як підстав перегляду рішень суду, які набрали чинності, привертають увагу правознавців, що досліджують різні галузі процесуальної науки. Це обумовлено тим, що

кінцевою метою будь-якого судового процесу є винесення справедливого і правосудного судового рішення, що може бути забезпечено лише повним, належним та ефективним судовим захистом.

Оскільки законодавство України не містить визначення нововиявлених обставин, а в юридичній науці та на практиці існують різні тлумачення нововиявлених обставин, то їх необхідно проаналізувати задля чіткого визначення поняття «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами».

Більшість вчених визначають нововиявлені обставини через поняття «факти». Так, представники цивільно-правової школи Л.С. Морозова [15, с. 41] та М.М. Бородін [13, с. 30] під нововиявленими обставинами розуміють юридичні факти, що мають для справи суттєве значення, які існували в момент винесення рішення, але не були і не могли бути відомі ні заявнику, ні суду, що виконав всі вимоги закону по збору доказів та встановленні об'єктивної істини. У даному випадку важко погодитись з думкою про необхідність збору доказів саме судом, адже один із принципів судочинства – змагальність судового процесу – зобов'язує сторони надати всі існуючі докази на підтвердження своєї позиції, у той час як у суду є обов'язок лише оцінити докази, надані сторонами.

А.М. Резуненко нововиявленими обставинами вважає факти об'єктивної дійсності, що залишилися невідомими суду і заявникові при розгляді справи, що мають істотне значення для її правильного вирішення, достовірно встановлені особливим способом і такі, що вказують на неправосудність судових актів, що набрали чинності [11, с. 4]. Думка про неправосудність судових актів, які набрали чинності, також викликає ряд зауважень. Заслуговує на підтримку точка зору С.В. Степанова, який вказує, що рішення суду, винесене під час первинного розгляду не можна розглядати як неправосудне, адже воно було винесене виходячи з наданих фактів та не маючи інформації про їх спотвореність, недостовірність. На підставі доказів, що містилися у матеріалах справи суд виніс вмотивоване

рішення яке важко назвати «неправосудним», «незаконним і необґрунтованим» [3, с. 14]. Єдиним винятком у даному випадку є встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення.

На думку І.О. Ізарової, нововиявлені обставини – це такі юридичні факти, які існували на момент розгляду справи, але не були і не могли бути відомі заявникові та істотно впливають на суть справи, спростовуючи або доводячи факти, які стали підставою або мотивом винесення судового рішення [12, с. 61]. У цьому визначенні недоліком є визначення нововиявлених обставин через юридичні факти, які не були відомі заявникові під час розгляду справи. Вбачається, що йдеться не лише про невідомість таких фактів заявникові, а й про невідомість вказаних фактів іншим учасникам процесу.

Частково цей недолік виправляє С.В. Васильєв, який вважає, що нововиявлені обставини – це юридичні факти, які існували у момент розгляду справи та такі, що мають істотне значення для її вирішення, які не були и не могли бути відомі ні заявникові ні суду, що розглядав справу [16, с. 261]. І. Бондар додає, що нововиявлені обставини – це факти об'єктивної дійсності, що залишилися невідомими заявнику та суду при розгляді справи, які мають суттєве значення для вирішення справи, достовірно встановлені особливим процесуальним способом і є такими, що вказують на незаконність і необґрунтованість судових рішень, що набрали законної сили [17, с. 83]. Але з таким визначенням також неможливо погодитись, адже воно по-перше, не враховує інших учасників процесу та зацікавлених осіб, яким може стати відомо про нововиявлені факти, котрі були не відомі під час розгляду справи та не враховує такої підстави перегляду рішення за нововиявленими обставинами як встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне, або необґрунтоване рішення; а по-друге, це визначення

має посилання на «незаконність і необґрунтованість судових рішень, що набрали законної сили», непогодження з цим було висловлено стосовно визначення А.М. Резуненко.

Крім зазначеного необхідно акцентувати увагу на тому, що, визначаючи нововиявлені обставини як обставини, які існували під час розгляду справи, науковці не враховують підстави перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами, які передбачено п.4-5 ст. 112 ГПКУ.

На думку В.М. Бернадської, нововиявлені обставини – це фактичні данні (факти), які встановлюються системою доказів, яка має довести, що неправильність перекладу, показань свідка, обвинуваченого, підсудного, потерпілого, висновків і пояснень експерта, зловживань з боку прокурора, дізнавача, слідчого, або судді при провадженні в справі, або інші обставини, по-перше – не були відомі суду, що постановив вирок, а по-друге, – вплинули на неправосудність цього судового рішення [14]. У даному випадку, позитивним моментом є те, що В.М. Бернадською охоплене більш широке коло обставин, які можуть стати підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. Однак це визначення також викликає зауваження, адже, якщо авторка у визначенні намагалася навести можливі підстави для перегляду рішення за нововиявленими обставинами, слід було також вказати на інші підстави такого перегляду, а саме: скасування судового акту, на підставі якого було прийняте первинне рішення у справі та визнання Конституційним судом України неконституційності закону, на підставі якого було прийнято первинне рішення по справі.

Теоретичні розробки представників адміністративно-процесуальної думки також містять низку положень щодо визначення нововиявлених обставин. Так, на думку А.Т. Комзолук, В.М. Бевзенко та Р.С. Мельник, під новоявленими обставинами слід розуміти існуючі в момент розгляду справи і суттєво значимі для її вирішення юридичні факти, які не були і не могли бути відомі ні заявникові ні суду [18, с. 448]. О.О. Буцьких вважає

нововиявленими обставинами юридичні факти, які мають суттєве значення для вирішення справи по суті, але які не були відомі ні сторонам під час розгляду адміністративної справи у суді, ні самому суду при винесенні судового рішення і які є підставою для перегляду вказаного судового рішення за ново- виявленими обставинами [19, с. 144]. Вказані визначення хоча і відрізняються одне від одного уточненням того, що такі факти повинні бути невідомими не лише заявникові, а і суду, однак охоплюють лише ті факти, що існували під час розгляду справи, тим самим не враховуючи ні скасування судового акту, на підставі якого було прийняте первинне рішення у справі, ні визнання Конституційним судом України неконституційності закону на підставі якого було прийнято первинне рішення у справі, ні встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину.

З господарсько-правової точки зору нововиявлені обставини як підстави перегляду рішень господарських судів розглядалися у роботах Л.М. Ніколенко [9], С.В. Степанова [3], В.Е. Беяневич [6], В.М. Шерстюк [20] та інших вчених-господарників.

Зокрема, В.М. Шерстюк розглядає нововиявлені обставини «як юридичні факти, що існували на момент розгляду справи арбітражним судом і такі, що мають важливе значення для її вирішення, які не були і не могли бути відомі ні заявникові, ні суду, що розглядає справу» [20, с. 20]. В.Е. Беяневич нововиявленими обставинами називає «матеріально-правові факти, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші факти, які мають значення для правильного вирішення спору або розгляду справи про банкрутство» [6. С. 608]. Вказані визначення містять недоліки, на які вже зверталася увага, однак слід зазначити, що В.Е. Беяневич у визначенні нововиявлених обставин наголошує на специфіці саме господарсько-правових відносин, окремо вказуючи у визначенні справи про банкрутство. Однак вбачається, що господарське судочинство має певні особливості не лише при розгляді справ про банкрутство. Наприклад, специфічним є

розгляд господарськими судами корпоративних спорів, що докладно досліджено в науковій роботі Хрипуна О.О. [21]. У такому випадку у визначенні слід було б окремо зазначати всі специфічні види господарських спорів, а це вважаємо недоцільним та таким, що не розкриває суті нововиявлених обставин як підстав перегляду рішень, що набрали чинності у господарському судочинстві. Позитивним моментом у даному визначенні є вказівка на матеріально-правові факти, які мають значення для правильного розгляду справи без зауважень про їхнє існування чи неіснування під час розгляду справи.

З визначенням нововиявлених обставин через юридичні факти не згодні представники господарсько-правової науки. Так, С.В. Степанов вважає, що нововиявлена обставина у господарському процесі – це не факти самі по собі, а відомості про факти об'єктивної дійсності, що існували в період первинного провадження у справі, мають істотне значення для правильного вирішення справи, але були виявлені та достовірно встановлені після прийняття у справі відповідного акту правосуддя у зв'язку з невідомістю про них господарському суду та заявникові [22, с. 3]. З його точки зору факти – це явища об'єктивної дійсності, оскільки існують незалежно від того, пізнали ми їх чи ні. Натомість відомості про факт – це інформація, за допомогою якої ми можемо пізнавати факти. Так, факт – це висновок експерта, а відомості про цей факт – це вирок суду про встановлення зацікавленості експерта та винесення ним завідомо неправдивого висновку. Тобто у вузькому сенсі факт – це будь-який існуючий доказ у справі, а відомості про факт – це підтвердження неправильності чи спотворення існуючого доказу. І доходить висновку, що нововиявленою обставиною слід визнавати не факт, як це робить більшість дослідників, а відомості про факт [3, с. 19].

Розглядаючи факти та відомості про факти, які мають значення для справи, Л.М. Ніколенко також вказує, що факти – це є явища об'єктивної дійсності, які існують незалежно від того пізнали ми їх чи ні, а відомості

щодо факту – це інформація, за допомогою якої можливо пізнати факт, однак слід погодитись з її думкою про те, що інформація може бути істинною або помилковою. Істинна інформація веде до того, що можливість пізнання факту стає дійсністю, помилкова інформація перешкоджає реалізації вказаної можливості. Та доходить висновку, що нововиявлені обставини – це не відомості щодо юридичних фактів, це самі факти, що мають значення для правильного вирішення справи, виявлені після набрання законної сили актом правосуддя [9, с. 352].

Л.М. Ніколенко пропонує нововиявлені обставини у господарському процесі розглядати у вузькому і в широкому сенсі, із властивими їм відповідними ознаками. До нововиявлених обставин у широкому сенсі вона відносить ті обставини, які мають такі родові ознаки: 1) обставини, з якими закон пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин; 2) виявлення нововиявлених обставин після набрання судовим актом законної сили; 3) існування нововиявлених обставин на момент розгляду і вирішення справи, тобто на момент первинного провадження у справі; 4) невідомість заявнику і суду з причин, що від них не залежать.

До нововиявлених обставин у вузькому сенсі вона відносить обставини, що мають наступні ознаки: 1) мають істотне значення для справи; 2) невідомість нововиявлених обставин ні заявнику, ні суду з причин, що від них не залежать; 3) виявлення нововиявлених обставин після набрання судовим актом законної сили; 4) існування нововиявлених обставин на момент розгляду і вирішення справи, тобто на момент первинного провадження у справі; 5) значущість нововиявлених обставин для справи, що переглядається, тобто здатність вплинути на раніше ухвалений судовий акт, який набрав законної сили (якби нововиявлена обставина була відома суду під час прийняття судового акту, то вона обов'язково вплинула б на остаточні висновки суду). Та доходить висновку, що нововиявлені обставини у вузькому сенсі – це виняткові юридичні факти (дії, події), які передбачені п.1 ст. 112 ГПКУ [9, с. 362–363].

Вважаємо, що розподіл ознак нововиявлених обставин на обставини в широкому сенсі та у вузькому сенсі пов'язано з неможливістю охоплення вищезазначеним поняттям всіх підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що містить ст.112 ГПКУ.

Отже, із аналізу визначень нововиявлених обставин, які запропоновані науковцями стає зрозумілою явна їх невідповідність положенням ст.112 ГПКУ. У більшості випадків визначення охоплюють лише підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що передбачено п.1-3 ст.112 ГПКУ, що ж стосується підстав, передбачених п.4-5 ст.112 ГПКУ, то вони залишаються за межами більшості визначень.

Крім науковців, визначення нововиявлених обставин надано у Постанові № 17 [5]. Так, згідно з п.2 Постанови № 17, до нововиявлених обставин відносяться матеріально-правові факти, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші факти, які мають значення для правильного вирішення спору або розгляду справи про банкрутство. Однак у Постанові № 17 також не враховується передбачена законом різноманітність підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та наголошується на тому, що необхідними ознаками існування нововиявлених обставин є одночасна наявність таких умов:

- по-перше, їхнє існування на час розгляду справи;
- по-друге, те, що ці обставини не могли бути відомі заявникові на час розгляду справи,
- по-третє, істотність даних обставин для розгляду справи (тобто коли врахування їх судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийняте).

Вбачається, що перша ознака потребує уточнення щодо можливості виникнення такої обставини після набрання чинності первинного рішення у справі за умов, передбачених законодавством.

Проведений аналіз свідчить про неоднорідність підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та про

доцільність їхнього дослідження і класифікації. Аналіз визначень «нововиявлених обставин» продемонстрував неспроможність охопити всі можливі обставини (факти), що можуть бути підставами перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та наявну необхідність запропонувати поняття «підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами» як більш широку категорію. Тобто, визначаючи співвідношення понять «нововиявлені обставини» та «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами», можна стверджувати, що вони співвідносяться як ціле і частина, де «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» – це ціле, а «нововиявлені обставини» - це частина.

Відзначаючи поняття «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами», доцільно виявити ознаки нововиявлених обставин, їхню класифікацію, а також порівняти нововиявлені та нові обставини.

С.В. Степанов виділяє наступні ознаки (він називає їх «риси») нововиявлених обставин:

- мають бути не лише новими – вони повинні мати таке значення, що якби вони були надані суду, який розглядав справу по суті, то суд, вірогідно, виніс би інше рішення;

- наявність цих обставин на час первинного розгляду справи;

- мають бути достовірно встановленими, тобто мати під собою реальні докази, а частіше за все – рішення (вироки) інших судів, що підтверджують ці обставини;

- мають істотне значення для справи, тобто спотворений факт при прийнятті первинного рішення по господарській справі став вирішальним, або одним з вирішальних;

- на час первинного розгляду справи ці обставини (факти) були невідомі та не могли бути відомі заявникові та господарському суду [3].

Зазначені ознаки нововиявлених обставин не позбавлені недоліків, проте позитивним моментом, у даному випадку, вбачається виділення у якості окремої ознаки «достовірність» встановлених фактів, що підтверджують наявність підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Л.М. Ніколенко наводить такі ознаки нововиявлених обставин: виявлення таких обставин після набрання судовим актом законної сили; істотність таких обставин для справи, що переглядається; існування обставин, що мають значення для справи, у момент первинного провадження у справі; невідомість таких обставин суду і заявнику у момент первинного провадження у справі; здатність вплинути на висновки суду за раніше прийнятим судовим актом; невідомість нововиявлених обставин заявнику з причин, що від нього не залежать [9, с. 363–365].

Однак, у наведених випадках, у якості ознаки нововиявленої обставини, визначається існування такої обставини на час розгляду справи. Тобто, вказані ознаки не охоплюють перелік всіх підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

У науковій літературі та нормах права досить велика увага приділяється дослідженню понять нововиявлених та нових обставин та їхньому співвідношенню з новими доказами.

У Постанові № 17 наголошується на тому, що необхідно чітко розрізняти поняття нововиявленої обставини (як факту) і нового доказу (як підтвердження факту). П.3 Постанові № 17 передбачає, що в з'ясуванні наявності підстав для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами згідно з пунктами 2-5 частини другої статті 112 ГПКУ має значення тільки сам факт встановлення відповідних обставин після вирішення спору або розгляду справи про банкрутство. Так, не можуть вважатися нововиявленими обставинами подані учасником судового процесу листи, накладні, розрахунки, акти тощо, які за своєю правовою природою є саме новими доказами. Не може також вважатися

нововиявленою обставина, яка ґрунтується на переоцінці тих доказів, які вже оцінювалися господарським судом у процесі первинного розгляду справи. Тому виникнення нових або зміна обставин після вирішення спору або розгляду справи про банкрутство не можуть бути підставою для зміни або скасування судового рішення в порядку перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами.

У Законі України від 03.10.2017 р. в ст. 321 ГПКУ зазначено, що не є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами: 1) переоцінка доказів, оцінених судом у процесі розгляду справи; 2) докази, які не оцінювалися судом, стосовно обставин, що були судом встановлені.

Таким чином, необхідно розмежувати нові обставини й нові докази, оскільки це має теоретичний та практичний сенс. Так, законодавець в новому ГПКУ встановлює, що нові докази, а також переоцінка доказів не є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. Відносно нових обставин відповідних зауважень немає.

У науковців не має єдиної думки, щодо співвідношення нових та нововиявлених обставин.

Наприклад, І.О. Ізарова пропонує наступне порівняння нововиявлених та нових обставин:

– за зв'язком із предметом доказування нововиявлені обставини відрізняються тим, що повинні були входити до такого предмета; нові на відміну від нововиявлених обставин не входять до предмета доказування, оскільки не існували і не могли існувати, і не могли бути прихованими для суду та учасників процесу, тому що не існували;

– істотний вплив на винесене судове рішення, який пов'язаний із нововиявленими обставинами, це зміна або відміна ухваленого рішення як наслідок провадження, тобто при перегляді судового рішення суд фактично здійснює правосуддя з такими ж самими позовними вимогами; поява нових обставин навпаки, привносить нові підстави, що тягнуть появу нового позову;

– за часовим фактором нововиявлені обставини – це такі, що на момент розгляду справи існували, на відміну від нових обставин, які не існували на момент розгляду справи [12, с. 59–60].

Аналізуючи співвідношення нових та нововиявлених обставин, В.М. Блінов вважає, що під новими обставинами слід розуміти такі, які не могли бути відомі суду при винесенні рішення, причому немає значення, вони виникли до чи після його винесення та ототожнює їх з нововиявленими обставинами [23, с. 44–45, с. 47–48].

З цією точкою зору погоджується автор дослідження, оскільки підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, передбачені п.4, 5 ч.2 ст. 112 ГПКУ по суті є новими, а не нововиявленими обставинами, адже не існували на момент прийняття рішення. Так, на момент первинного розгляду справи та винесення рішення у справі суд приймає правосудне, законне, цілком обґрунтоване рішення, виходячи з тих матеріалів справи, які у нього були на момент розгляду. Суд зважає на нормативно-правові акти, які на той час були чинними. Про неконституційність нормативно-правового акту, на основі якого прийнято рішення суду, стає відомо згодом, тому стверджувати, що ця обставина існувала на момент розгляду справи уявляється некоректним.

Досліджуючи класифікації підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами необхідно зазначити, що за критерієм визначеності в законі І.О. Ізарова виділяє наступні обставини:

1) обставини, що визначені у судовому рішенні, в тому числі скасування судового рішення, яке підтверджує або спростовує юридичні факти, що мають істотне значення для вирішення справи або встановлені Конституційним судом України;

2) обставини, які можуть бути визнані нововиявленими за вимогою заявника [12, с. 59]. Вбачається, що у даній класифікації окремо виділено підстави, передбачені п.3-5 ст. 112 ГПКУ.

Більш цікавою уявляється класифікація нововиявлених обставин, яка наведена І. Бондар, а саме:

1) обставини, що необхідно було встановити у справі при первинному розгляді справи судом, тобто обставини, що мають бути встановлені як підстави для вирішення спору між сторонами;

2) факти, що не підлягають встановленню під час розгляду справи судом, оскільки виникають *після ухвалення рішення (виділено автором)* [17, с. 81]. Така позиція уявляється більш вдалою. У першому випадку йдеться про нововиявлені обставини, для яких характерні всі ознаки, наведені у більшості наукових джерел. У другому випадку окремо виділяються факти, які не могли бути встановлені під час первинного розгляду справи, адже вони виникли пізніше – після винесення рішення по суті та набрання цим рішенням чинності, тобто нові обставини. На думку автора дослідження, до цієї групи можливо віднести підстави, перелічені у п.4-5 ст. 112 ГПКУ, на яких наголошено раніше.

Розглядаючи класифікації підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, неможливо не проаналізувати Закон України від 03.10.2017 р., в якому в ст. 321 ГПКУ підстави для перегляду судового рішення поділяються на нововиявлені та виключні обставини. Так, законодавець до нововиявлених обставин відносить: 1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; 2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду. До виключних обставинам законодавець відносить:

1) встановлення Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом; 3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.

Інститут виключних підстав вже передбачено законодавством України. Так, у ст. 111-14 ГПКУ закріплено, що Верховний Суд України переглядає рішення господарських судів виключно на підставі і в порядку, встановлених цим Кодексом. У ст. 111-16 ГПКУ передбачено виключні підстави перегляду судових рішень господарських судів, а саме: 1) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило до ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; 2) неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права – при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підвідомчості або підсудності справ; 3) невідповідності судового рішення суду касаційної інстанції викладеному в постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права; 4) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом.

Тотожний інститут має місце й у інших процесах. Наприклад, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 235 КАС України Верховний Суд України переглядає судові рішення в адміністративних справах виключно з підстав і в порядку встановленому КАС України. Ст. 237 КАС України передбачає, що заява про перегляд судових рішень в адміністративних справах може бути подана виключно з підстав: 1) неоднакового застосування судом

(судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах; 2) неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм процесуального права – при оскарженні судового рішення, яке перешкоджає подальшому провадженню у справі або яке прийнято з порушенням правил підсудності справ або встановленої законом юрисдикції адміністративних судів; 3) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом; 4) порушення норм матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення Вищим адміністративним судом України незаконного судового рішення з питань, передбачених статтею 171¹ цього Кодексу; 5) невідповідність судового рішення суду касаційної інстанції викладеному у постанові Верховного Суду України висновку щодо застосування у подібних правовідносинах норм матеріального права.

Поява цього інституту пов'язана із чотирьохрівневою судовою системою України. Найвищою інстанцією є Верховний Суд України, який шляхом перегляду судових рішень судів загальної юрисдикції повинен спрямувати судову практику в єдине русло. В українській мові слово “виключний” тлумачать як виняток із загальних правил; особливий, надзвичайний; який поширюється тільки на кого-, що-небудь; єдиний [24, с. 409]. Це у повній мірі відповідає функціям Верховного суду України, які передбачено законодавством України при чотирьохрівневої судової системи. Проте Закон України від 03.10.2017 р. передбачає трьохрівневу судову систему, тому доцільність виключних підстав викликає сумнів, крім випадків неоднакового застосування судом одних і тих самих норм матеріального або процесуального права. Особливо не зрозуміло навіщо назвати виключними підстави, які протягом багатьох років незалежності України вважалися нововиявленими.

Слово «підстава» тлумачать як те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь; те, чим пояснюється, виправдовується вчинки, поведінка т. ін. кого-небудь [25, с. 966].

Зважаючи на викладене, можна запропонувати наступне авторське визначення: **підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами** – це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

Запропоноване автором визначення поняття «підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» дозволяє виокремити низку ознак підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме ці підстави повинні:

1) бути виявлені зацікавленими особами виключно після того, як судове рішення набрало законної сили, тобто на момент ухвалення рішення зацікавлені особи не знали і не могли знати про їх існування;

2) або мати місце на момент ухвалення рішення господарським судом, або бути встановлені, після ухвалення рішення суду, іншим судовим органом, тобто вони існували на час ухвалення рішення, проте були невідомі зацікавленим особам, або після ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду, були встановлені іншим судовим органом;

3) бути засвідчені належним чином, тобто відповідати вимогам, які встановлено діючим законодавством України.

4) спростовувати факти, які покладено в основу первинного судового рішення, тобто мати безпосереднє відношення до основних фактів, на яких будується первинне судове рішення господарського суду.

Враховуючи вищевикладене можливо підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами класифікувати на дві

групи. Перша група містить підстави, що мали місце на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того, як судове рішення господарського суду набрало законної сили. До цієї групи відносяться істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи.

Другу групу складають підстави, які встановлено в іншому судовому процесі після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду. До цієї групи відносяться: а) встановлення судовим органом факту завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; б) встановлення судовим органом вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення; в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; г) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; д) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

1.2 Історія розвитку законодавства про перегляд господарських спорів за нововиявленими обставинами

Перегляд рішень суду як специфічна стадія судового процесу має давнє історичне коріння. Перегляд судових рішень застосовувався ще в римському цивільному процесі. Вперше в Давньому Римі сторонам судового процесу було надано право оскарження судового рішення до вищих інстанцій, останньою з яких був імператор. З часів Юстиніана допускалося

оскарження судових рішень не більше ніж у трьох інстанціях [26, с. 140]. Таке оскарження було касаційним оскарженням, адже передбачало перегляд рішення суду інстанцією вищого рівня. Але у даному випадку важливим є саме факт надання сторонам права на оскарження рішення суду, що стало поштовхом до розвитку інституту перегляду рішень суду, зокрема за нововиявленими обставинами.

Важливим напрямком розвитку інституту перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами вбачається наукове вирішення проблеми підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. Ще наприкінці XIX століття Оскар Бюлов запропонував визначення «передумов процесу» як умов, від яких залежить виникнення процесу як дійсного юридичного відношення, умов для початку розгляду справи [27, с. 15]. Вказана думка була підтримана вітчизняними вченими Є.В. Васьковським [28, с. 55] та О.О. Добровольським [29, с. 127-128] які вважали, що якщо кожен у будь-який час буде мати право на звернення до суду, то це буде не право, а проста фактична можливість, а право на позов повністю зливатиметься з правоздатністю. Тобто вони справедливо вважали, що для звернення до суду з позовом потрібні певні передбачені законом підстави. І лише за наявності таких підстав можливим є судовий захист. Саме розуміння того, що для звернення до суду потрібні певні підстави призвело до наукової розробки підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Прототипом сучасних господарських судів були суди, що існували в царській Росії до Жовтневої революції 1917 р. які отримали назву комерційні (торгові) суди. Є різні точки зору відносно появи комерційних, або торгових, судів. Одні автори вважають, що перший комерційний суд був створений в Одесі в 1808 р. Інші автори вважають, що створення спеціальних комерційних судів відноситься до початку існування нашої держави [30, с. 22].

Як зазначено в літературі, історія сучасних господарських судів починається за часів Київської Русі: перші згадки про особливі суди для торгового стану відносяться до Статутної грамоти новгородського князя Всеволода Мстиславовича, даної в 1135 р. церкві Святого Іоанна Предтечі на Опоках: «...управляти всякие дела Иванская и торговая и гостиная и суд торговый». У цей період були створені торгові суди як судові органи, що розглядають особливу категорію економічних спорів [31, с. 234].

Надалі з розвитком торгових відносин все більше зростала необхідність в спеціалізованих судах, до компетенції яких входив розгляд торгових спорів. Ст. 5 і 6 «Рукописания князя Всеволода» підкреслювали незалежність цього суду від посадника. Тільки у разі скоєння злочину, в якому були замішані новгородські та іноземні купці, суд у справі здійснював посадник спільно з тисяцьким і купецькими старостами [32].

Новгородська Судна грамота визначала інстанційність при розгляді справ і передбачала правила про перегляд («пересуд»), причому не всіма інстанціями, а тільки «намісником великого князя і тіуном» (ст. 2, 3 и 4 Новгородської Судної грамоти) [33, с. 291–303].

Механізм економічного правосуддя отримав свій подальший розвиток в Судебнику 1550 року [34]. Цей документ містив статтю про відповідальність сторін при здійсненні торгової угоди (ст. 93) і про укладення договорів купівлі-продажу коней (ст. 94-96); вирішував питання про пайову і солідарну відповідальність (ст. 20, 21). Ст. 2 Судебника 1550 передбачає необхідність перегляду неправильного судового рішення, закріплюючи можливі ненавмисні випадки судової помилки, які не тягнуть наслідків для судді, що її вчинив. Це ті обставини, коли невірне рішення винесено суддями нехитро, тобто внаслідок добросовісного оману, помилки або недосвідченості судді. Помилкове рішення анулюється, а все неправомірно отримане повертається, після чого у сторони виникає право на перегляд справи. Судді за таке рішення відповідальності не несуть, оскільки в їхніх діях немає складу злочину [35, с. 12]. В.М. Татищев в коментарях до

ст. 2 Судебника підкреслює наявність фактів, які можуть «послужити до вирішення той же справи знову». До таких обставин він відносить: 1. Коли суддя допустить у своїй промові зайве на захист особи, або необхідне для його виправдання, а протоколювати дане заборонить, тим самим порушуючи процес ведення справи, зіпсує його. 2. Коли судовий процес пройшов за правилами, але рішення або вирок винесено не по праву, тоді це визнається помилкою суду, і виправити її можна, знову перерішивши справу [35, с. 13]. Виходячи з такого розуміння, перегляд сприймався як один із способів виправлення помилки поряд з іншими видами перевірки судових актів.

В XV главі Соборного Уложення від 29 січня 1649 р. (далі – Уложення) знаходять закріплення норми «Про вершенних справах». Уложення нормативно регулювало можливість виникнення нових обставин (наприклад, зміна старих власників земельних ділянок новими), але при цьому закон зворотної сили не мав, оскільки це допускало погіршення становища осіб, у яких воно покращилося останнім виданим актом – «записом». Також статтями Уложення було окреслено коло суб'єктів, у яких могли виникнути ці нові обставини, а відповідно вони мали право «бити чолом» з метою «записи ... переделивати». Згідно з Уложенням у кожного з цих суб'єктів могли з'являтися певні приводи до порушення спору знову. Крім позначення кола осіб і приводів для суперечки, Уложення встановлювало тимчасові рамки можливості перегляду знову. Якщо спір виник до моменту вступу в силу Уложення, то переглянути його знову неприпустимо, таким чином, попереднє рішення залишається незмінним.

Далі спроба створення спеціального суду для купецтва була зроблена царем Олексієм Михайловичем, який в 1667 р. ухвалив: «видати справи купецьких людей в одному пристойному наказі, щоб тяганиною по різних наказах їм, купецьким людям, промислів своїх не відбувати» [36].

Подальший розвиток торгіві суди отримали при Петрові Першому, що заснував у 1719 р. Комерц-колегію, що відала торговими і вексельними справами, а з 1721 р. був створений Головний магістрат, що судив торгіві

справи, до яких відносилися також податкові, митні та інші справи [37, с. 108]. Слід зазначити, що, розглядаючи проблему виділення спорів у торгових справах із числа загальних судових справ, І.М. Гордон, підкреслюючи необхідність такого виділення, звертав увагу на необхідність впровадження системи оскарження рішень Комерційних судів [38, с. 163].

У 1832 р. видається Звід законів Російської Імперії, який був складений на підставі історичного матеріалу, але з сильним впливом Французького кодексу (Цивільне Уложення, X том) [39, с. 321]. Підсумком реформи 1864 р. стало видання Статуту цивільного судочинства (далі – СЦС), який став частиною одного з томів Зводу. З метою скасування незаконного рішення без порушення самостійності судів і збільшення числа судових інстанцій в Статуті були врегульовані положення про особливі прохання при скасуванні рішень суду, які вступили в законну силу. Згідно зі статтями 185, 792 СЦС прохання про скасування рішень були трьох родів, серед яких були «прохання про перегляд рішень», відмінні від касації. Загальним в цих проханнях було те, що всі вони тягли за собою скасування рішень суду другої інстанції і передачу справи для повторного розгляду в інший суд другої інстанції. Всі три види прохань перемішані і представляють однаковий порядок про скасування рішення, в той час як по основам науки в цілому, і зокрема за французьким правом, вони істотно розрізняються. Як зазначала Борисова О.О. при запозиченні з іноземного законодавства не звертали великої уваги на відмінність між касацією щодо порушення закону і переглядом через недостатність матеріалу [40].

Процес скасування рішень загальних судових установлень при перегляді за нововиявленими обставинами був регламентований в гл. 2 розд. 2 ч. 1 кн. 2 т. 16 СЦС [41, с. 200–202]. У 1878 р. до Статуту вперше вносяться положення щодо підстав перегляду рішень загальних місць. Ці підстави були двох видів: «1) У разі відкриття нових обставин або У випадку підробки, виявленої в актах, на яких рішення засноване, і 2) У випадку, коли рішення Судової Палати постановлено проти відповідача, що не явився на слухання

справи, місце проживання якого не було зазначено» (ст. 794 СЦС) [41, с. 200]. Поняття «нововиявлені обставини» містилося в первісній редакції Статуту. Із закріпленням в Статуті ст. 794 в положення закону вводиться поняття «нові обставини». Очевидно, СЦС змішував поняття «нововиявлених» і «нових» обставин, при цьому не конкретизуючи їхній зміст. Статут Цивільного судочинства 1864 р., який входить до Зводу законів Російської Імперії, 15 червня 1912 р. був доповнений ст. 162¹, що передбачала перегляд за нововиявленими обставинами рішень мирових суддів: «Для подачі скарги на рішення мирового судді внаслідок відкриття нових обставин або підробки в акті, на якому рішення засноване, місячний строк обчислюється з того дня, коли прохачеві стало відома нова обставина, або ж з того дня, коли увійшов у законну силу вирок кримінального суду про визнання акта підложним. Зазначена скарга підлягає розгляду, якщо подана після закінчення десятирічного строку з того часу, коли відбулося рішення» [42, с. 151]. Поняття «нових обставин», однак, також не уточнювалося, але називалося як одна з підстав для оскарження поряд з іншими видами. Примітно, що період часу, протягом якого можливо було переглянути судовий акт за нововиявленими обставинами, у мирового судді був скороченим у порівнянні з аналогічним переглядом на судових місцях.

Статут судочинства торгового 1832 р. (далі – ССТ) не містив детальної регламентації порядку розгляду спорів, тому при розгляді та вирішенні спорів комерційні суди керувалися правилами, встановленими для цивільних судів в СЦС. Однак положення ССТ передбачали норму – поняття «нові обставини» (Ст. 379 § 2 Статуту судочинства торгового): «... Для допущення перегляду справи за новими обставинами необхідно, щоб нова обставина існувала до рішення, що відбулося і лише було відкрито після такого, і при тому не могло бути відомо прохачеві раніше, і не було пред'явлено ним в попередньому процесі з причин, що не залежали від прохача». У порівнянні з СЦС процес перегляду рішень комерційних судів мав свої особливості і щодо правил про підсудність заяви про перегляд.

Найважливішим кроком в історії торгового судочинства став опублікований 14 травня 1832 р. Загальний стан про устанovu комерційних судів, що заснував комерційні суди з особливою компетенцією. Комерційні суди розглядали торгові і вексельні справи та справи про неспроможність [43]. Їхня організація і діяльність регламентувалися Статутом торгового судочинства. У даному статуті бере початок розвиток інституту перегляду рішень господарських судів. Однак на той час перегляд був можливим в апеляційному порядку, який регламентувала глава XV Статуту торгового судочинства. Відповідно до цього усі рішення ділилися на остаточні й неостаточні. На остаточні рішення апеляція не могла бути подана. До остаточних відносилися усі рішення з сумою позову до 3000 крб. (1500 крб. в Одеському суді); рішення у справах незалежно від суми позову, якщо сторони домовилися закінчити справу без апеляції і заявили про це суду; усі рішення в порядку спрощеного судочинства.

На той час, крім Одеси, комерційні суди були засновані в містах Москві, Санкт-Петербурзі, Таганрозі, Феодосії, Керчі, Архангельську, Кишиневі, Варшаві. До підвідомчості комерційних судів відносилися три категорії справ, а саме: 1) торгові справи; 2) вексельні справи; 3) справи про торгову неспроможність [44, с. 173].

Комерційні суди досить високо оцінювалися юристами того часу. Так, Г. Ф. Шершеневич, наприклад, писав: «Закон 14 травня 1832 р. забезпечив купецтву такий суд, якого не мала решта населення не лише з боку організації, але й з боку умов і форм судочинства» [45, с. 11].

У другій половині XIX ст. починається досить гостра полеміка стосовно проблем комерційних судів. Комісія для закінчення робіт із перетворення судів, заснована 11 січня 1865 р. під керівництвом державного секретаря В.П. Буткова, була проти збереження комерційних судів і торгового процесу [46, с. 79–80]. Проте міністр юстиції К. И. Палений визнав необхідним ширше обговорити питання про комерційні суди. У

результаті були зібрані відгуки міністерств, купецьких товариств, юристів, які в більшості своїй визначилися за збереження комерційних судів.

У січні 1871 р. була створена Комісія для перетворення комерційного судочинства. Головою комісії був призначений В. В. Фриш, членами – К. Ф. Головін, Г. Н. Мотовилов, Г. К. Репинський, А. А. Книрим, Н. А. Тур, Н. Ф. Депп. Комісія розробила проект Статуту торгового судочинства і опублікувала його в 1872 р. Вона запропонувала створити систему комерційних судів із двох ланок. Першою ланкою були існуючі комерційні суди і торгові відділення окружних судів у містах, де комерційні суди ще не були створені, другою ланкою – судова торгова палата в Санкт-Петербурзі [37, с. 110]. За зразок була прийнята система комерційних судів ФРН, яка передбачала перегляд рішення суду, але також у апеляційному порядку.

Член комісії Н. Ф. Депп зазначав, що комерційні суди – це суди спеціальної юрисдикції, що в них величезну роль відіграє звичай, і тому комерційні суди повинні діяти в змішаному складі (із суддів-чиновників, що призначаються урядом, і представників купецтва) [47]. Але в літературі Проект комісії був підданий критиці [48]. За результатами дебатів Проект так і не був реалізований [37], а система комерційного судочинства залишилася незмінною майже до Жовтневої революції 1917 р., яка зламала систему комерційних судів.

Розглянувши становлення правового регулювання перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами в дореволюційний період, можна дійти наступних висновків: 1) Перегляд судових актів за нововиявленими або новими обставинами має давню історію. Віддалені обриси про можливість перегляду наявні ще з часів прийняття Судебників, а початок цьому інституту було покладено в СЦС 1864 р., який запозичено з французького законодавства; 2) У законоположеннях дореволюційного періоду щодо порядку перегляду судових актів за нововиявленими або новими обставинами не був сформульований чіткий понятійний і категоріальний апарат, була відсутня структурованість при роботі судових

інстанцій, що займаються цим видом перегляду, мали місце змішування законодавчої і судової влади з питань відповідного перегляду й інші проблеми; 3) Норми СЦС і ССТ поєднують наявні у вітчизняному законодавстві положення про перегляд, наприклад, можливість наявності фактів для вирішення справи знову, можливість виникнення нових обставин і визначення кола суб'єктів, які мають право звертатися із проханням про перегляд, а також положення, які запозичено із зарубіжного законодавства, наприклад, встановлення строків подання та розгляду звернення, механізм прийняття заяв, формування конкретних підстав для перегляду.

У перші роки після Жовтневої революції в умовах слаборозвинених товарно-грошових відносин судові спори між казенними установами взагалі не допускалися [49]. Виникаючі розбіжності між підприємствами і організаціями вирішувалися в адміністративному порядку органами управління вищого рівня.

Проте з розвитком господарських відносин виникла необхідність у створенні спеціального органу з вирішення спорів між державними підприємствами й організаціями. Із цією метою в 1922 р. були створені арбітражні комісії. Майнові спори між державними установами і підприємствами різних відомств вирішувалися Вищою арбітражною комісією при Раді Праці і Оборони й арбітражними комісіями при обласних економічних нарадах, а потім арбітражними комісіями при раднаркомах автономних соціалістичних республік, арбітражними комісіями при виконкомах областей і губерній. У системі органів управління окремими галузями економіки створювалися також відомчі арбітражні комісії [50, с. 8].

Подальший розвиток арбітражу був пов'язаний із впровадженням госпрозрахункових відносин й оформленням господарських зв'язків на договірній основі. У травні 1931 р. в системі органів державного управління був створений державний арбітраж, покликаний вирішувати майнові спори між установами, підприємствами й організаціями соціалістичного господарства в напрямку, що забезпечує зміцнення договірної й планової

дисципліни і господарського розрахунку. 03.05.1931 р. було затверджено перше Положення про Державний арбітраж [51]. Вказане Положення взагалі не передбачало можливість перегляду рішень арбітражу. Згідно з п. 10 Положення, рішення державного арбітражу є остаточним та оскарженню не підлягає.

Вказане Положення зі змінами та доповненнями діяло до 1960 р. і Державний арбітраж залишався органом управління, що підпорядковувався вищим державним органам СРСР. 16 серпня 1938 р. було ухвалено Закон СРСР «Про судоустрій СРСР, союзних і автономних республік», в якому державного арбітражу як судового органу не було [52].

25 грудня 1958 р. було ухвалено Закон СРСР «Про затвердження основ законодавства про судоустрій Союзу РСР, союзних і автономних республік» [53], який також не передбачав державний арбітраж у якості судового органу. Державний арбітраж знов розглядався як ланцюг системи галузевого управління [54, с. 25].

17.08.1960 р. Рада Міністрів СРСР відмінила Положення про Державний арбітраж від 1931 р. і затвердила нове Положення про Державний арбітраж при Раді Міністрів СРСР [55]. Згідно з п. 12 вказаного Положення, рішення Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР є остаточним і приводиться до виконання самими сторонами у строк, вказаний у цьому рішенні. Однак, вказане Положення вже встановлювало можливість перегляду рішень судів нижчого рівня судом вищої інстанції. Так, згідно з п. 18 вказаного Положення, Головний арбітр Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР і заступники Головного арбітра по заявах зацікавлених організацій або за власною ініціативою перевіряють правильність рішень, прийнятих Державним арбітражем при Раді Міністрів СРСР та Державними арбітражами в союзних республіках.

Головному арбітру Державного арбітражу при Раді Міністрів СРСР і заступникам Головного арбітра надавалось також право призупиняти виконання ухвалених державними арбітражами в союзних республіках

рішень, що суперечать загальнодержавним інтересам, або що порушують законні інтереси союзних республік, ставити питання про перегляд таких рішень у встановленому порядку. Заяви про призупинення виконання вказаних рішень могли подаватися раднаргоспами, міністерствами, відомствами СРСР і союзних республік, Радами Міністрів автономних республік, виконавчими комітетами крайових, обласних і міських (міст республіканського підпорядкування) Рад депутатів трудящих у місячний термін із дня винесення ухвали.

У серпні 1970 р. Рада Міністрів СРСР прийняла Постанову «Про підвищення ролі органів Державного арбітражу і арбітражів міністерств і відомств в народному господарстві» [56], згідно з якою арбітраж повинен був сприяти підвищенню ефективності виробництва, раціоналізації господарських зв'язків, зміцненню господарського розрахунку та посиленню ролі договору в господарських відносинах.

До 1974 р. арбітражі нижчого рівня не підпорядковувалися вищим, а створювалися при виконавчих органах. 17 січня 1974 р. Держарбітраж СРСР був перетворений у союзно-республіканський орган і було затверджено нове Положення про Державний арбітраж при Раді Міністрів СРСР [57, с. 10].

Останній етап розвитку Державного арбітражу колишнього СРСР був пов'язаний із прийняттям Конституції СРСР 1977 р., в якій арбітраж визнавався органом держави, статус якої визначався Конституцією. Організація й порядок діяльності органів Державного арбітражу вперше закріплювалися Законом «Про Державний арбітраж в СРСР», ухваленим Верховною Радою СРСР 30 листопада 1979 р. [58]. Закон «Про Державний арбітраж в СРСР» містив єдину статтю «Перегляд рішення державного арбітражу у зв'язку з нововиявленими обставинами», в якій схарактеризовано поняття «нововиявлені обставини» як такі, що мають істотне значення для справи і термін, протягом якого є право подати заяву.

На підставі цього закону були ухвалені Положення про Державний арбітраж при Раді Міністрів СРСР і Правила розгляду господарських спорів

державними арбітражами. В Україні діяльність державного арбітражу регламентувалася Положенням про органи Державного арбітражу в Українській РСР [59]. У Правилах розгляду господарських спорів державними арбітражами перегляд судових актів за нововиявленими обставинами з економічних спорів регулюється окремою главою. У них також виділяються підстави і порядок розгляду заяви про перегляд судового рішення, закріплені положення, що стосуються того, які судові акти можуть бути ухвалені за підсумками розгляду заяви: рішення, постанова, ухвала, роз'яснено порядок їхнього оскарження в наглядовій інстанції. У цей період для перегляду судових актів за нововиявленими обставинами вдаються вкрай рідко. У результаті переважання контрольно-ревізійного характеру здійснення правосуддя застосовувалася конструкція перевірки судових актів, що набрали законної сили, в порядку нагляду.

Постановою ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР «Про подальше вдосконалення діяльності органів державного арбітражу і підвищення їх ролі в зміцненні законності і договірної дисципліни в народному господарстві» від 12.02.1987 р. № 190 Державний Арбітраж при Раді Міністрів СРСР було перетворено на Державний Арбітраж СРСР [60].

Постановою Ради Міністрів СРСР від 16.04.1988 р. № 490 «Про затвердження положення про державний арбітраж СРСР і про правила розгляду господарських спорів державними арбітражами» [61] встановлено, що відповідно до Закону СРСР «Про державний арбітраж в СРСР», Державний арбітраж СРСР є союзно – республіканським органом СРСР. Державний арбітраж СРСР, державні арбітражі союзних і автономних республік, країв, областей, міст, автономних областей і автономних округів складають єдину систему органів державного арбітражу в СРСР. Державний арбітраж СРСР здійснює свою діяльність під керівництвом Верховної Ради СРСР і її Президії і несе відповідальність за організацію, стан і вдосконалення діяльності усіх органів державного арбітражу. Згідно з п.6 вказаної Постанови, Державному арбітражу СРСР було надано право

здійснювати в установленому порядку нагляд за законністю рішень державних арбітражів.

Крім того, згідно з положеннями вказаної Постанови, в арбітражному судочинстві вводився порядок перегляду справ за нововиявленими обставинами судом, який прийняв це рішення та встановлення підстав перегляду рішення за нововиявленими обставинами. Розділом XIII Правил, передбачався перегляд рішень Державного арбітражу за нововиявленими обставинами [62]. Ст. 103 передбачала підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами, а саме встановлювалося, що Державний арбітраж може переглянути прийняте ним рішення за обставинами, що знову відкрилися, мають істотне значення для справи, які не були і не могли бути відомі заявникові та встановлювався перелік таких підстав:

1) встановлені вироком суду, що набрав законної сили завідомо неправдивого висновку експерта, підробленість документів або речових доказів, що спричинили прийняття незаконного або необґрунтованого рішення;

2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили злочинні дії державного арбітра, представників і посадовців сторін та інших підприємств, установ і організацій, що були винесені при розгляді господарського спору;

3) відміна рішення державного арбітражу, рішення, вироку, ухвали або постанови суду або постанови іншого органу, що послужили підставою до винесення цієї ухвали.

Також встановлювалася можливість перегляду рішення, постанови і ухвали, прийнятих за результатами перегляду рішення за нововиявленими обставинами в порядку нагляду.

Поява нових економічних умов, викликаних переходом до ринкових відносин та існуванням декількох форм власності, обумовила необхідність заміни системи Державного арбітражу СРСР Арбітражними судами. Вирішення спорів між рівними суб'єктами господарювання колишніми

способами і методами, які застосовувалися в умовах планової системи господарювання стало неможливим. Державний арбітраж був перетворений в Арбітражний суд, діяльність якого з розгляду і вирішення спорів відбувається в арбітражній процесуальній формі.

Система арбітражів була скасована 6 листопада 1991 р. із прийняттям Арбітражного процесуального кодексу України [63] (далі – АПКУ). Відбулося й нове реформування системи перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. Розділ XIII АПКУ встановив перегляд рішення, ухвали, постанови арбітражного суду за нововиявленими обставинами. Підстави перегляду рішення, ухвали, постанови за нововиявленими обставинами встановлювалися ст. 112, згідно з якою, арбітражний суд може переглянути прийняте ним рішення, ухвалу, постанову за нововиявленими обставинами, що мають суттєве значення для справи, які не були і не могли бути відомі заявникові, але не встановлював перелік таких підстав, що складало певні труднощі як у роботі суду з приводу визначення чи є обставина, наведена у заяві нововиявленою, так і для суб'єктів господарювання знов-таки стосовно вирішення питання про нововиявленість тієї чи іншої підстави та вирішення питання про можливість звернення до суду із заявою про перегляд рішень за нововиявленими обставинами.

З аналізу положень ст. 103 Правил розгляду господарських спорів Державними арбітражами (далі – Правила) та положень ст.112 АПКУ зрозуміло, що більш вдалим були положення ст. 103 Правил, в якій встановлювався перелік таких підстав. Однак вбачається, що цей перелік був неповним та не охоплював всі можливі підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами. Можливо саме це спонукало законодавця до прийняття рішення про виключення із положень ст. 112 АПКУ переліку підстав перегляду рішень суду за ново виявленими обставинами і закріплення в ній лише загального визначення нововиявлених обставин.

Із прийняттям пакету законів малої судової реформи (2001 р.) та Закону України «Про судоустрій України» (2002 р.) відповідно до Конституції в Україні було запроваджено нову систему перегляду судових рішень. Цей, безперечно, прогресивний та необхідний для подальшого демократичного розвитку країни крок обумовив системні зміни як в межах процесуальної форми, так і в площині організаційно-правових зв'язків між судами різних рівнів і юрисдикцій. Зазначені зміни відбулись в умовах динамічного оновлення всіх видів судочинства, значного розширення судової юрисдикції та бурхливого розвитку законодавства при наявних інерційних впливах з боку старих організаційних і функціональних основ, що не могло не спричинити цілу низку ускладнень у сфері правозастосування [64].

Арбітражні суди було перетворено у господарські суди Законом України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 21.06.2001 р. [65]. АПКУ було перейменовано в Господарський процесуальний кодекс України (далі ГПКУ). До кодексу були внесені суттєві зміни. Зокрема зазнали значних змін перегляд рішень арбітражного суду у апеляційному та касаційному порядку, що ж стосується перегляду рішень за нововиявленими обставинами, зміни торкнулися лише порядку провадження за нововиявленими обставинами у той час як підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами не змінилися і залишилися неконкретизованими.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. [66] були внесені зміни у ст. 112 ГПКУ, в якій встановлено перелік підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Підставами для перегляду судових рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є:

- 1) істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення;

3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення;

4) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення рішення чи постановлення ухвали, що підлягають перегляду;

5) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане.

Незважаючи на встановлений у ГПКУ розгорнутий перелік підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, питання щодо них залишається дискусійним до теперішнього часу. Одним з таких питань є охоплення поняттям нововиявлені обставини всіх підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, наведених у ст. 112 ГПКУ. Дискусійною також є назва розділу XIII ГПКУ «Перегляд рішення, ухвали, постанови господарського суду за ново виявленими обставинами».

Так, у радянські часи перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами у кримінальному судочинстві мав назву «відновлення справи за нововиявленими обставинами». У літературі висловлюються думки про те, що подібне обумовлювалося тим, що для визначення обставин нововиявленими суду необхідно проаналізувати і переглянути справу в повному обсязі, а не обмежитись лише переглядом рішення [67, с. 48], із чого робляться пропозиції про необхідність перейменування глави XIII ГПКУ з урахуванням цього.

Однак вбачається, що назва, яка існувала у радянські часи в кримінальному судочинстві віддзеркалювала наукові погляди того часу. У

теперішній час з урахуванням розвитку сучасної української правової думки немає сенсу повертатися до цього найменування, а слід звернути увагу на інші моменти. Зокрема, вбачається за необхідне врегулювання у чинному законодавстві висновків, до яких ми дійшли у підрозділі 1.1., а саме того, що наразі поняття «нововиявлені обставини» не охоплює усього переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, передбачених ст. 112 ГПКУ, яка містить у собі перелік як нововиявлених, так і нових обставин. Вбачається, що саме у цьому напрямку слід розглядати можливі варіанти зміни назви глави XIII ГПКУ, а саме врахування у назві розділу всіх можливих підстав перегляду рішень господарських судів за ново виявленими обставинами.

Слід також зазначити, що й у радянські часи вказана назва інституту перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами: «відновлення справ за нововиявленими обставинами» також не була беззаперечною. Так, О.І. Тарасов вважав, що провадження за нововиявленими обставинами являє собою перегляд рішення, що набрало законної сили, зважаючи на встановлення нових обставин, невідомих суду в період розгляду справи і таких, що свідчать про неправильність такого рішення [68, с. 55–61] та вважав такий перегляд однією з форм нагляду судів вищого рівня за діяльністю нижчих. Такої ж думки дотримувався О.П. Темушкин [69, с. 112]. Із вказаною точкою зору також неможливо погодитись, адже перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами здійснюється тим самим судом першої інстанції який виніс рішення при первинному розгляді цієї справи, тому мова про нагляд вбачається у даному випадку недоречною. Можливо, таке бачення перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами було обумовлено тим, що вказані вчені є представниками кримінально-правової науки, якій важливу роль у будь-якому судовому процесі відіграє прокурор як державний обвинувач. Як відомо, прокуратура здійснює нагляд за законністю в державі, і тому поняття нагляду застосовувалося і стосовно перегляду рішень судів. Однак вбачається, що на сьогодні застосування

такої термінології є неможливим, адже воно не відображає важливі характерні риси вказаної стадії судового процесу.

Деякі автори, перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами називають «повторною касацією за нововиявленими обставинами» [70, с. 90]. Подібна термінологія, а саме: «повторна касація», «подвійна касація» [71, с. 4] застосовувалася Верховним судом України стосовно перегляду Постанов Вищого господарського суду. Із таким підходом також неможливо погодитись, адже в літературі неодноразово наголошується на відмінності стадій перегляду рішень господарського суду в апеляційному порядку, у касаційному порядку, Верховним судом України та за нововиявленими обставинами. Досить значну увагу питанню визначення спільних та відмінних рис між вказаними стадіями перегляду рішень господарського суду приділяє С.В. Степанов доходить висновку, що, незважаючи на наявність певних схожих рис, кожна із названих стадій має свою специфіку. Ці стадії виконують різні функції та, зважаючи на це, не можуть ототожнюватись [3, с. 35–43].

Наразі перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є самостійною стадією судового процесу, необхідність й обґрунтованість якої не викликає сумнівів. Однак, у літературі звертається увага на те, що у п.8 ч.3 ст. 129 Конституції України перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами не зазначений серед основних засад судочинства [72].

Деякі автори вважають за необхідне вказати в Конституції перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами в переліку основних засад судочинства [73, с. 114]. Інші вважають це недоречним, зважаючи на те, що перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами не надає такої широкої волі учасникам процесу для оскарження й перевірки судового рішення як апеляційне та касаційне оскарження [74, с. 75]. Висловлено також думку про недоречність взагалі перерахування в Конституції України можливих способів перегляду рішень суду, а необхідність встановлення

лише загального правила про гарантування реалізації права особи на оскарження.

Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII [75] та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [76] кардинальним чином змінили судоустрій в Україні. Проте п. 8 ст. 129 Конституції України в новій редакції передбачає, як одну із основних засад судочинства, забезпечення права на апеляційний перегляд справи та, у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення. Тобто, на конституційному рівні, не забезпечено право на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами.

Конституція України передбачає право на апеляційний перегляд та касаційне оскарження судового рішення тому логічно передбачити право й на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами. Це дозволить комплексно закріпити в Конституції ті можливості, які передбачено законодавством щодо захисту прав суб'єктів господарювання в судовому порядку.

20.06.2017 р. Верховною Радою України в першому читанні ухвалено Проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232, який передбачає зміни до порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими або виключними обставинами. 03.10.2017 р. зазначений проект закону ухвалено в цілому.

Проведений аналіз дозволяє автору дослідження запропонувати періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами:

Перший період: початок XIX століття – початок XX століття – створення Комерційних судів, які розглядали торгові справи, вексельні справи та справи про неспроможність. У цей період вперше з'являється

інститут перегляду рішень Комерційного суду, але лише в апеляційному порядку.

Другий період: радянський період (1917 р. – початок 1991 р.), який можливо поділити наступним чином:

а) 20-ті роки ХХ століття – створення відомчого арбітражу, який вирішував спори між державними підприємствами і організаціями. Перегляд рішень арбітражу законодавством не передбачався;

б) 30-ті – 60-ті роки ХХ століття – створення в системі органів держуправління державного арбітражу. Впровадження перегляду рішення державного арбітражу судом вищої інстанції;

в) кінець 70-х – початок 90-х років ХХ століття – визнання арбітражу органом держави, статус якого визначався Конституцією. Прийняття Закону України «Про Державний арбітраж в СРСР». Поява інституту перегляду рішень державного арбітражу за нововиявленими обставинами.

Третій період: 1991 р. – 2000 р. – формування господарського судочинства в незалежній Україні: створення Арбітражного суду України як судового органу України. Встановлення можливості перегляду рішень арбітражних судів за нововиявленими обставинами без конкретизації підстав такого перегляду.

Четвертий період: з 2001 р. до липня 2010 р. – створення Господарського суду України та розвиток інституту перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Визначення переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

П'ятий період: з липня 2010 р. до червня 2017 р. – у липні 2010 р. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. було внесено зміни у ст. 112 ГПКУ, в якій встановлено перелік підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Конституційні зміни, яких зазнав процес здійснення правосуддя у 2016 році, не торкнулися процесу перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами.

Шостий період: з червня 2017 р. до теперішнього часу – сучасний етап розвитку господарського судочинства: 20.06.2017 р. Верховною Радою України в першому читанні ухвалено Проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232, яким закріплено зміни до порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими або виключними обставинами. 03.10.2017 р. цій проект закону ухвалено в цілому.

Зазначена періодизація дозволяє дослідити процес становлення та розвитку інституту перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що дає змогу виявити проблеми й запропонувати шляхи їх вирішення.

Висновки до розділу 1

Перегляд рішень за нововиявленими обставинами є окремою процесуальною формою судового процесу, згідно з якою в разі наявності певних підстав, господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за заявою зацікавленої сторони.

Аналіз ГПКУ, Закону України від 03.10.2017 р. й інших нормативно-правових актів України, що регулюють питання перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами демонструє, що в законодавстві України відсутнє визначення поняття «підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами».

Дослідження робіт науковців, які приділяють увагу питанням перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами (наприклад, С.В. Степанов, В.Е. Беяневич, О.М. Ломоносова, Л.М. Ніколенко, Д.М. Притика та інші) свідчить про те, що відсутнє чітке наукове визначення

поняття «підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами», натомість науковці пропонують різні тлумачення поняття «нововиявлені обставини», характеризуючи їх як підстави перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами.

Аналіз визначень нововиявлених обставин, що містяться в науковій літературі дозволяє стверджувати про їхню явну невідповідність положенням ст. 112 ГПКУ. У більшості випадків визначення охоплюють лише підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що передбачено п.1 ст. 112 ГПКУ, що ж стосується підстав, передбачених п.2-5 ст. 112 ГПКУ – вони залишаються за межами більшості визначень. Перелічені у ст. 112 ГПКУ підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами не є однорідними. Вони поєднують у собі нововиявлені та нові обставини, що не враховується більшістю авторів. Підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, передбачені п.4, 5 ст. 112 ГПКУ по суті є новими, а не нововиявленими обставинами.

У розділі 1 запропоновано авторське визначення: **підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами** це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

Запропоноване автором визначення поняття «підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» дозволяє виокремити низку ознак підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме ці підстави повинні:

1) бути виявлені зацікавленими особами виключно після того як судове рішення набрало законної сили, тобто на момент ухвалення рішення зацікавлені особи не знали і не могли знати про їх існування;

2) або мати місце на момент ухвалення рішення господарським судом, або бути встановлені, після ухвалення рішення суду, іншим судовим органом, тобто вони існували на час ухвалення рішення, проте були невідомі зацікавленим особам або після ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду, були встановлені іншим судовим органам;

3) бути засвідчені належним чином, тобто відповідати вимогам, які встановлено чинним законодавством України.

4) спростовувати факти, які покладено в основу первинного судового рішення, тобто мати безпосереднє відношення до основних фактів, на яких будується первинне судове рішення господарського суду.

Враховуючи вищевикладене можливо підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами класифікувати на дві групи. Перша група містить підстави, що мали місце на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили. До цієї групи належать істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи.

Друга група містить підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду. До цієї групи відносяться: а) встановлення судовим органом факту завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; б) встановлення судовим органом вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення; в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; г) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону,

іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; д) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401-VIII [75] та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [76] кардинальним чином змінили судоустрій в Україні. Проте п. 8 ст. 129 Конституції України в новій редакції передбачає як одну із основних засад судочинства забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках - на касаційне оскарження судового рішення. Тобто, на конституційному рівні, не забезпечено право на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами.

Конституція України передбачає право на апеляційний перегляд та касаційне оскарження судового рішення тому логічно передбачити право й на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами. Це дозволить комплексно закріпити в Конституції те можливості, які передбачено законодавством для захисту прав суб'єктів господарювання в судовому порядку.

Проведений аналіз законодавства дозволив автору дослідження запропонувати періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами:

Перший період: початок XIX століття – початок XX століття – створення Комерційних судів які розглядали торгові справи, вексельні справи та справи про неспроможність. У цей період вперше з'являється інститут перегляду рішень Комерційного суду, але лише в апеляційному порядку.

Другий період: радянський період (1917 р. – початок 1991 р.), який можливо поділити наступним чином:

а) 20-ті роки ХХ століття – створення відомчого арбітражу, який вирішував спори між державними підприємствами і організаціями. Перегляд рішень арбітражу законодавством не передбачався;

б) 30-ті – 60-ті роки ХХ століття – створення в системі органів держуправління державного арбітражу. Упровадження перегляду рішення державного арбітражу вищестоящим судом;

в) кінець 70-х – початок 90-х років ХХ століття – визнання арбітражу органом держави, статус якого визначався Конституцією. Ухвалення Закону України «Про Державний арбітраж в СРСР». Поява інституту перегляду рішень державного арбітражу за нововиявленими обставинами.

Третій період: 1991 р. – 2000 р. – формування господарського судочинства в незалежній Україні: створення Арбітражного суду України як судового органу України. Встановлення можливості перегляду рішень арбітражних судів за нововиявленими обставинами без конкретизації підстав такого перегляду.

Четвертий період: з 2001 р. до липня 2010 р. – створення Господарського суду України та розвиток інституту перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Визначення переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

П'ятий період: з липня 2010 р. до червня 2017 р. – у липні 2010 р. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. було внесено зміни у ст. 112 ГПКУ, в якій встановлено перелік підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Конституційні зміни, яких зазнав процес здійснення правосуддя у 2016 році, не торкнулися процесу перегляду рішення за нововиявленими обставинами.

Шостий період: з червня 2017 р. до теперішнього часу – сучасний етап розвитку господарського судочинства: 20.06.2017 р. Верховною Радою України в першому читанні ухвалено Проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного

процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 6232, яким закріплено зміни до порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими або виключними обставинами (03.10.2017 р. прийнято в цілому).

Основні результати, викладені в даному розділі дослідження, відображено в таких публікаціях:

1. Колесник Р.М. Поняття підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. *Економіка та право*. 2014. № 1. С. 88-93 [77].

2. Колесник Р.Н. Эволюция законодательства о рассмотрении хозяйственных споров по вновь открывшимся обстоятельствам. *Legea și viața*. 2014. № 7/3. С. 49-53 [78].

3. Колесник Р.М. Перегляд рішень за нововиявленими обставинами: поняття та класифікація. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10-11 березня 2017 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 74-77 [79].

РОЗДІЛ 2

ПОРЯДОК ТА АНАЛІЗ ПІДСТАВ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

2.1 Порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами

У першу чергу доцільно дослідити порядок перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. «Гарантії судового захисту будуть ефективними лише за умови законодавчого забезпечення можливості перегляду справи судом вищого рівня, існування зрозумілої й чіткої процедури (механізму) виправлення судових помилок» [80, с. 108].

Згідно зі ст. 113 ГПКУ судові рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами за заявою сторони, прокурора, третіх осіб, поданою протягом одного місяця з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави, передбаченої п. 1 частини другої статті 112 ГПКУ, може бути подана не пізніше трьох років з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили.

Строк для подання заяви про перегляд судових рішень господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами обчислюється: у випадку, встановленому п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня встановлення обставин, що мають істотне значення для справи; у випадках, встановлених п. 2, 3 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили; у випадку, встановленому п. 4 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судові рішення, що стало підставою для ухвалення рішення

чи постановлення ухвали, які підлягають перегляду; у випадку, встановленому п. 5 частини другої ст. 112 ГПКУ, – з дня ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.

У ГПКУ зазначається, що заява про перегляд судового рішення подається до господарського суду, який ухвалив судове рішення. Заявник зобов'язаний надіслати іншим сторонам копії заяви та доданих до неї документів. До заяви додаються документи, що підтверджують надіслання копії заяви іншим сторонам, та документ про сплату судового збору.

Також ст. 113 ГПКУ передбачено випадки, в яких заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами до розгляду не приймається і повертається заявникові, а саме:

1) подання заяви після закінчення встановленого строку без клопотання про його відновлення або відхилення такого клопотання господарським судом;

2) подання заяви без доказів надіслання копії заяви і доданих до неї документів іншим сторонам;

3) відсутності доказів сплати судового збору у порядку і розмірі, встановлених законодавством;

4) якщо заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, подана після закінчення трирічного строку з дня набрання судовим рішенням законної сили незалежно від поважності причини пропуску цього строку;

5) якщо заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено.

Ухвала про повернення заяви може бути оскаржена, а після усунення обставин, зазначених у п. 2, 3 та 5 заява може бути подана повторно.

У Постанові Пленуму Вищого Господарського Суду України від 26 грудня 2011 р. № 17 «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал,

постанов за нововиявленими обставинами» [5] вказано, що згідно зі статтею 113 ГПКУ судове рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами виключно за заявою сторони, прокурора, третіх осіб. Отже, господарські суди не мають право переглядати судові рішення, за правилами розділу XIII ГПКУ, за власною ініціативою. У п. 7.1 цього документа встановлено, що статтею 25 ГПКУ передбачено можливість процесуального правонаступництва. Оскільки правонаступництво можливе на будь-якій стадії процесу, правонаступник також вправі звернутись до господарського суду із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами.

Пункт 7.2 Постанови №17 передбачає, що за змістом статті 113 ГПКУ і частини четвертої ст. 37 Закону України «Про прокуратуру» судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами, зокрема, за заявою Генерального прокурора України, його першого заступника та заступника, прокурора Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя і прирівняних до них прокурорів. У зв'язку з цим слід мати на увазі, що згідно з частиною першою ст. 29 ГПКУ прокурор може за своєю ініціативою вступити у порушену за позовом інших осіб справу на будь-якій стадії її розгляду для представництва інтересів держави. З метою вступу у справу прокурор може звернутися, зокрема, із заявою про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами або повідомити суд і взяти участь у розгляді справи, порушеної за позовом інших осіб. Отже, прокурор може повідомити господарський суд і взяти участь у перегляді судового рішення за нововиявленими обставинами і у випадках, коли заява про такий перегляд вже прийнята судом. При цьому участь у розгляді справи може взяти й інший прокурор, а не той, який подавав заяву про перегляд судового рішення, і не обов'язково належний до названих у частині четвертій статті 37 Закону України «Про прокуратуру».

Пункт 8.1 Постанови №17 закріплює, що судові рішення може бути переглянуто за нововиявленими обставинами лише після набрання ним

законної сили у передбаченому ГПКУ порядку. Можливість перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 частини другої ст. 112 ГПКУ, обмежена трирічним строком з дня набрання відповідним рішенням законної сили. Подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами після закінчення цього строку, який є присічним, тягне за собою повернення відповідної заяви без права на її повторне подання. Подання ж відповідних заяв з інших підстав, зазначених у частині другій ст. 112 ГПКУ, будь-яким строком не обмежується.

Пункт 8.5 Постанови № 17 встановлює, що подання до господарського суду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами: особою, яка не має на це права, або судового рішення, яке не набрало законної сили, або судового рішення, яке в апеляційному чи в касаційному порядку скасоване повністю чи частково або змінене (якщо порушується питання про його перегляд за нововиявленими обставинами саме у зміненій чи скасованій частині), або повторно після повернення первісно поданої заяви на підставі п. 4 частини шостої ст. 113 ГПКУ, або повторно після повернення первісно поданої заяви на підставі п. 1 частини шостої ст. 113 ГПКУ у зв'язку з відхиленням клопотання про відновлення строку її подання, а так само подання заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали господарського суду, яку не може бути оскаржено, виключають перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Тому в зазначених випадках господарський суд повинен відмовити у прийнятті заяви.

Таким чином, для подачі заяви про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами законодавство України передбачає місячний термін з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. Проте відносно ч. 1 ст. 112 ГПКУ цей строк обмежено трирічним терміном. Формулювання, яке використовує законодавець має можливість різночитання та зловживання,

особливо стосовно п. 1 частини другої ст. 112 ГПК, в якій йдеться про встановлення обставин, що мають істотне значення для справи. Так, зі статті 112 ГПКУ не зрозуміло, ким повинно бути встановлено в місячний термін істотні для справи обставини, у статті це не вказано. Стосовно п. 2,3,4,5 частини другої ст. 112 ГПКУ необхідно зазначити, що в місячний термін заявник може не мати можливість дізнатися про наявність рішення суду, оскільки він не повинен постійно моніторити рішення суду. Та й не треба забувати, що рішення суду не завжди публікуються своєчасно. У Постанові №17 законодавець спробував пояснити спірні питання, проте ліквідувати прогалини законодавства цим документом неможливо. Тому питання потребує вирішення шляхом внесення відповідних змін та доповнень до ГПКУ.

У Законі України від 03.10.2017 р. в ст. 322 Господарсько-процесуального Кодексу України передбачено порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами, в якому встановлено, що заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подано:

1) з підстави, визначеної п. 1 частини другою статті 321 ГПКУ учасниками справи протягом тридцяти днів з дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення;

2) з підстави, визначеної п. 2 частини другої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав (набрала) законної сили;

3) з підстави, визначеної п. 3 частини другої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду;

4) з підстави, визначеної п. 1 частини третьої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня офіційного оприлюднення відповідного рішення Конституційного Суду України;

5) з підстави, передбаченої п. 2 частини третьої статті 321 ГПКУ особою, на користь якої постановлено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, не пізніше тридцяти днів з дня, коли така особа дізналася або могла дізнатися про набуття цим рішенням статусу остаточного;

6) з підстави, передбаченої п. 3 частини третьої статті 321 ГПКУ, – протягом тридцяти днів з дня, коли вирок у кримінальному провадженні набрав законної сили.

Заява про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами може бути подана:

1) з підстави, визначеної п. 1 частини другої статті 321 ГПКУ, – не пізніше ніж через три роки з дня набрання таким судовим рішенням законної сили;

2) з підстав, визначених п. 2, 3 частини другої та частиною третьою статті 321 ГПКУ, – не пізніше ніж через десять років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили.

Також у статті зазначено, що строки, визначені в частині другій цієї статті, не можуть бути поновлені. Передбачено, що заява про перегляд судового рішення суду першої інстанції з підстав, визначених частиною другою, пунктами 1, 3 частини третьої статті 321 ГПКУ, подається до суду, який ухвалив судові рішення. Заява про перегляд судових рішень судів апеляційної і касаційної інстанцій з підстав, зазначених у частині четвертій цієї статті, якими змінено або скасовано судові рішення, подається до суду тієї інстанції, яким змінено або ухвалено нове судові рішення. Заява про перегляд судового рішення з підстави, визначеної пунктом 2 частини третьої статті 321 ГПКУ, подається до Верховного Суду і розглядається у складі Великої Палати.

Таким чином у Законі України від 03.10.2017 р. деякі питання вдосконалено відносно положень ст. 112, 113 ГПКУ. Так, чітко зазначено, коло осіб, які мають право подати заяву про перегляд судового рішення, а саме: учасники справи. Це є позитивним моментом, оскільки усувається прогалина, яка дозволяла зловживання в цьому питанні. Проте з'явилися спірні моменти. Наприклад, встановлено, що заяву можливо подати протягом тридцяти днів із дня, коли особа дізналася або могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. Не зрозуміло хто і яким чином буде визначати коли особа могла дізнатися про існування обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. З'явився обмежувальний термін з підстав, визначених п. 2, 3 частини другої та третьої ст. 321 ГПКУ, а саме: десять років з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному провадженні набрав (набрала) законної сили або набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду. На погляд автора, не зрозуміло сенс обмежувального десятирічного терміну для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, яке було ухвалено за допомогою незаконних дій посадових осіб. Зацікавлена особа, з незалежних від неї причин, може з'ясувати про вирок (ухвалу) у кримінальному провадженні або про набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду, після десятирічного терміну. Й це стає перешкодою для захисту законних прав і інтересів, які було порушено через незаконні дії посадових осіб.

Низку положень чинного ГПКУ, Закону України від 03.10.2017 р., не було змінено. Так, незмінним залишився обмежувальний трирічний термін із дня набрання судовим рішенням законної сили для подачі заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Не змінився місячний термін для подачі заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами з дня, коли вирок (ухвала) у кримінальному

провадженні набрав (набрала) законної сили або з дня набрання законної сили судовим рішенням, яким скасовано судове рішення, що стало підставою для ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду. Проте ці положення потребують переосмислення і доопрацювання.

Деякі вчені також акцентують увагу на зазначеній проблематиці. Так, Л.М. Ніколенко зауважує, що встановлення трирічного строку для оскарження судового акту є великим. Необхідно встановити шестимісячний строк, який є достатнім для виявлення нововиявлених обставин і подання заяви про перегляд судових актів за нововиявленими обставинами. Цей строк має бути загальним для всіх випадків перевірки та перегляду судових рішень за нововиявленими *обставинами* [81, с. 47]. О. С. Волохов зазначає, що відповідно до ст. 113 ГПК України заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави, передбаченої п. 1 ч. 2 ст. 112 цього Кодексу може бути подана не пізніше трьох років з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили. Із п. 1 ч. 6 ст. 114 ГПК України вбачається, що місячний строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами з підстав, передбачених у п.п. 2-5 ч. 2 ст. 112 ГПК України, фактично можна поновити. Але таке поновлення строків не стосується підстави, зазначеної в п. 1 ч. 2 ст. 112 ГПК України, для якої встановлений чіткий 3-й строк. Цей строк не можливо поновити. Адже відповідно до п. 4 ч. 6 ст. 113 ГПК України заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами до розгляду не приймається і повертається заявникові в разі, якщо заява про перегляд судового рішення господарського суду за нововиявленими обставинами з підстави, передбаченої п. 1 ч. 2 ст. 112 ГПК України (істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи), подана після закінчення трирічного строку з дня набрання судовим рішенням законної сили незалежно від поважності причини пропуску цього строку [82, с. 264]. На думку О.С. Волохова, доцільним було б встановити граничний строк для подачі заяви про перегляд

господарських справ за нововиявленими обставинами з підстав, визначених у ч. 2 ст. 112 ГПКУ, в один рік без можливості його поновлення та який повинен обчислюватись у порядку, визначеному ч. 2 ст. 113 ГПКУ. Встановлення зазначеного строку пояснюється наступним. Так, господарське право та процес покликані обслуговувати господарську діяльність відповідних суб'єктів, створюючи конкретні «правила гри», які не повинні перешкоджати розвитку економіки в цілому. У свою чергу, відсутність граничних строків для подання заяви про перегляд господарських справ за нововиявленими обставинами досить часто призупиняє діяльність конкретних суб'єктів господарювання і цим самим гальмує динамічний розвиток ринкових відносин. Отже, встановлення зменшеного строку для подання заяви до суду про перегляд господарських справ за нововиявленими обставинами є обґрунтованим з точки зору економічного інтересу [82, с. 264].

На проблеми практичного застосування ст. 113 ГПКУ також вказують Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Нагребельний В.П. [83, с. 234].

На погляд автора цього дослідження встановлення трирічного строку для оскарження судового акту є дійсно великим, але й шестимісячний строк є недостатнім для належного застосування інституту перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. Встановлення присічного строку для підстав передбачених п. 2-5 ст. 112 ГПКУ або п. 2, 3 частин другої та третьої ст. 321 ГПКУ, який прийнято 03.10.2017 р. є недоречним, оскільки стане обмеженням для виправлення ситуації, яка обумовлена незаконними діями посадових осіб.

Все вищезгадане свідчить про доцільність в ГПКУ передбачити наступну норму права: «судове рішення господарського суду може бути переглянуто за нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів з дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встановлення істотних для

справи обставин, що не були відомі на момент розгляду господарської справи ні суду, ні учасникам справи може бути подана не пізніше **одного року** з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили». Ці зміни дозволять заявнику реально, а не декларативно скористатися правом на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та захистити законні права й інтереси суб'єкта господарювання. «Вважаємо інститут провадження з перегляду судових актів, які набрали законної сили за нововиявленими обставинами, у господарському судочинстві надзвичайно важливим процесуальним елементом механізму захисту прав» [84, с. 1].

Розглядаючи порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, необхідно проаналізувати ст.114 ГПКУ, в якій вказано, що рішення й ухвали, що набрали законної сили і прийняті судом першої інстанції, переглядаються господарським судом, який прийняв ці судові рішення. Перегляд за нововиявленими обставинами постанов і ухвал апеляційної касаційної інстанції, якими змінено або скасовано судові рішення суду першої інстанції, здійснюється судом тієї інстанції, яким змінено або прийнято нове судові рішення. Заява про перегляд рішення, ухвали, постанови за нововиявленими обставинами розглядаються господарським судом у судовому засіданні у місячний строк з дня їх надходження. Неявка заявника та інших осіб, які беруть участь у справі, не є перешкодою для розгляду заяви.

За результатами перегляду судового рішення приймаються: 1) рішення – у разі зміни або скасування рішення; 2) постанова – у разі зміни або скасування постанови; 3) ухвала – у разі зміни чи скасування ухвали або залишення рішення, ухвали, постанови без змін.

Рішення, ухвала, постанова, прийняті за результатами перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, можуть бути переглянуті на загальних підставах. У разі скасування судового рішення за результатами його перегляду за нововиявленими обставинами справа розглядається господарським судом за правилами, встановленими Кодексом.

Таким чином, згідно з частиною першою ст. 114 ГПКУ перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами здійснюється тим господарським судом, який прийняв це рішення, але в іншому складі суду, оскільки за приписом ст. 20 ГПКУ суддя, який брав участь у розгляді справи, не може брати участь у перегляді прийнятого за його участю судового рішення за нововиявленими обставинами. Передбачені зазначеною нормою ГПКУ обмеження поширюються й на суддів, які ухвалювали постанови за результатами апеляційного й касаційного перегляду цього ж судового рішення чи інших судових рішень у відповідній справі. Стосовно постанов апеляційної і касаційної інстанцій, якими змінено чи скасовано рішення суду першої інстанції, то їхній перегляд за нововиявленими обставинами здійснюється не місцевим судом, а судом тієї інстанції, яким змінено або прийнято нове судове рішення (частина друга ст.114 ГПКУ). У випадках, коли після перегляду судового рішення в апеляційному або касаційному порядку воно було залишене без змін, перегляд його за нововиявленими обставинами здійснюється тим судом першої інстанції, який прийняв це судове рішення, незалежно від того, що воно було предметом перегляду в апеляційному та касаційному порядку. Якщо судове рішення апеляційною інстанцією буде залишено без змін, справа підлягає поверненню до місцевого господарського суду для розгляду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Якщо ж судове рішення буде скасоване апеляційною інстанцією, то місцевий господарський суд повинен відмовити у прийнятті заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, про що виноситься ухвала.

Відповідно до ст. 326 ГПКУ, яка передбачена Законом України від 03.10.2017 р., заява про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами розглядається судом у судовому засіданні протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами. Справа розглядається судом за правилами, встановленими Кодексом для провадження у суді тієї інстанції, яка здійснює

перегляд. У суді першої інстанції справа розглядається у порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи.

За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами суд може:

1) відмовити в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та залишити відповідне судове рішення в силі;

2) задовольнити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, скасувати відповідне судове рішення та ухвалити нове рішення чи змінити рішення;

3) скасувати судове рішення і закрити провадження у справі або залишити позов без розгляду.

За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами Верховний Суд може також скасувати судове рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції.

З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цій справі. Судове рішення, ухвалене за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, може бути переглянute на загальних підставах.

У ст. 325 ГПКУ, яка передбачена Законом України від 03.10.2017 р. встановлена процедура відмови від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та її наслідки. Так, особа, яка подала заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, може відмовитися від такої заяви до початку розгляду справи у судовому засіданні. У разі прийняття відмови від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами або виключними обставинами інші учасники справи можуть вимагати компенсації особою, яка її подала, судових витрат, понесених ними під час

перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами або виключними обставинами. У статті зазначено, що особа, яка відмовилася від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, не може повторно звертатися до суду із такою ж заявою на тих самих підставах.

Таким чином, у Законі України від 03.10.2017 р. мають місце незначні зміни норм чинного процесуального законодавства, які дозволяють уточнити низку положень законодавства. Так, у Законі від 03.10.2017 р. зазначено, що в суді першої інстанції справа розглядається у порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи. Також у Законі від 03.10.2017 р. чітко визначено, що може суд за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами, а саме: відмовити в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та залишити відповідне судове рішення в силі; задовольнити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, скасувати відповідне судове рішення та ухвалити нове рішення чи змінити рішення; скасувати судове рішення і закрити провадження у справі або залишити позов без розгляду.

Підбиваючи підсумок, необхідно зазначити, що порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами потребує вдосконалення. Низку прогалин, спірних питань було усунуто Законом України від 03.10.2017 р., проте є положення законодавства, які потребують подальшого вдосконалення. Наприклад, необхідно в ГПКУ передбачити наступну норму права: «судове рішення господарського суду може бути переглянуто у зв'язку з нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів із дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встановлення істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи

може бути подана не пізніше **одного року** з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили».

2.2 Істотні для справи обставини як підстава перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами

У першому розділі цього дослідження підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами класифіковано на дві групи. Перша група містить підстави, що мали місце на момент прийняття рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили. До цієї групи належать істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи. Проаналізуємо більш детально цю групу підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Розглядаючи таку підставу як істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи доцільно з'ясувати, що законодавець та науковці розуміють під істотними для справи обставинами.

На сьогодні перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами врегульовано ст. 112 – 114 ГПКУ, ст. 361 – 365 ЦПКУ, ст. 245 – 253 КАСУ. У перелічених видах судочинства законодавцем уніфіковано процесуальний порядок перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. У кримінальному процесі правова регламентація провадження за нововиявленими обставинами регламентується ст. 459 – 467 КПКУ та відрізняється від інших процесів.

У Законі України від 03.10.2017 р. питання перегляду рішень суду за нововиявленими та виключними обставинами регулюються ст. 321 – 326 ГПКУ, ст. 424 – 430 ЦПКУ, ст. 361 – 369 КАСУ. Ці норми права в різних процесуальних кодексах практично не відрізняються.

У п. 1 ст. 112 ГПКУ зазначено, що підставами для перегляду судових рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи. У п.1 ч. 2 ст. 321 ГПКУ Закону України від 03.10.2017 р. зазначено, що підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Аналіз, якій проведено автором дослідження, дозволяє стверджувати, що ГПКУ, КАСУ, ЦПКУ (як діючи, так і у Законі України від 03.10.2017 р.) не містять чіткого визначення терміну «істотні для справи обставини», а тільки закріплюють окремі характеристики істотних для справи обставин. Це зумовлює різне тлумачення і призводить до помилок при застосуванні зазначених норм права. Також необхідно зазначити, що п. 1 ст. 112 ГПКУ й п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПКУ Закону України від 03.10.2017 р. відрізняються. Так, п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПКУ Закону України від 03.10.2017 р. доповнено фразою, що істотними для справи обставинами є обставини, які «не були встановлені судом». Це важливе доповнення, яке точніше характеризує істотні для справи обставини.

Доцільно відмітити, що в різних узагальненнях судової практики приділяється увага цьому питанню. Наприклад, Постанова № 17 [5] під істотністю обставин для розгляду справи розуміє такі обставини врахування, яких судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийняте.

У Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 22 травня 2015 р. № 7 «Про узагальнення судової практики розгляду адміністративними судами заяв про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» [85] передбачено, що «істотні для справи обставини - це ті, що становлять сутність справи та мають юридичне значення для взаємовідносин сторін, могли вплинути на рішення суду, що

набрало законної сили, існували під час розгляду адміністративної справи, але не були і не могли бути відомі ні особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи, ні адміністративному суду» [85].

«Істотність обставини означає те, що в разі, коли б суд мав можливість урахувати цю обставину при вирішенні справи, то це тією чи іншою мірою вплинуло б на результат її вирішення. Ознаку «не були і не могли бути відомі особі» потрібно розглядати як сукупність двох необхідних умов. Тобто для визнання обставини нововиявленою недостатньо, щоб особа просто не знала про наявність певної істотної обставини, а потрібно, щоб вона і не могла знати про неї. Якщо вона все-таки могла знати про певну обставину за умови добросовісного ставлення до справи, тоді така підстава для перегляду судового акта відсутня» [86].

Згідно із п. 7 Постанови Пленуму Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 4 «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» [87] обставини, які відповідно до пункту 1 частини другої статті 361 ЦПКУ є підставою для перегляду судового рішення, це юридичні факти, які існували на час розгляду справи, але не були і не могли бути відомі заявнику, повинні бути істотними, тобто такими, що могли вплинути на висновки суду при ухваленні судового рішення і були встановлені після набрання ним законної сили. Питання про те, які обставини можна вважати істотними, є оціночним, і вирішується судом у кожному конкретному випадку з урахуванням того, чи ці обставини могли спростувати факти, покладені в основу судового рішення, та вплинути на висновки суду під час його ухвалення таким чином, що якби вказана обставина була відома особам, які беруть участь у справі, то зміст судового рішення був би іншим. Згідно з частиною третьою статті 60 ЦПКУ доказуванню підлягають обставини, які мають значення для ухвалення рішення у справі та щодо яких у сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, виник спір, а тому підставою для скасування судового

рішення є не всі невідомі на час розгляду справи обставини, а лише ті, які входять до предмета доказування у справі (стаття 179 ЦПКУ).

Характеризуючи таку підставу, як істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи, Л.О. Терехова зазначає, що таке формулювання є досить неконкретним і скоріше підходить для визначення поняття нововиявлених обставин, ніж до однієї з підстав перегляду, оскільки в ньому містяться загальні істотні характеристики усіх інших підстав для перегляду [88, с. 273–275]. Це твердження Л.О. Терехової, в якійсь мірі підтверджується Постановою № 17, в якій зазначено, що необхідними ознаками існування нововиявлених обставин є одночасна наявність таких трьох умов: по-перше, існування на час розгляду справи, по-друге, те, що ці обставини не могли бути відомі заявникові на час розгляду справи, по-третє, істотність даних обставин для розгляду справи.

Деякі автори зазначають, що істотне значення для справи мають обставини, що пов'язані з матеріалами справи, яка розглянута господарським судом, впливають на оцінку вже досліджених ним доказів і мають, таким чином, значення для об'єктивного розгляду господарського спору. Під такими обставинами розуміють факти, а не нові докази. Зокрема, ними можуть бути: скасування рішення або вироку суду, що мали преюдиційне значення при ухваленні рішення господарським судом; факти встановлені вироком суду, що набрав законної сили; завідомо неправдиві показання свідка в судовій справі; завідомо неправильний висновок експерта; фальшиві документи або речові докази тощо [89, с. 234].

Л.М. Ніколенко вказує, що провадження з перегляду судових актів, які набрали законної сили за нововиявленими обставинами, може мати місце лише у виняткових випадках, коли з'являються істотні для справи обставини непереборного характеру, що існували на момент первинного провадження у справі і що залишилися невідомими заявнику з незалежних від нього причин. Поява таких обставин ставить під сумнів правосудність судових

актів, які набрали законної сили, а їх встановлення в передбаченому законом порядку ставить під сумнів законність і обґрунтованість актів правосуддя з остаточно вирішених справ. Особливість об'єкта оскарження за нововиявленими обставинами в тому, що на момент прийняття рішення ні господарський суд, ні учасники процесу не мали підстав для перегляду такого судового акту. І лише після появи відповідних доказів, документів, що підтверджують обставини, які мають значення для справи, в учасників процесу з'являється можливість оскаржити судовий акт, оскільки ці обставини можуть суттєво вплинути на висновок суду [90, с. 169].

На думку С.В. Степанова, маються на увазі обставини, які існували на момент винесення рішення та під час провадження по господарській справі. Наприклад, заявник загубив важливий доказ та не міг його знайти до винесення рішення судом, а потім знайшов. На перший погляд, це нововиявлена обставина (має істотне значення для справи і заявник не володів цим доказом в ході розгляду справи), проте у даному випадку справа повинна переглядатися на загальних підставах. На жаль, навіть після проведення судової реформи, аналізуючи вказану норму незрозуміло, які саме обставини визнаються нововиявленими, оскільки на перший погляд ними можуть бути будь-які нові докази. Але помилковість цього ствердження стає зрозумілим після вивчення додаткової літератури, перегляду судової практики, зокрема роз'яснення Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» № 04-5/563 від 21.05.2002 р. із змінами і доповненнями від 25 квітня 2008 р. № 04-5/141, яке надає основні положення та ознаки нововиявлених обставин [91, с. 53–54].

«Ці обставини мають істотне значення для правильного вирішення справи і, таким чином, є органічною частиною предмета доказування у справі. Суд обов'язково має перевірити, чи впливає дана обставина на сутність рішення. Тобто встановлення такої обставини є підставою для скасування рішення, ухвали або судового наказу лише тоді, коли від їх

наявності чи відсутності залежали наслідки розгляду судом справи (тобто якщо обізнаність суду відносно цих обставин при розгляді справи, забезпечила би прийняття цим судом іншого рішення)» [92, с. 113]. Ці обставини не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою про перегляд справи за нововиявленими обставинами, а також і суду. Невідомість даних обставин заявнику і суду призводить до неможливості їх врахування під час розгляду справи і ухвалення судового рішення [92, с. 113].

«Особа, яка звертається за анулюванням рішення суду, повинна донести, що не було ніякої можливості надати докази на остаточному судовому засіданні, що докази є суттєвими» [93].

У методичних рекомендаціях щодо перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами зазначено, що неможливість особи бути обізнаною про існування обставин, які мають істотне значення для правильного вирішення справи, повинна включати в себе об'єктивну та суб'єктивну складові. Так, об'єктивна складова передбачає неможливість бути обізнаною з підстав, які не залежать від волевиявлення особи, яка звертається із заявою про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, на момент ухвалення рішення, яке потребує перегляду. Під суб'єктивною складовою необхідно розуміти неможливість дізнатись про наявність таких обставин навіть за наявності бажання та необхідності. Лише у випадку наявності обох чинників обставини, які стали відомі особі після прийняття рішення по справі, можуть вважатись нововиявленими [94].

«Наявність характеру істотності, тобто можливості впливу цих юридичних фактів на висновки суду про права та обов'язки сторін й інших осіб, що брали участь у справі, на законність та обґрунтованість постановленого без їх урахування судового рішення. Цим вони відрізняються від засобів їх доказування – джерел, доказів, які підтверджують такі обставини. Вони відрізняються і від нових доказів

(нових, додаткових матеріалів), які можуть бути подані до апеляційної та касаційної інстанцій для підтвердження чи скасування скарги» [95, с. 342].

У підручнику «Господарське процесуальне право» за ред. О.П. Подцерковного, М.Ю. Картузова зазначено, що відповідно до ст. 112 ГПКУ господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами. Обов'язковою вимогою перегляду є: істотне значення обставини для справи (фактичні дані безспірно ставлять під сумнів правильність оскарженого акта), а також невідомість про її існування заявникові в період розгляду справи. Ця інформація також не повинна бути відомою господарському суду [96, с. 343–344].

Узагальнення існуючих підходів дозволяє автору зробити низку висновків щодо терміну: «істотні для справи обставини», які доцільно врахувати для авторських пропозицій. Це обставини:

- 1) які тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду;
- 2) які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін;
- 3) є фактичні дані;
- 4) які не були відомі на момент розгляду господарської справи ні учасникам справи, ні суду;
- 5) які було невідомо заявнику (учаснику справи) з незалежних від нього причин;
- 6) які існували під час розгляду господарської справи;
- 7) які стали відомі зацікавленим особам після набрання рішенням господарського суду законної сили.

Проведений аналіз дозволяє автору запропонувати наступне визначення: істотні для справи обставини це фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні

учасникам справи від незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

Дослідження доводить, що в кожному конкретному випадку визначення обґрунтованості заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, з підстави виявлення істотних для справи обставин, залишається на розсуд суду. Саме суд з'ясовує наявність або відсутність істотних обставин і встановлює чи вплинули б вони на правильність прийнятого судового рішення. «Інститут перегляду судових актів за нововиявленими обставинами побудований по горизонталі, оскільки перегляд судових актів за нововиявленими обставинами здійснюють ті ж суди, які прийняли ці акти. Отже, переглянути за нововиявленими обставинами можливо як акти суду першої інстанції, так і акти апеляційної та касаційної інстанцій» [84, с. 8–9].

Е.М. Ломоносова зазначає, що при встановленні наявності або відсутності нововиявлених обставин, суд не може обмежитися лише аналізом прийнятого ним рішення, ухвали, постанови. Для правильного висновку про те, що ці обставини справді є нововиявленими, тобто невідомими суду і заявнику в період прийняття судового акту, і тому не зазначеними в матеріалах справи, необхідно проаналізувати, переглянути справу в цілому [8, с. 8]. Степанов С. В. вказує, що обставини, що послужили підставами для перегляду судового акту за нововиявленими обставинами, мають бути доведені, оскільки господарський суд, що вирішує клопотання про перегляд такого акту, має бути переконаний у наявності підстав для перегляду [91, с. 37].

Таким чином визнання обставин істотними залежить від світогляду судді, який розглядає це питання. А це свідчить про упередженість підходу. Посилює упередженість підходу до цього питання той факт, що законодавець в кодифікованих нормах права чітко не позначив, які обставини є істотними. Це дозволяє зловживати зазначеною нормою права, як заявникам, так і суду. На погляд автора для вирішення цієї проблеми

доцільно ГПКУ доповнити запропонованим визначенням терміну «істотні для справи обставини», що дозволить уникнути різночитання цієї норми права та зловживання нею.

Прикладом істотних для справи обставин може бути виявлення фактичних даних, які свідчать, що сторона господарського спору не є належним власником спірного майна або підписанти документів, які розглядались в господарській справі, не мали на це законних підстав. Суд може визнати зазначені фактичні дані істотними, якщо вони існували на час розгляду справи, але стали відомі суду і заявнику після розгляду господарської справи по суті, з незалежних від них причин та тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду.

На погляд автора дослідження спірною є пропозиція Волохова О.С., який зазначає що ст. 112 ГПКУ не наводить як підставу перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами притягнення судді до дисциплінарної чи адміністративно-правової відповідальності та пропонує, у такому випадку як на підставу перегляду рішення слід посилатись на істотність для справи обставин, що не були і не могли бути відомі особі на час розгляду справи [82, с. 262]. Таку підставу як притягнення судді до дисциплінарної чи адміністративно-правової відповідальності не можливо визначити як істотну для справи обставину, що не була і не могла бути відома особі на час розгляду справи. Так, на момент розгляду справи фактичних даних про притягнення судді до дисциплінарної чи адміністративно-правової відповідальності не існувало, а притягнення до відповідальності було здійснено після розгляду справи по суті. Таким чином, дисциплінарну чи адміністративно-правову відповідальність встановлено після прийняття рішення суду, тому цю підставу слід віднести до другої групи.

Також необхідно приділити увагу п. 6 Постанови № 17, в якому зазначено, що скасування чи зміна нормативного акту, на якому ґрунтувалось судове рішення, може вважатись нововиявленою обставиною

(у розумінні пункту 1 статті 112 ГПК) лише за умови, якщо в акті, яким скасовано чи змінено попередній, зазначено про надання йому зворотної сили. Ця норма протирічить Конституції [72] України. Так, згідно ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи. Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення. Тобто Конституція України не передбачає, що акт може мати зворотну силу, крім випадків, коли він пом'якшує або скасовує відповідальність особи, при цьому незалежно зазначено це у акті чи ні. Вказане підтверджується й ст. 8 Конституції України, в якій встановлено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантовано. Необхідно зазначити, що «Європейський суд з прав людини виходить з того, що такі нормативно-правові акти є, по суті, новими юридичними актами, а не нововиявленими обставинами» [97; 98; 99; 100]. Таким чином, п. 6 Постанови № 17 доцільно привести у відповідність до Конституції України.

Все вищевикладене дозволяє зробити наступні висновки:

1. Запропоновано авторське визначення терміну «істотні для справи обставини», як фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

2. ГПКУ доцільно доповнити запропонованим визначенням терміну «істотні для справи обставини», що дозволить уникнути різночитання цей норми права та зловживання.

2.3 Підстави, які встановлено в іншому судовому процесі після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду

Друга група містить підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після прийняття рішення господарського суду, що підлягає перегляду. До цієї групи належать: а) встановлення судовим органом факту завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; б) встановлення судовим органом вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення; в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; г) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; д) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

Розглянемо зазначені підстави більш детально.

Однією з найпоширеніших підстав є *встановлення судовим органом факту завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі.*

У п. 2 ст. 112 ГПКУ як підстава для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставини передбачено наступне:

«встановлені вироком суду, що набрав законної сили, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення».

У даному випадку, доцільно звернути увагу, що факт завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивість документів або речових доказів повинен бути встановлено «вироком суду, що набрав законної сили». «Якщо нововиявлені обставини пов'язані із виявленням фактів подання експертом завідомо неправильного висновку, який було покладено в основу судового рішення, або завідомо неправильного перекладу документів чи пояснень учасників процесу, або подання фальшивих документів тощо, такі факти також мають бути підтверджені у встановленому законом порядку» [91, с. 54–55].

Також у справі № 5009/1892/12 Вищий господарський суд України у постанові від 12.08.2013 р. встановив, що факт підробки документів може бути встановлено тільки вироком суду [101].

Згідно зі ст. 384 ККУ завідомо неправдиве показання свідка чи потерпілого або завідомо неправдивий висновок експерта під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України або в суді, завідомо неправдивий звіт оцінювача про оцінку майна під час здійснення виконавчого провадження, а також завідомо неправильний переклад, зроблений перекладачем у таких самих випадках караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням у тяжкому чи особливо тяжкому злочині, або зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту, а також вчинені з корисливих мотивів караються виправними роботами на строк до двох років або

обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років [102].

Відповідно до коментаря до ст. 384 ККУ об'єктом злочину, є правосуддя у частині забезпечення процесуального порядку отримання доказів у кримінальній справі. Об'єктивна сторона злочину полягає у 1) завідомо неправдивому показанні свідка чи потерпілого, 2) завідомо неправдивому висновку експерта, 3) завідомо неправильному перекладі. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони злочину є обстановка і час його вчинення. Вказані дії можуть вчинятися лише під час проведення дізнання, досудового слідства або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи тимчасовою спеціальною комісією ВР або в суді. Суб'єкт злочину спеціальний. Ним може бути осудна особа, яка до вчинення злочину досягла 16-річного віку і дає показання як свідок чи потерпілий у справі, призначена експертом або залучена як перекладач. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Неправдивим є висновок експерта, в якому неправильно викладені або перекручені факти чи зроблена завідомо неправильна їх оцінка. Неправильний переклад полягає у перекрученні змісту усного чи письмового мовлення при перекладі з однієї мови на іншу документів, показань, промов, реплік учасників процесу. Неправильний переклад матиме місце і при замовчуванні перекладачем при здійсненні перекладу важливих фактичних обставин справи [103].

Згідно зі ст. 386 ККУ перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта до суду, органів досудового слідства, тимчасових слідчих та тимчасових спеціальних комісій Верховної Ради України чи дізнання, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку шляхом погрози вбивством, насильством, знищенням майна цих осіб чи їх близьких родичів або розголошення відомостей, що їх, ганьблять, або підкуп свідка, потерпілого чи експерта з тією самою метою, а також погроза вчинити зазначені дії з помсти за раніше дані показання чи висновок караються

штрафом від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців [102]. Відповідно до Коментаря до статті 386 ККУ основним безпосереднім об'єктом злочину є встановлений законом порядок здійснення правосуддя, діяльності органів досудового слідства та дізнання, тимчасових слідчих і тимчасових спеціальних комісій ВР, який забезпечує всебічне, повне і неупереджене розслідування і судовий розгляд відповідних справ, а також права вказаних у ст. 388 осіб як суб'єктів кримінального, цивільного, адміністративного чи господарського процесу або парламентського розслідування, а додатковим – психічна недоторканність особи. Потерпілими від цього злочину можуть бути: 1) свідок; 2) потерпілий; 3) експерт. Об'єктивна сторона злочину характеризується вчиненням суспільно небезпечних дій у формі: 1) перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого або експерта до суду, органів досудового слідства, тимчасових слідчих та тимчасових спеціальних комісій ВР чи дізнання; 2) примушування вказаних осіб до відмови від давання показань чи висновку, а також до давання завідомо неправдивих показань чи висновку; 3) підкупу свідка, потерпілого чи експерта; 4) погрози вчинити зазначені дії [103].

У зв'язку із цим доцільно звернутися до ст. 40 ККУ, яка передбачає, що не є злочином дія або бездіяльність особи, яка заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам, вчинена під безпосереднім впливом фізичного примусу, внаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками. Питання про кримінальну відповідальність особи за заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо ця особа зазнала фізичного примусу, внаслідок якого вона зберігала можливість керувати своїми діями, а також психічного примусу, вирішується відповідно до положень статті 39 ККУ. Стаття 39 ККУ встановлює, що не є злочином заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам у стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує особі чи охоронюваним законом правам цієї людини або інших осіб, а також суспільним інтересам

чи інтересам держави, якщо цю небезпеку в даній обстановці не можна було усунути іншими засобами і якщо при цьому не було допущено перевищення меж крайньої необхідності. Перевищенням меж крайньої необхідності є умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода. Особа не підлягає кримінальній відповідальності за перевищення меж крайньої необхідності, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрожувала, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці.

Таким чином, у випадку, передбаченому ст. 386 ККУ та відповідно до ст. 39, 40 ККУ, завідомо неправильний висновок експерта або завідомо неправильний переклад не є злочином. Проте у ст. 369 ККУ зазначено, що судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. Судове рішення, у якому суд вирішує інші питання, викладається у формі ухвали. Тобто, в аналізованій ситуації, рішення суду за кримінальною справою можливо бути у форми ухвали, а це не дозволить переглянути рішення господарського суду за нововиявленими обставинами, так як підставою є встановлені виключно «вироком суду, що набрав законної сили» завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад.

У ст. 321 ГПКУ, що передбачена Законом України від 03.10.2017 р. досліджувана підстава зазнала змін. Так, у статті зазначено, що підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами є встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі. Юридична конструкція ст. 321 ГПКУ Закону України від 03.10.2017 р. демонструє, що законодавець побачив проблему, яка пов'язана з обмеженням виключно

вироком суду встановлювати факти завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, завідомо неправдивих показань свідка й передбачив можливість встановлення факту як вироком суду так й ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили. Проте, на погляд автора, більш правильним, з урахуванням положень ст. 369 ККУ, буде передбачити можливість встановлювати судовим рішенням, що набрало законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу і т. п., що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі. Це дозволить уникнути спірних ситуацій та уніфікує можливість підтвердження фактів різними видами судових рішень, які передбачені ККУ.

Чинний ГПКУ не передбачає в господарському процесі такого учасника, як свідок. Проте низка науковців аналізують цю прогалину [104, с. 78; 105, с. 54–55; 106, с. 10] та законодавець в Законі України від 03.10.2017 р. встановлює інститут свідків у господарському процесі. Наприклад, в ст. 321 ГПКУ Закона України від 03.10.2017 р. передбачено таку підставу перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами як завідомо неправдиві показання свідка.

Підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами також може бути фальсифікація доказів. Згідно Великому тлумачному словнику сучасної української мови фальсифікація це дія, що виражається в умисному спотворенні, викривленні, перекрученні, підтасуванні або завідомо неправильному тлумаченні, висвітленні тих чи інших явищ, подій, фактів тощо [107, с. 1315].

У ст. 112 ГПКУ мова йде про «фальшивість документів або речових доказів», у ст. 321 ГПКУ Закона України від 03.10.2017 р. вказується про «фальшивість письмових, речових чи електронних доказів». Тобто поява електронних документів спричинила й зловживання у цій сфері, тому з'явилась необхідність виокремити електронні докази. Проте прогрес не

стоїть на місці й із часом будуть з'являться й інші види доказів, тому необхідно розширити цей перелік шляхом доповнення норми права словосполученням « і інших доказів».

Степанов С.В. зазначає, що в теорії процесу підіймається також проблема фальсифікації протоколів судових дій. «Вказані протоколи є процесуальними носіями доказової інформації. З одного боку – це фактичні дані, що мають значення для розгляду справи, а з іншого – «допоміжні» докази, що містять відомості про факти, які мають значення для правильного вирішення господарської справи. Фальсифікація протоколів та інших документів може полягати у навмисному складанні документів або внесенні до цих документів даних, що повністю або частково не відповідають дійсності, у підробці документів шляхом зміни їх тексту (підчистка, витравлювання, змивання, дописування тощо) або ж шляхом зміни їхніх окремих фрагментів (переклеювання фотографій, проставляння відбитку підробленої печатки тощо). Спотворення протоколів судових дій може суттєво впливати на хід розгляду справи та спричинити винесення неправосудного рішення. Тому доречно вважати цей факт нововиявленою обставиною» [91, с. 100–101].

Також ст. 366 ККУ передбачає відповідальність за службове підроблення, тобто внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення документів, а також складання і видача завідомо неправдивих документів, що карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Об'єктивна сторона службової підробки полягає у перекручуванні істини в офіційному документі, вчиненому службовою особою з використанням свого службового становища. Цей злочин виявляється тільки в активній поведінці службової особи і може бути вчинений однією з декількох альтернативне передбачених в ч. 1 ст. 366 КК дій: а) внесення до документів

неправдивих відомостей; б) інша підробка документів; в) складання неправдивих документів; г) видача неправдивих документів [108].

Доцільно відмітити, що спотворення будь-яких процесуальних документів, а не тільки протоколів судових дій, може негативно вплинути на процес ухвалення рішення господарським судом. Тому є сенс відобразити у законодавстві, що підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленою обставиною є також фальсифікація процесуальних документів.

У зв'язку з вищезазначеним, пропонується сформулювати у ГПКУ наступну норму права: «підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами є встановлення **судовим рішенням**, що набрало законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації процесуальних документів, письмових, речових, електронних й інших доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі».

Наступна підстава це *встановлення судовим органом вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення.*

У ст. 112 ГПКУ передбачено, що підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами є встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення. Виникає питання яким чином і хто без глибинного аналізу зможе визначити ухвалено законне й обґрунтоване рішення суду або навпаки. Це може бути виявлено в процесі глибинного аналізу при розгляді цього питання судом за нововиявленою обставиною. Тобто після того, як ухвалено рішення, що це є нововиявлена обставина, й суд повинен переглянути судове рішення. Тому цілком доцільна пропозиція законодавця, яка знайшла відображення в ст. 321 ГПКУ Закону України від 03.10.2017 р., в якій йдеться про вину судді у

скоєнні злочину, внаслідок якого було «ухвалено судове рішення», тобто не передбачено заздалегідь якісних ознак ухваленого судового рішення.

У процесі застосування зазначеної підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами необхідно визначити межу між судовою помилкою, яка не є злочином, та скоєнням злочину суддею в процесі ухвалення судового рішення. Л.О. Терехова вказує, що помилка суду наявна у будь-якому випадку, оскільки не досягнута мета судочинства – захист порушених прав. [109, с. 117]. Поява нововиявлених обставин свідчить про те, що в момент розгляду, хоча й без провини суду, предмет доказування був визначений неправильно [88, с. 267-268]. Слєпченко О.В. також зазначає, що метою перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами є виявлення та виправлення судової помилки, хоча судді не можна докоряти в її допущенні, оскільки він не знав про існування деякої обставини, але це не змінює наслідки, – допущену судову помилку необхідно усунути [110, с. 98]. «Діяльність суду під час перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами спрямована на виправлення судової помилки, допущеної з незалежних (крім випадків злочинних дій судді) від нього причин, внаслідок необізнаності щодо певних обставин. При цьому в такому випадку під помилкою слід розуміти невідповідність судового рішення фактичним обставинам справи» [111, с. 147].

Таким чином, необхідно виокремити норми ККУ, які встановлюють відповідальність за злочини, що можуть бути скоєні суддями під час ухвалення судового рішення.

Декілька статей Кримінального кодексу України закріплюють склад злочину, який може бути скоєно службовою особою, у тому числі суддею. Так, ст. 364 ККУ передбачає зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам,

свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб та карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, із штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Однією з характерних ознак зловживання владою або службовим становищем є заподіяння істотної шкоди суспільним охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. «Істотність шкоди є поняттям оціночним, тому питання, чи є заподіяна шкода істотною, вирішується з урахуванням конкретних обставин справи» [91, с. 90].

Також у ст. 364 ККУ йдеться про зловживання владою або службовим становищем. У цьому зв'язку Н.Р. Бобечко наголошує на доцільності використання не просто терміну «зловживання», а «злочинні зловживання» [112, с. 539]. Із цим не погоджується Степанов С.В., який зазначає, що «будь-яке зловживання (що заподіяло істотну або незначну шкоду) спотворює та перекручує факти по справі та ставить під сумнів правильність прийнятого судового акта. Тому будь-які прояви зловживань і відповідно доказів наявності таких зловживань слід визнавати нововиявленими обставинами. Заподіяння збитків не є характеристикою ні завідомо неправильного висновку експерта, ні сфальсифікованого доказу. Тому незрозуміло, чому в аналогічному випадку, пов'язаному зі зловживанням суддею або прокурором своїми правами, необхідно доводити істотну шкоду і лише в цьому випадку розраховувати на отримання допустимого доказу для відновлення справи за нововиявленими обставинами. Здається, більш правильним було б встановити в ГПК України, що нововиявленими обставинами є будь-які зловживання посадових осіб (злочинні або такі, що не містять ознак злочину), встановлені належним чином» [91, с. 90].

На погляд автора спірною є пропозиція С.В. Степанова «встановлювати належним чином» будь-які зловживання посадових осіб. Не зовсім зрозуміло, що вкладається в словосполучення «встановлювати належним чином». Це фраза дозволяє різночитання, що є неприпустимим. Проте пропозиція С. В. Степанова про необхідність розглядати не тільки зловживання судді, а також інших посадових осіб є своєчасної та заслуговує на підтримку.

У ст. 375 ККУ встановлено покарання за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, що карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років. М.І. Мельник, М.І. Хавронюк зазначають, що неправосудним є судові рішення, в якому завідомо неправильно застосовано норму матеріального права, яке постановлено з грубим порушенням норм процесуального права або в якому завідомо є невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи. Злочин вважається закінченим з моменту постановлення суддею (суддями) судового рішення [113, с. 1007].

Розглядаючи питання вини судді у скоєнні злочину при ухваленні судового рішення, доцільно зазначити, що можливість скоєння злочину у процесі ухваленні судового рішення має не тільки суддя, а й інші службові особи суду. Наприклад, секретар суду, помічник судді мають доступ до матеріалів справи, а тому можливість представити до розгляду не всі документи, докази, що не дозволить судді ухвалити законне рішення. Так, ст. 376 ККУ передбачає втручання в будь-якій формі в діяльність судді з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або домогтися винесення неправосудного рішення, що карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені особою з використанням свого службового

становища караються позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років. Стаття 376¹ ККУ передбачає, що умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до автоматизованої системи документообігу суду, несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в автоматизованій системі документообігу суду, чи інше втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду, вчинене службовою особою, яка має право доступу до цієї системи, або іншою особою шляхом несанкціонованого доступу до автоматизованої системи документообігу суду караються штрафом від шестисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років.

Зазначені норми права свідчать про доцільність розглядати, як підставу для перегляду рішення господарського суду за нововиявленою обставиною не тільки вину судді, а й вину інших службових осіб суду, що призвело до ухвалення судового рішення.

Аналізуючи питання вини судді при ухваленні судового рішення, необхідно приділити увагу і проблеми тиску на суддю. На сьогодні не є виключенням насильницькі дії або погрози стосовно судді для ухвалення необхідного зловмисникам рішення суду. Наприклад, ст. 377 ККУ закріплює, що погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо судді, народного засідателя чи присяжного, а також щодо їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк. Умисне заподіяння судді, народному засідателю чи присяжному або їх близьким

родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк до шести років. Умисне заподіяння судді, народному засідателю чи присяжному або їх близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років. У ст. 378 ККУ передбачено, що умисне знищення або пошкодження майна, що належить судді, народному засідателю чи присяжному або їх близьким родичам у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя караються арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до п'яти років. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки караються позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років. Стаття 379 ККУ встановлює, що вбивство або замах на вбивство судді, народного засідателя чи присяжного або їх близьких родичів у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Таким чином, законодавець передбачає випадки, коли суддя ухвалює судові рішення не зі своєї волі, а під загрозою життю, здоров'ю, знищенню або пошкодженню майна. Проте, зважаючи на норми чинного законодавства, а саме ст. 40 ККУ, яка передбачає, що не є злочином дія або бездіяльність особи, яка заподіяла шкоду правоохоронюваним інтересам під безпосереднім впливом фізичного примусу, внаслідок якого не могла керувати своїми вчинками, у випадку відсутності ознак скоєння злочину суддею не має й підстави для перегляду рішення суду. Тобто незаконне рішення господарського суду не може бути переглянуто за нововиявленими обставинами. Ця проблема потребує вирішення шляхом вдосконалення відповідної норми законодавства України, де необхідно зазначити, що не

тільки вина судді, а й примус судді є підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. Враховуючи, що у такому випадку судом може бути винесено не тільки вирок, а і інший вид судового рішення, якій передбачено ККУ, то це потребує відображення в авторській пропозиції щодо удосконалення норми права, що аналізується.

Все вищевикладене дозволяє запропонувати закріпити у ГПКУ наступну норму права: «підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами є встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, вини судді або інших службових осіб суду у вчиненні злочину, примусу судді, внаслідок чого було ухвалено судове рішення».

Наступна підстава це *скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.*

Підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами може бути скасування рішення господарського, цивільного, адміністративного суду чи вироку суду, які у відповідності з ч. 3,4 статті 35 ГПКУ були обов'язкові для господарського суду щодо фактів або певних подій і покладені ним в основу судового рішення. Так, згідно ч. 3,4 ст. 35 ГПКУ обставини, встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, крім встановлених рішенням третейського суду, не доказуються при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини. Вирок суду в кримінальному провадженні або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для господарського суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, щодо якої ухвалений вирок або постанова суду, лише в питаннях, чи мало місце діяння та чи вчинене воно цією особою.

Можливість переглянути рішення господарського суду на підставі скасування судового рішення, яке стало основою для ухвалення судового

рішення, що підлягає перегляду є логічною та обґрунтованою, адже якщо суд скористався встановленою законодавцем нормою права й взяв за основу інше судове рішення, то в разі скасування останнього мотивувальна частина першого втрачає свій сенс. Проте суд повинен керуватися офіційними даними, а не домислами. «При перегляді рішення суду у зв'язку з нововиявленими обставинами з цієї підстави суд повинен мати підтвердження факту скасування рішення, вироку або ухвали» [13, с. 44].

Розглядаючи цю підставу, С.В. Степанов пропонує в чинному ГПКУ закріпити, що нововиявленою обставиною визнається «скасування судового акту господарського суду чи іншого суду або акту іншого органу, що стали підставою для прийняття даного судового рішення, та прийняття відповідного акта, протилежного за змістом відповідному акту (в цілому або його частини), на підставі якого було прийнято судове рішення по даній господарській справі» [114, с. 97–98].

На думку автора, є спірною пропозиція щодо закріплення у якості підстави для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами скасування акту іншого органу, а також прийняття акту, протилежного за змістом відповідному акту (в цілому або його частини), на підставі якого було прийнято судове рішення по даній господарській справі. «Перерахунок виплат, присуджених судовим рішенням, яке набуло статусу остаточного, зроблених заднім числом у зв'язку зі зміною законодавства, призводить до порушення справедливого балансу інтересів» [115]. У даному випадку йдеться про зворотну дію даного акту, а це протирічить законодавству України, де вказано про можливість зворотної дії актів виключно у випадку пом'якшення покарання. «Скасування чи зміна нормативного акта, на якому ґрунтувалось судове рішення, може вважатись нововиявленою обставиною лише за умови, якщо в акті, яким скасовано чи змінено попередній, зазначено про надання йому зворотної сили» [116, с. 14].

У зв'язку з цим цікавою є позиція, що висвітлена у Аналізі судової практики застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі, виданого ВСУ у 2016 р., яка свідчить про тенденцію до зміни підходів у питанні, що розглядається. Відповідно до цього документу скасування злочинності діяння (яке згідно зі ст. 5 КК України має зворотню дію) може бути досягнуте шляхом «нового офіційного тлумачення кримінально-правової норми, яке змінює обсяг забороненої цією нормою поведінки без зміни її змісту (без зміни «букви закону»)». При цьому в Аналізі підкреслюють, що «згідно зі ст. 147 Конституції офіційне тлумачення законів дає Конституційний Суд». Відповідно криміналізація діяння через офіційне тлумачення теж розглядається як встановлення злочинності діяння, що в сенсі ст. 5 КК України підпадає під заборону ретроактивності закону [117].

Таким чином, питання зворотності дії нормативно-правового акту в часі є дискусійним, тому редакція норми права, яка запропонована Законом України від 03.10.2017 р., є оптимальною.

Ще одною підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами є *встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане.*

Згідно з п. 5 ст. 112 ГПКУ підставою для перегляду рішення за нововиявленими обставинами є встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане. В редакції від 13.07.2017 р. ця норма зазнала змін, а саме: «встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону України, іншого акта (їх окремих положень) або надане Конституційним Судом України офіційне тлумачення положень Конституції України, що є відмінним від того, як їх застосував суд при вирішенні справи». Відповідно

до ст. 321 ГПКУ Закону України від 03.10.2017 р. це є підставою для перегляду рішення господарського суду за виключними обставинами. «Прийняття рішення Конституційним Судом, яким та чи інша норма закону, іншого правового акта чи їх окремих положень, що були застосовані під час розгляду справи, визнається неконституційним, не суперечить, на думку Європейського суду з прав людини, п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» [118].

У науковій літературі дискусійним є питання щодо віднесення підстави, яка аналізується, до підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Така позиція пов'язана із тим, що рішення Конституційного Суду України не існувало на момент ухвалення судового рішення, тому воно не є нововиявленою обставиною. Проте такий підхід є хибним. Невідповідність того чи іншого закону Конституції України існувала на момент ухвалення рішення господарського суду, яке підлягає перегляду, а встановлено цей факт з моменту ухвалення відповідного рішення Конституційного Суду України. «Рішення Конституційного Суду України не може зробити норму конституційною чи неконституційною. Суд тільки офіційно визнає (підтверджує) цей факт» [119, с. 42–45].

За такою логікою й встановлення судовим органом, наприклад, факту фальсифікації доказів також не є підставою для перегляду судового рішення за нововиявленою обставиною, так як це було встановлено після ухвалення рішення господарського суду, яке підлягає перегляду. У даному випадку необхідно з'ясувати наявність того чи іншого факту на момент розгляду господарської справи по суті. Без сумніву, в який момент не було б ухвалено рішення Конституційного Суду України, нормативно-правовий акт або його частина були неконституційними з моменту їхнього прийняття уповноваженим органом. «Отже застосована судом норма закону вже була неконституційною на момент вирішення справи і ухвалення на її підставі судового рішення. Таким чином, визнання неконституційним закону, який був застосований судом під час вирішенні справи можна і необхідно

визнавати підставою для перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» [92, с. 115].

Згідно з ч. 1,2 ст. 152 Конституції України закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо була порушена встановлена Конституцією України процедура їхнього розгляду, ухвалення або набрання ними чинності. Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення. Ч. 3 ст. 152 Конституції України передбачає, що матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку. Тобто держава визнає, що нормативно-правовий акт є неконституційним з моменту його прийняття, тому Конституція України встановлює можливість відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, яка завдана фізичним або юридичним особам відповідними нормами права.

Разом із цим необхідно зазначати, що відповідно до п. 6 Постанови № 17 не можуть вважатись нововиявленими обставинами висновки Конституційного Суду України про офіційне тлумачення положень Конституції України.

Таким чином, на погляд автора, встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи є підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами.

Наукові дискусії мають місто також щодо можливості скористатися цією підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами тільки у випадку якщо рішення суду ще не виконане. Так, С.В. Степанов вказує, що «особа практично позбавляється

права на перегляд рішення за нововиявленими обставинами, оскільки відповідно до статті 25 Закону України «Про виконавче провадження» державний виконавець зобов'язаний провести виконавчі дії по виконанню рішення господарського суду протягом шести місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, а по виконанню рішення немайнового характеру – у двомісячний строк. Цього строку не вистачить для звернення до Конституційного Суду України та отримання рішення про визнання закону неконституційним. Тому нововиявленою обставиною слід вважати «визнання Конституційним Судом України таким, що не відповідає Конституції України, закону чи іншого нормативно-правового акта, що був застосований господарським судом у конкретній справі» [114, с. 97–98].

Аналізуючи зазначену ситуацію, доцільно акцентувати увагу на декількох моментах. По-перше, в більшості випадків рішення суду виконуються дуже повільно. Найчастіше державні виконавці і зовсім не мають можливість забезпечити виконання судового рішення. Забезпечення виконання рішення суду є одною із проблем, яка потребує вирішення на рівні законодавчих органів, оскільки чинні норми права не є застосовними у практиці. Про необхідність вирішення цієї проблеми постійно говорять науковці, представники правозахисних організацій, держслужбовці. Так, кількість скарг українців до Європейського суду з прав людини на тривале невиконання або взагалі невиконання рішень національних судів України і Європейського суду з прав людини склало 65% [120]. Проте проблема залишається не вирішеною. В Україні виконується, за різними оцінками, від 2 до 20 відсотків судових рішень [121]. Тому скористатися такою підставою як встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане зможе більшість зацікавлених осіб. По-друге, якщо судові рішення виконане належним чином, то у більшості випадків не має можливості звернути процес

виконання судового рішення. Постраждати можуть сумлінні набувачі майна, а в масштабах держави цей процес може мати незворотні негативні наслідки.

Таким чином, цілком обґрунтованим є застереження законодавця щодо досліджуваної підстави, в частини її застосування у випадку якщо рішення суду ще не виконане.

Наступна підстава перегляду рішення господарського суду за нововиявленою обставиною це *встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.*

Згідно з ч. 4 ст. 111¹⁶ ГПКУ встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом є підставою для подання заяви про перегляд судових рішень господарських судів Верховним Судом України. Відповідно до ст. 321 ГПКУ Закона України від 03.10.2017 р. це є підставою для перегляду рішення господарського суду за виключними обставинами. Проте, на погляд автора, це спірне питання, яке потребує ретельного аналізу.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, ратифікованої Законом від 17.07.1997 р. № 475/97ВР, гарантує кожній фізичній або юридичній особі право на розгляд судом упродовж розумного строку цивільної, кримінальної, адміністративної або господарської справи, а також справи про адміністративне правопорушення, в якій вона є стороною [122]. «В своїх рішеннях Європейський суд з прав людини прямо не вказує, яким вимогам повинна відповідати безпосередньо процедура перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Однак, враховуючи, що порядок розгляду справи національними судами завжди оцінюється в контексті п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, можна стверджувати, що під час перегляду справи обов'язково вони повинні дотримуватися вимоги справедливого судового розгляду» [111, с. 147].

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» з метою забезпечення відновлення порушених прав Стягувача, крім виплати відшкодування, вживаються додаткові заходи індивідуального характеру, а саме: відновлення наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який Стягувач мав до порушення Конвенції; інші заходи, передбачені у Рішенні. Відновлення попереднього юридичного стану Стягувача здійснюється, зокрема, шляхом: повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження у справі; повторного розгляду справи адміністративним органом [123]. «Конвенція не наділяє Європейський Суд правом вказувати державі-відповідачу, яка допустила порушення, на конкретні заходи, що необхідно вжити для виправлення ситуації. Водночас відповідно до практики Європейського Суду з тлумачення ст. 46 Конвенції та розуміння цього положення Комітетом міністрів Ради Європи констатація Європейським Судом порушення Конвенції накладає на державу-відповідача зобов'язання покласти кінець порушенню та усунути його наслідки з метою відновлення, наскільки це можливо, положення, що існувало до порушення. Подібне відновлення в правах є заходом індивідуального характеру» [124, с. 68].

Таким чином, у ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» йдеться про повторний розгляд справи судом, включаючи відновлення провадження у справі. Повторний розгляд передбачає, що це повинен розглядати той же суд, який розглядав цю справу по суті, адже це не Верховний суд України. «Згідно з прецедентною практикою Європейського суду з прав людини та ряду міжнародно-правових документів, перш за все Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, як правило, функції верховних (вищих) судів держав полягають у забезпеченні однакового застосування матеріального та процесуального права, а також у забезпеченні єдності

судової практики шляхом перегляду судових рішень судів нижчого рівня (як правило, шляхом касаційного провадження)» [80, с. 108].

При цьому ця обставина є нововиявленою, оскільки вона існувала на момент розгляду справи по суті, проте суд помилково або навмисно порушив міжнародні зобов'язання при вирішенні цієї справи. «Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях підкреслює, що повноваження суду під час провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами повинні бути спрямовані лише на усунення допущених судових помилок, а не на новий розгляд справи» [118].

У науковій літературі також наявна думка, що встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом є підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленою обставиною. Зокрема, науковцями пропонується в ГПКУ закріпити, що нововиявленою обставиною є «визнання постанов чи ухвал міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, такими, що порушують міжнародні зобов'язання України» [114, с. 98].

Таким чином, на погляд автора, встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні господарської справи судом є підстава перегляду рішення господарського суду за нововиявленою обставиною.

Досліджуючи питання перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами, доцільно звернути увагу на те, що деякі автори пропонують передбачити в законодавстві, що перелік нововиявлених обставин не може бути вичерпним, оскільки завжди існує можливість появи обставини, яка не підпадає під різновиди, вказані законом. Цьому питанню приділяють увагу такі автори, як: С.В. Степанов [91, с. 110] В.Д. Фінько [125, с. 114–118], І.Б. Михайловская [126, с. 165], В.С. Посник [127, с. 12] та інші.

На думку автора, встановлення в законодавстві України можливість судді самостійно визначати випадки, які дозволяють переглядати рішення господарського суду за нововиявленими обставинами призведе до зловживань. Ця норма права спочатку буде мати корупційну складову. Тому правильним буде законодавчо встановити вичерпний перелік підстав для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами.

Підбиваючи підсумок, доцільно запропонувати в ГПКУ передбачити наступну норму права: «Підставами для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду є: 1) встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації процесуальних документів, письмових, речових, електронних й інших доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; 2) встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, вини судді або інших службових осіб суду у вчиненні злочину, примусу судді, внаслідок чого було ухвалено судове рішення; 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; 4) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; 5) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом».

Висновки до розділу 2

Аналіз законодавства України, наукових наробок продемонстрував, що порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами потребує вдосконалення. Низку прогалин, спірних питань було усунуто Законом України від 03.10.2017 р., проте є положення законодавства, які потребують подальшого вдосконалення. Для вирішення цього питання у роботі запропоновано передбачити в ГПКУ норму права наступного змісту: «судове рішення господарського суду може бути переглянуто в зв'язку з нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів з дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встановлення істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи може бути подана не пізніше одного року з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили».

Дослідження такої підстави перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами як істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи продемонструвало доцільність доповнення ГПКУ визначенням терміну «істотні для справи обставини», що дозволить уникнути різночитання цієї норми права та зловживання. У зв'язку з цим запропоновано визначити істотні для справи обставини, як фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи від незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

Аналіз підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, які встановлено в іншому судовому процесі, після прийняття рішення господарського суду, що підлягає перегляду продемонстрував, що норма права, яка їх регулює необхідно змінювати з урахуванням сучасної ситуації та пропозицій науковців. Тому запропоновано передбачити в ГПКУ наступну норму права: «Підставами для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, які встановлено в іншому судовому процесі, після прийняття рішення господарського суду, що підлягає перегляду є: 1) встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації процесуальних документів, письмових, речових, електронних й інших доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; 2) встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, вини судді або інших службових осіб суду у вчиненні злочину, примусу судді, внаслідок чого було ухвалено судове рішення; 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; 4) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; 5) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом».

Встановлення в законодавстві України можливість судді самостійно визначати випадки, які дозволяють переглядати рішення господарського суду за нововиявленими обставинами призведе до зловживань. Ця норма права від самого початку буде мати корупційну складову. Тому правильним буде законодавчо встановити вичерпний перелік підстав для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами.

Основні результати, викладені в даному розділі дослідження, відображено в таких публікаціях:

1. Колесник Р.М. Істотні для справи обставини як підстава для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 74-78 [128].

2. Колесник Р.М. Щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 75-78 [129].

3. Колесник Р.М. Вина судді у вчиненні злочину як підстава для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 18-19 серпня 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 65-68 [130].

РОЗДІЛ 3

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПІДСТАВ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

3.1 Зарубіжний досвід перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами

Майже в кожній сучасній державі можна побачити, в тих чи інших формах, інститути перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. Дані інститути носять різні назви, всюди існує специфічна система судових інстанцій, уповноважених переглядати рішення судів. «У більшості європейських країн досліджувана стадія процесу називається «Відновлення провадження» (Польща, Литва, ФРН)» [131, с. 393]. Це свідчить про необхідність аналізу особливостей інституту перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами в різних державах, що дозволить зробити висновок про цінність тих чи інших положень для подальшого розвитку господарсько-процесуального законодавства України. У першу чергу доцільно дослідити досвід країн-представників англо-саксонської і романо-германської правових систем: Франції, ФРН, США. Ці країни викликають зацікавленість в силу своєї поширеності і впливу, який вони чинять на інші країни. «В основі поширених нині порядків відновлення справ у зв'язку з нововиявленими обставинами лежать дві класичні моделі – французька й німецька. У Франції цей порядок розвивався з наголосом на те, що право ініціювання щодо перегляду за цих обставин належало найвищим посадовим особам системи юстиції, а сам перегляд здійснював касаційний суд. У ФРН порядок розвивався на засадах надання права ініціювання перегляду

учасникам процесу, а здійснення перегляду – судам, у тому числі, першої інстанції» [91, с. 35].

У ряді зарубіжних країн процесуальний порядок вирішення господарських спорів закріплено нормами цивільних процесуальних кодексів, наприклад, в ФРН, Франції, Азербайджані та ін. Проте є ряд країн, в яких спостерігається окреме регулювання, у відповідних кодифікованих нормативних актах, порядку вирішення в судах господарських спорів, наприклад, в Австрії, РФ, Білорусі, Узбекистані та ін. Разом із тим доцільно зазначати, що специфіка господарських відносин та господарських спорів, потребує специфічної процедури, а отже, спеціальної регламентації [132].

У **ФРН** діє єдине Цивільне процесуальне Уложення (ЦПУ), відповідно до якого здійснюється правосуддя як у цивільних, так і в господарських справах. У своїй останній редакції від 12.09.1950 р. ЦПУ складається з 10 книг:

1. Загальні положення (розділи: «Суди», «Сторони», «Судовий розгляд»);
2. Провадження в судах першої інстанції (розділи «Провадження в земельних судах», «Провадження в дільничних судах»);
3. Засоби оскарження (розділи «Скарга», «Ревізія», «Касація»);
4. Відновлення судового розгляду;
5. Спрощений порядок стягнення заборгованості на підставі документів (зокрема, векселів);
6. Провадження в сімейних справах (розділи «Загальні правила провадження у шлюбних справах», «Загальні правила провадження у інших сімейних справах», «Шлюбнорозлучний процес і поділ майна подружжя», «Провадження у справах про права і обов'язків дітей по відношенню до батьків», «Провадження у справах, пов'язаних із виплатою аліментів»);
7. Спрощений порядок стягнення заборгованості без виклику відповідача до суду;

8. Виконавче провадження (розділи «Загальні положення», «Виконавче провадження по майновим вимогам», «Виконавче провадження по вилученню речей з чужого незаконного володіння, а також з примусу до вчинення або утримання від здійснень будь-яких дій», «Засвідчення під присягою і арешт, «Арешт майна і забезпечення позову»;

9. Виключно провадження;

10. Арбітражне (третейський) розгляд (розділи «Загальні положення», «Арбітражна угода», «Освіта арбітражного (третейського) суду», «Компетенція арбітражного (третейського) суду», «Проведення арбітражного (третейського) розгляду», «Винесення рішення і завершення арбітражного (третейського) розгляду», «Оскарження рішення арбітражного (третейського) суду», «Визнання і виконання рішень арбітражних (третейських судів)», «Розгляд в державному суді», «Позадоговірні арбітражні суди» [133].

У ФРН існує два способи оскарження судового рішення: апеляція і ревізія.

Перша стадія апеляція (у справах до 500 марок апеляція не подається). Рішення дільничних судів ніколи не доходять до Верховного Федерального суду, тільки до Вищого суду землі. Подається коротка скарга, копія рішення і доказ вручення рішення іншій стороні. Термін подачі - один місяць. Потім подається детально мотивована скарга.

Ревізія (*der Revision*) або так званий юридичний контроль за судовими рішеннями в ФРН здійснюється судами ревізійної інстанції, які є у судочинстві останньою, третьою інстанцією. Ревізія в ФРН є способом аналогічним перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Оскарженню у порядку ревізії не підлягають судові постанови про арешт майна і введення у володіння при виселенні з приміщень. За загальним правилом, щодо позову на суму до 60.000 марок, а також якщо позов має немайновий характер оскарження у порядку ревізії допускається лише у разі, якщо земельний суд вкаже на це у процесі винесення рішення. Підставою

оскарження постанови суду у порядку ревізії є порушення федерального закону або такої норми права, дія якої поширюється за межі територіальної компетенції земельного суду. Під таким порушенням розуміють неправильне застосування норм права (як матеріального, так й процесуального). Скарга складається в письмовій формі й подається в вищестоящий суд. Витрати щодо подачі ревізійної скарги несе сторона, яка її подала.

Інститут ревізії врегульовано § 545-569 ЦПУ ФРН [134]. Ревізія судових рішень здійснюється судами ревізійних інстанцій: Федеральним судом ФРН; в Баварії Верховним судом землі Баварія (Bayerische obersteLandge- richt), який є останньою ревізійною інстанцією.

Судами ревізійних інстанцій є також відповідні Федеральні суди з адміністративних, трудових, соціальних і фінансових справ. Повноваженнями судів ревізійних інстанцій наділені також Верховні суди земель, суди по трудовим справам земель, Верховні адміністративні суди земель, а також суди по соціальним і фінансовим справам земель. Оскарженню в ревізійному порядку підлягають остаточні рішення апеляційних судів (оберландгеріхтов) з дотриманням необхідних передумов для порушення справи в ревізійній інстанції (§ 545—547 ЦПУ ФРН). Проти винесених у першій інстанції рішень земельних судів може подаватися ревізійна скарга, минаючи апеляційну інстанцію, в порядку так званої «Скачкової ревізії», яка передбачається § 566а ЦПУ. Для цього необхідно дотримання певних вимог.

Строк для пред'явлення ревізійної скарги включає строк на подачу ревізійної скарги і строк для її обґрунтування. Строк на подачу ревізійної скарги є один місяць, він є законним строком і починається з моменту вручення повного рішення, але не пізніше закінчення п'яти років по його оголошенню. Строк на обґрунтування ревізійної скарги становить один місяць. Цей строк починається з подачі ревізійної скарги і може за клопотанням бути продовжено головою. § 586 ЦПУ ФРН передбачений

максимальний строк для перегляду судової справи: не більше 5 років з моменту набрання рішення по справі законної сили [135, с. 184].

Питання про мету ревізії в німецькому судочинстві продовжує залишатися дискусійним. Так, одні вчені вважають, що ревізія служить виключно інтересам правосуддя, інші знаходять, що ревізія є перш за все засобом оскарження судових рішень і служить інтересам сторін. Здається, що останню точку зору слід вважати найбільш вірною [134].

Аналіз законодавства ФРН демонструє, що справи щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами розглядаються у порядку ревізії.

Строк на подачу ревізійної скарги, який передбачено законодавством ФРН складає один місяць й починається з моменту вручення повного рішення суду. Також передбачений максимальний строк для перегляду судової справи, а саме: 5 років з моменту набрання рішення по справі законної сили.

У **Франції** існує 5 видів способів оскарження рішень суду:

- 1) апеляція;
- 2) відгук на заочне рішення;

Перші два способи звичайні: у всіх справах, вони припиняють виконання.

Надзвичайні способи:

- 3) касація;
- 4) заява про перегляд рішення;
- 5) скарга особи, яка не брала участі в справі.

Існує близько 30 апеляційних судів по округам. Об'єкт оскарження - рішення трибуналу. Суб'єкти - сторони і прокурор, якщо він починав процес. Строк – один місяць з моменту вручення копії рішення. Декларація про апеляцію схожа на повістку. У ній обов'язково повинен бути вказаний адвокат, а також межі в яких оскаржується рішення (частина рішення або повністю). Мотиви можуть і не вказуватися. Далі цей документ направляється стороні протягом двох місяців. Відповідач може

заперечувати, подати зустрічну апеляцію. Апеляція розглядається судом у складі трьох суддів. Суд обмежений межами скарги. Або відхиляє, або вирішує справу по суті. Якщо буде встановлено, що апелянт подав скаргу з єдиною метою призупинити виконання рішення, то він повинен буде сплатити штраф до 10000 франків. Відгук на заочне рішення подається в той же суд.

Касаційний суд Франції виник у 1790 р., він розглядає і перевіряє рішення нижчих судів тільки з точки зору законності. У Касаційному суді можливо оскаржити рішення апеляційного суду, а також подавати касаційні скарги на рішення Трибуналу малого процесу, які не можливо розглядати в апеляційному порядку (у справах до 13000 франків). Касація заборонена, якщо була можливість подачі апеляції, але її не подали і строк на подачу пропущений. Також у випадках добровільного виконання рішення, у справах про усиновлення, трудових конфліктів, у справах про банкрутство.

Суб'єкти, які мають право подавати касацію,- сторони і Генеральний прокурор при Касаційному суді в інтересах законності. Строк – 2 місяці, в разі проживання однієї зі сторін за межами Франції строк продовжується до 5 місяців. Касаційна скарга подається до суду, направляється відповідачу, який дає свої пояснення, потім розподіляється конкретному судді.

У Касаційному суді працює понад 100 суддів на чолі з головою. Всього п'ять палат у цивільних і одна з кримінальних справ (до складу палати входить близько 13 суддів і голова палати). Кворум становить п'ять суддів. Існує і змішана палата (компетенції декількох палат об'єднуються для розгляду конкретної справи). Пленуми Касаційного суду розглядають справи у складі 25 осіб в тих випадках, коли Апеляційний суд не згоден з винесеним рішенням. Справа розглядається в межах скарги. Нові юридичні аргументи можуть бути допущені, якщо вони не розширюють предмет дослідження. Касаційний суд наділений широкими повноваженнями: може скасувати і винести нове рішення, відхилити касацію і подавач скарги повинен сплатити 20000 франків, можлива передача справи на новий розгляд. При подачі

скарги Генеральним Прокурором в інтересах законності виграш справи не впливає на сторони.

Заява про перегляд рішення (прирівнюється до позову про скасування рішення). Заява про перегляд рішення аналогічна перегляду за нововиявленими обставинами. Основна причина – поява не тільки нових фактів, а й доказів. Заява подається в той же суд, який виніс рішення, протягом двох місяців з моменту виявлення нових фактів або доказів. Суд, також як і в Україні, перевіряє є чи ні це підставою для перегляду. Якщо так, то судовий розгляд починається з початку.

Скарга особи, яка не брала участь у справі. Якщо винесене рішення зачіпає права особи, яка не брала участь в справі, то вона може подати скаргу. На підставі такої скарги суд може скасувати рішення повністю або в частині, що стосується даної особи. В строк до 30 років.

Досліджуючи законодавство Франції, необхідно звернути увагу, що заява про перегляд рішення у Франції розглядається при виявленні нових фактів або доказів. Проте в Україні нові докази не є підставою для перегляду справи за нововиявленими обставинами. Разом із цим можуть з'явитися докази, які навмисно ховалися другою стороною при розгляді господарської справи и буде цілком логічно, якщо рішення суду буде переглянуто у зв'язку з появою нових доказів. Цей досвід є сенс перейняти й українському законодавцю.

У США існує три способи оскарження до Верховного суду: 1) апеляція, яка подається при конфлікті суверенітетів і по обмеженому числу мотивів; 2) прохання про перегляд рішення. Верховний суд на свій розсуд вирішує, які справи він буде розглядати. Існує правило про те, що суд не повинен вигравати вже програні справи. Тільки 5% справ приймаються до розгляду, а 95% – відмовляють без мотивування; 3) апеляційний суд отримує консультацію у Верховного суду з правових питань. Верховний суд відповідає на конкретні питання, і не розглядає питання факту і докази.

У цивільному процесуальному праві США, що встановлює правила розгляду цивільних справ федеральними судами, передбачені процедури, аналогічні українським процедурам перегляду за нововиявленими обставинами судових актів, що набрали законної сили. На підставі клопотання зацікавленої сторони в розумні строки з урахуванням характеру справи суд має право відкликати раніше прийняте остаточне судове рішення або наказ, який набув сили, у наступних випадках: 1) допущення в судовому рішенні помилок; 2) нововиявленого доказу, який не могло бути представлено під час судового розгляду у справі (в цьому випадку зацікавлена сторона може подати клопотання про проведення нового судового засідання за правилом 59 (b) Федеральних правил цивільного процесу США (далі – ФПЦП); 3) шахрайства, встановленого судом, повідомлення представником сторони про недостовірні відомості або іншої неправомірної поведінки сторони; 4) недійсності судового рішення; 5) того, що інше раніше прийняте судове рішення, покладене в основу цій справи відкликається, було змінено або втратило силу; 6) інших підстав для відкликання раніше винесеного судом судового рішення або наказу.

Клопотання про відкликання судового рішення повинно бути подано зацікавленою стороною в розумний строк, який не може становити більше одного року. Клопотання про перегляд судового рішення, яке набрало законної сили не впливає на остаточний характер судового рішення і не скасовує його дії. Це правило не обмежує повноваження суду з розгляду окремого позову про звільнення сторони від дії, яка поширюється на неї судовим рішенням, судовим наказом або процедури про звільнення відповідача, зазначеного в судовому рішенні, від обов'язку, покладеного на нього даним актом.

Судові накази через судову помилку, яка є підставою для зміни судового рішення судом, який виніс дане рішення (*coram nobis*), про відкриття провадження за позовом відповідача про усунення наслідків винесеного рішення в зв'язку з нововиявленими обставинами (*audita querela*),

позови про перегляд рішення суду (bills of review) і інші позови, що мають схожий із ними характер, не допускаються, і процедура звільнення від дії судового рішення встановлюється для федеральних судів тільки відповідно до ФПЦП в порядку пред'явлення окремого позову.

Правило 61 ФПЦП встановлює, що помилки, допущені судом при ухваленні або виключенні представлених доказів, помилки в прийнятих в процесі судового розгляду наказів і ухвалах не є підставою для задоволення вимоги сторін про проведення нового судового розгляду у справі або перегляду раніше прийнятого судом рішення; суд на стадіях розгляду справи зобов'язаний не брати до уваги допущені ним помилки, за винятком тих випадків, коли вони зачіпають права і законні інтереси учасників судочинства.

Відповідно до ФПЦП виконання судового рішення не може здійснюватися до закінчення 10-денного терміну з дати його прийняття, якщо інше не встановлено розпорядженням суду і проміжним або остаточним судовим рішенням за позовом про прийняття судової заборони або судового рішення.

Якщо інше не встановлено судом, дія проміжного або остаточного судового рішення за позовом про накладення судової заборони або за судовим наказом, який приписував проведення розрахунків за позовом про порушення вимог патенту, не повинно припинятися в період із дати його винесення до подачі апеляційної скарги і її розгляду .

Положення п. «С» правила 62 ФПЦП визначають порядок припинення, зміни, відновлення або надання судової заборони протягом періоду з моменту його прийняття і до остаточного розгляду апеляційної скарги судом.

Призупинення за клопотанням нового судового розгляду або судового рішення судом можлива за умови наявності поважних для цього підстав, до числа яких належить дотримання прав і законних інтересів іншої сторони по справі.

Суд має право призупинити виконавче рішення за судовим актом до вирішення питання про задоволення клопотання про проведення по справі нового судового розгляду чи зміну або доповнення раніше прийнятого ним рішення згідно з правилом 59 ФПЦП, або клопотання про звільнення від юридичної сили судового рішення або наказу згідно з правилом 60 ФПЦП, або клопотання про винесення судового рішення або судового наказу на підставі вердикту суду присяжних відповідно до правила 50 ФПЦП, або клопотання про внесення виправлень по фактам, встановленим рішенням.

Якщо апеляційна скарга на судове рішення було подано трьома суддями відповідно до закону США, даний судовий наказ не може бути винесено, за винятком випадків, коли даний наказ було винесено даними судом у відкритому судовому засіданні; коли рішення про винесення судового наказу було прийнято за згодою всіх суддів даного суду і засвідчено їхніми підписами в наказі.

Під час прийняття судом до розгляду апеляційної скарги заявник за допомогою надання забезпечення виконання рішення і відшкодування збитку внаслідок відстрочки виконання рішення (*supersedeas bond*) може домогтися призупинення виконання судового рішення.

ФПЦП встановлюють підстави для призупинення виконання судового рішення відповідно до закону штату. У будь-якому штаті США за місцем винесення судового рішення про накладення арешту на майно боржника за місцем його проживання і виконання судового рішення такий боржник має право звернутися до окружного суду, який прийняв дане судове рішення, з проханням про призупинення виконання даного рішення таким же чином і відповідно до такого ж порядку, який діяв би, якби рішення щодо боржника було ухвалено судом даного штату.

Проте ФПЦП робиться застереження, що їхнє положення про можливість застосування при накладенні стягнень на майно боржника положень законодавства судів штатів не можуть обмежувати повноважень федерального апеляційного суду щодо призупинення виконання

оскарженого судового рішення, що розглядається на підставі апеляційної скарги. Апеляційний суд має право припиняти і змінювати порядок виконання оскаржуваного судового рішення таким чином, щоб забезпечити можливість виконання свого майбутнього рішення при перегляді даної цивільної справи.

Коли суд виніс судове рішення у справі, яке набрало законної сили, згідно з умовами правила 54 (b) ФПЦП, суд може зупинити виконання даного судового рішення до ухвалення рішення (рішень) судів вищестоящих судових інстанцій за скаргами заявників про перегляд даної справи, а також забезпечити інші умови забезпечення законних інтересів сторони, на користь якої їм було ухвалене судове рішення [136].

Аналіз законодавства США свідчить, що це законодавство передбачає перегляд справи при наданні ново виявленого доказу, який не могло бути представлено під час судового розгляду у справі. Зазначене положення законодавства є цікавим, з точки зору, вдосконалення законодавства України. Низка підстав для перегляду рішення суду, що встановлено законодавством США, збігаються з підставами, які передбачено українським законодавством, наприклад: встановлення судом, повідомлення представником сторони про недостовірні відомості або іншу неправомірну поведінку сторони; раніше прийняте судове рішення, покладене в основу цій справи відкликається, було змінено або втратило силу.

Відповідно до Цивільного процесуального кодексу **Угорщини** не допускається відновлення справи за нововиявленими обставинами, якщо з дня набрання рішенням законної сили минуло більше п'яти років. Після закінчення зазначеного строку відновлення провадження у справі неможливо. Даний строк не може бути продовжений або відновлений за клопотанням особи [137].

Відповідно до ч. 3 ст. 704 ЦПК **Естонії** заяву про перегляд за нововиявленими обставинами не може бути подано, якщо з дня набрання

законної сили рішенням суду, про перегляд якого за нововиявленими обставинами подається клопотання, пройшло п'ять років [138].

Аналіз законодавства Угорщини і Естонії свідчить про встановлення п'ятирічного пресекательного строку відновлення справи за нововиявленими обставинами.

У **Латвії** заява не може бути подано, якщо з моменту вступу в силу рішення пройшло більше десяти років [139].

У Цивільно-процесуальному кодексу (ЦПК) **Литви** передбачено, що заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі у справі, якщо судове рішення, що набрало законної сили, порушує їх права [140, с. 185]. Аналогічні положення містяться у розділі VI «Відновлення провадження» Кодексу цивільного судочинства **Польщі** [141].

У **Росії** питання перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами розглядається Арбітражно-процесуальним кодексом Російської Федерації від 24.07.2002 р. № 95-ФЗ в ред. від 01.07.2017 р. (надалі – АПК РФ) [142]. Відповідно до ст. 311 АПК РФ підставами перегляду судових актів є:

1) нововиявлені обставини – зазначені в частині 2 цієї статті й обставини, які були на момент прийняття судового акта по справі;

2) нові обставини – зазначені в частині 3 цієї статті, тобто обставини, які виникли після прийняття судового акта, але мають істотне значення для правильного вирішення справи.

2. Нововиявленими обставинами є:

1) істотні для справи обставини, які не були і не могли бути відомі заявнику;

2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили фальсифікація доказів, завідомо неправдивий висновок експерта, завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправильний переклад, які спричинили за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого судового акту у даній справі;

3) встановлені вироком суду, що набрав законної сили злочинні діяння особи, що бере участь у справі, або його представника або злочинні діяння судді, вчинені при розгляді даної справи.

3. Новими обставинами є:

1) скасування судового акта арбітражного суду або суду загальної юрисдикції або постанови іншого органу, що стали підставою для прийняття судового акта у даній справі;

2) визнана судовим актом арбітражного суду або суду загальної юрисдикції, що набрав законної сили недійсною угода, яка спричинила за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого судового акту у даній справі;

3) визнання Конституційним Судом Російської Федерації таким, що не відповідає Конституції Російської Федерації закону, застосованого арбітражним судом у конкретній справі, в зв'язку з прийняттям рішення по якому заявник звертався до Конституційного Суду Російської Федерації;

4) встановлене Європейським Судом з прав людини порушення положень Конвенції про захист прав людини і основних свобод при розгляді арбітражним судом конкретної справи, в зв'язку з прийняттям рішення, по якому заявник звертався до Європейського Суду з прав людини;

5) визначення або зміна в постанові Пленуму Верховного Суду Російської Федерації або в постанові Президії Верховного Суду Російської Федерації практики застосування правової норми, якщо у відповідному акті Верховного Суду Російської Федерації міститься вказівка на можливість перегляду судового акту, що вступив в законну силу, в силу даної обставини.

Відповідно до ст. 312 АПК РФ заяву про перегляд судового акту, що вступив в законну силу за новими або нововиявленими обставинами подається до арбітражного суду, який прийняв цей судовий акт, особами, які беруть участь у справі, в строк, що не перевищує трьох місяців з дня появи або відкриття обставин, які є підставою перегляду судового акту, а в разі, якщо наявність обставини, передбаченої пунктом 5 частини 3 статті 311

цього Кодексу, виявлено при розгляді заяви чи подання про перегляд судового акту в порядку нагляду, з дня отримання заявником копії ухвали про відмову в передачі справи до Президії Верховного Суду Російської Федерації. За клопотанням особи, яка звернулася із заявою, пропущений строк подачі заяви може бути відновлений арбітражним судом за умови, якщо клопотання подано не пізніше шести місяців з дня появи або відкриття обставин, які є підставою перегляду, і арбітражний суд визнає причини пропуску строку поважними.

Таким чином, законодавство РФ поділяє підстави на нововиявлені та нові, що є спірним.

Відповідно до ст. 319 Господарського процесуального Кодексу Республіки **Білорусь** від 15.12.1998 р. (далі – ГПК РБ) [143] підставами для відновлення справи за нововиявленими обставинами є: обставини, які спростовують висновки господарського суду в справі, які не були і не могли бути відомі заявнику і господарському суду; завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправдивий висновок експерта, спеціаліста, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що встановлено вироком суду, який набрав законної сили, що потягли за собою ухвалення незаконної або необґрунтованої судової постанови по справі; злочинні дії осіб, які беруть участь у справі, або їх представників чи злочинні діяння суддів, вчинені у зв'язку з цією справою, що встановлено вироком суду, який набрав законної сили; скасування судової ухвали господарського суду або іншого суду, або постанови іншого органу, що стали підставою для прийняття цієї судової постанови, і прийняття відповідної постанови, протилежної за змістом відповідному акту (в цілому або його частини), на підставі якого було прийнято рішення у цій справі; визнання недійсною угоди, що набрало законної сили судовою постановою господарського суду або загального суду, яка спричинила за собою ухвалення незаконної або необґрунтованої судової постанови у справі; визнання Конституційним Судом Республіки Білорусь законодавчих актів,

застосованих господарським судом у справі такими, що не відповідають в цілому або їхні частини Конституції Республіки Білорусь або не відповідають в цілому або їх частини нормативно-правовим актам більшої юридичної сили.

Ст. 320 ГПК РБ передбачає, що відновлення справи за нововиявленими обставинами може бути розпочато за заявою осіб, які беруть участь у справі, а також за поданням посадових осіб, які мають право принесення протесту в порядку нагляду, в межах їх компетенції. Заява (подання) про відновлення справи за нововиявленими обставинами подається до господарського суду в письмовій формі і підписується заявником (посадовою особою). Заяву про відновлення справи за нововиявленими обставинами може бути подано не пізніше трьох місяців з дня відкриття нововиявлених обставин. Для внесення подання строки не встановлюються. При подачі заяви про поновлення справи за нововиявленими обставинами після закінчення строку, передбаченого частиною третьою цієї статті для його подачі, і при відсутності клопотання про поновлення пропущеного строку, а також при неподанні доказів, що підтверджують напярм особам, які беруть участь у справі, копій такої заяви (подання), ця заява (подання) повертається особі, яка його подала (яка внесла).

Ст. 321 ГПК РБ встановлює, що строки для подачі заяви про відновлення справи за нововиявленими обставинами обчислюються: у випадку, передбаченому абзацом другим частини другої статті 319 Кодексу, – з дня, коли заявнику стала відома нововиявлена обставина; у випадках, передбачених абзацами третім і четвертим частини другої статті 319 Кодексу, – з дня набрання законної сили вироком суду; у випадках, передбачених абзацами п'ятим і шостим частини другої статті 319 Кодексу, – з дня набрання законної сили нової судової постанови або постанови іншого органу, за змістом протилежної відповідному акту, на підставі якого було прийнято судову постанову, що переглядається; у випадку, передбаченому

абзацом сьомим частини другої статті 319 Кодексу, – з моменту прийняття рішення Конституційним Судом Республіки Білорусь.

Ст. 322 ГПК РБ передбачає, що заява (подання) про відновлення справи за нововиявленими обставинами з метою скасування судової ухвали господарського суду першої інстанції розглядається господарським судом, який прийняв цю постанову, за умови, що господарські суди апеляційної, касаційної чи наглядової інстанцій не вносили в нього змін. Заява (подання) про відновлення справи за нововиявленими обставинами з метою скасування судових постанов господарських судів апеляційної, касаційної і (або) апеляційної інстанції, якими змінено або прийнято нову судову постанову, розглядається господарським судом тієї інстанції, в якій змінено або прийнято нову судову постанову.

Згідно зі ст. 323 ГПК РБ заява (подання) про відновлення справи за нововиявленими обставинами розглядається у судовому засіданні у строк не більше одного місяця від дня його надходження до господарського суду. Заявник, посадова особа, яка внесла подання, і інші особи, які беруть участь у справі, повідомляються господарським судом про час і місце проведення судового засідання рекомендованим листом з повідомленням про вручення. Неявка зазначених осіб, повідомлених належним чином про час і місце проведення судового засідання, не перешкоджає розгляду заяви (подання).

У ст. 324 ГПК РБ передбачено, що господарський суд після розгляду заяви (подання) про відновлення справи за нововиявленими обставинами вправі: задовольнити заяву (подання), скасувати судові постанови, раніше ухвалені у справі, і відновити справу за нововиявленими обставинами; відмовити в поновленні справи за нововиявленими обставинами.

Таким чином, законодавство України, РФ, Білорусі у сфері перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є схожим. «Україна, Російська Федерація, Республіка Білорусь запозичили німецький досвід та розвиваються саме в цьому напрямку, що виявив протягом цих років свою повну життєздатність. При цьому зокрема, в РФ та Білорусі

даному питанню в чинному законодавстві приділено значну увагу, що запобігає будь-яким спробам зловживань з боку учасників процесу. В Україні, на жаль, вказаній проблемі приділяється небагато уваги – у чинному ГПК України розділ XIII містить лише 4 статті. Проте процедура звернення та перегляду справи, специфічні підстави для перегляду та порядок провадження мають важливе значення як для заявника, який має намір звернутися до господарського суду, так і для судді у зв'язку з його обов'язком визначитися, чи є надані відомості нововиявленими, чи ні» [91, с. 35].

Згідно ст. 204 Господарського процесуального кодексу республіки **Узбекистан** [144] господарський суд може переглянути за нововиявленими обставинами прийнятий ним і такий, що вступив в законну силу судовий акт. Підставами для перегляду за нововиявленими обставинами судового акту є: 1) істотні для справи обставини, які не були і не могли бути відомі заявнику; 2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправдивий висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого судового акту; 3) встановлені вироком суду, що набрав законної сили злочинні дії осіб, які беруть участь у справі, або їх представників або суддів, вчинені при розгляді даної справи; 4) скасування судового акту господарського суду або рішення, вироку суду, або постанови іншого органу, які є підставою для прийняття даного рішення.

Стаття 205 Господарського процесуального кодексу республіки **Узбекистан** передбачає, що заява про перегляд за нововиявленими обставинами судового акту, який вступив в законну силу може бути подано до господарського суду, що прийняв цей акт, особами, які беруть участь у справі, не пізніше одного місяця з дня відкриття обставин, які є підставою для перегляду судового акту.

Ст. 206 Господарського процесуального кодексу республіки Узбекистан закріплює, що рішення, визначення, яке вступило в законну силу, прийняте в першій інстанції, переглядається господарським судом, який прийняв це рішення, визначення. Перегляд у зв'язку з нововиявленими обставинами постанов і ухвал апеляційної, касаційної чи наглядової інстанції, якими змінено судовий акт або прийнятий новий судовий акт, розглядається в тій інстанції господарського суду, в якій змінено судовий акт або прийнятий новий судовий акт.

У ст. 208 Господарського процесуального кодексу республіки Узбекистан зазначається, що господарський суд, який розглядає заяву про перегляд судового акту суду за нововиявленими обставинами, який вступив в законну силу задовольняє заяву і скасовує судовий акт або відмовляє в перегляді.

Законодавство Узбекистану щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами також є схожим з законодавством України.

Підбиваючи підсумок проведеному аналізу законодавства зарубіжних країн щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами, доцільно зробити порівняння з різних напрямів.

По-перше, строки подачі заяви про перегляд за нововиявленими обставинами: 3 місяці передбачено у РФ, Білорусі, Латвії; 2 місяці встановлено у Франції, 1 місяць передбачено в Україні, ФРН, Узбекистані (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Строки подачі заяви про перегляд за нововиявленими обставинами

3 місяці	РФ, Білорусь, Латвія
2 місяці	Франція
1 місяць	Україна, ФРН, Узбекистан

По-друге, присічний строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами: 3 року встановлено в Україні, 5 років передбачено у ФРН, Угорщини, Естонії, 10 років у Латвії, цей строк не обмежено у Франції, США, РФ, Білорусі, Узбекистані (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Присічний строк перегляду судової справи
за нововиявленими обставинами.

3 роки	Україна
5 років	Естонія, Угорщина, ФРН
10 років	Латвія
не обмежено	Франція, США, РФ, Білорусь, Узбекистан

По-третє, характеристика обставин для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами: передбачено виключно нововиявлені обставини в Україні, Білорусі, Узбекистані; нові та нововиявлені обставини в РФ; нововиявлені обставини та нові докази у Франції, США (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Характеристика обставин перегляду рішення суду
за нововиявленими обставинами.

Нововиявлені обставини	Україна, Білорусь, Узбекистан
Нові та нововиявлені обставини	РФ
Нововиявлені обставини та нові докази	Франція, США

На підставі порівняльно-правового аналізу різних правових систем можливо зробити наступні висновки:

1. Низку норм права законодавства зарубіжних країн щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами доцільно передбачати у законодавстві України.

2. Встановлена законодавством Франції та США можливість переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів є позитивним моментом та має бути враховано в законодавстві України.

3. Законодавство Франції, США, РФ, Білорусі, Узбекистану не обмежує строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами. Це доцільно передбачати в законодавстві України відносно підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду.

4. Доречними для українського законодавства є норми, що передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн, в яких зазначено, що заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права.

3.2 Судова практика як основа для модернізації господарсько-процесуального законодавства України

Питання практичної реалізації підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами врегульовано Постановою № 17. Проте цій документ має низку прогалин, про які докладно було зазначено у попередніх розділах дослідження, що дозволяє стверджувати про доцільність кардинальної його переробки. «Правозастосовним орієнтиром перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами можна вважати Постанову № 17. У цій постанові детально не розкриваються підстави, однак на підставі них сформульовані визначення та ознаки нововиявлених обставин» [82, с. 261]. Тобто ні ГПКУ, ні Постанова № 17 не розкривають підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а це має негативні наслідки при вирішенні судовими органами питання наявності або відсутності підстав для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами.

Практичне застосування норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є орієнтиром для визначення проблем, які перешкоджають реалізації положень законодавства. Наприклад, в 2015 р. місцевими господарськими судами закінчено провадження у 111 186 справах, у тому числі з нововиявленими обставинами, в 2016 році таких справ було 85 769 [145]. Тому правореалізація продемонструє ті прогалини, недоробки законодавця, які не дозволяють використовувати норми права, передбачені законодавством України. Аналіз проблем, що існують у практиці, дозволить їх узагальнити, що значно допоможе при їх вирішенні.

В першу чергу потребує уваги проблема неоднакового застосування норм права судами різних інстанцій. Найчастіше суди вищестоящої інстанції не погоджуються з попередніми, щодо наявності або відсутності підстав для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. Приведемо наочні приклади.

Ухвалою Господарського суду міста Києва від 13.06.2016 р. [146] залишеної без змін постановою Київського апеляційного господарського суду від 03.08.2016 р., заяву ТОВ «Еліт Сервіс» від 13.05.2016 р. про перегляд за нововиявленими обставинами рішення господарського суду міста Києва від 09.11.2015 р. залишено без задоволення, а рішення від 09.11.2015 р. – без змін.

Не погоджуючись з ухвалою та постановою судів попередніх інстанцій, відповідач звернувся до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою, в якій просить всі вищезазначені судові рішення скасувати. Колегія суддів дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню, виходячи з наступного. В обґрунтування поданої заяви від 13.05.2016 р. про перегляд за нововиявленими обставинами рішення господарського суду міста Києва від 09.11.2015 р. відповідач посилався на те, що з 13.04.2016 р. йому стали відомі нововиявлені обставини, а саме щодо відсутності у ОСОБА 6 корпоративних прав, які

могли бути порушені та підлягали захисту в судовому порядку, в тому числі права на участь в управлінні ТОВ «РБМВ» (рішення від 09.11.2015 р. обґрунтовано саме порушенням корпоративних прав ОСОБА 6 на управління справами товариства, яка ніколи не була його учасником, зокрема й на момент укладення оспорюваного договору від 22.07.2014 р.), та відсутності повноважень у ОСОБА 29, як директора ТОВ «РБМВ», здійснювати представництво цього товариства, в тому числі шляхом звернення до суду з позовом у справі № 910/18936/15, і ці обставини встановлено рішенням Господарського суду міста Києва від 14.09.2015 р. у справі № 910/17908/15, залишеним без змін постановою Вищого господарського суду України від 13.04.2016 р. [147].

На думку заявника, якщо б суду станом на 09.11.2015 р. були відомі вищевказані обставини, то ним було б прийнято рішення про відмову у задоволенні позову по справі № 910/18936/15. Залишаючи зазначену заяву Товариства без задоволення, місцевий та апеляційний господарські суди виходили з недоведеності існування істотних для даної справи обставин, врахування яких мало б наслідком прийняття іншого судового рішення в межах підстав позову, оскільки саме лише визнання судом недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ «Республіканський будинок моделей взуття», оформленого протоколом від 08.12.2014 р. № 21, не може вплинути на суть рішення, оскільки не змінює відсутності у директора ТОВ «РБМВ» необхідного обсягу цивільної дієздатності для укладення оспорюваного договору купівлі-продажу. Проте, колегія суддів не може погодитися з передчасними висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке. Переглядаючи судові рішення за нововиявленими обставинами, суд повинен в першу чергу встановити наявність тих фактичних даних, існування яких може істотно вплинути на встановлені під час первісного розгляду справи обставини, та дослідити чим засвідчується існування цих фактичних даних. У пунктах 3, 11, 19 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 13 «Про практику розгляду судами

корпоративних спорів» зазначено, що не підлягає розширеному тлумаченню п.4 ч.1 ст.12 ГПК України також щодо справ, пов'язаних зі створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності господарського товариства, якщо однією зі сторін у справі не є учасник (засновник, акціонер) господарського товариства, у тому числі такий, що вибув. Зокрема, спори за участю спадкоємців учасників господарського товариства, які ще не стали його учасниками, не є підвідомчими (підсудними) господарським судам. При вирішенні корпоративного спору господарський суд повинен встановити наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або законного інтересу, на захист якого подано позов, а також з'ясувати питання про наявність чи відсутність факту їх порушення або оспорювання. Вимоги акціонера (учасника) товариства про визнання недійсним рішення органу управління товариства не підлягають задоволенню, якщо на момент його прийняття позивач ще не набув права власності на акції чи частку в статутному капіталі товариства, оскільки його корпоративні права не могли бути порушеними.

Отже, судовим рішенням у справі № 910/17908/15 встановлено істотні обставини, які в розумінні ст.112 ГПК України є нововиявленими для справи №910/18936/15, оскільки засвідчують відсутність у ОСОБА 6 корпоративних прав, які могли бути порушені на момент укладення оспорюваного договору від 22.07.2014 р., та відсутність повноважень ОСОБА 29, як директора ТОВ «РБМВ», здійснювати на законних засадах представництво цього товариства, в тому числі шляхом звернення до суду в липні 2015 року з позовною заявою у справі № 910/18936/15. Ці обставини впливають на юридичну оцінку обставин, здійснену судом у судовому рішенні, що переглядається, так як їх врахування судом могло б мати наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийняте 09.11.2015 р. Вищевказане також помилково залишилося поза увагою суду апеляційної інстанції.

Касаційна інстанція зауважує на передчасності висновку судів попередніх інстанцій про те, що визнання судом недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ «Республіканський будинок моделей взуття», оформленого протоколом від 08.12.2014 р. № 21, не може вплинути на суть рішення, оскільки не змінює відсутності у директора ТОВ «РБМВ» необхідного обсягу цивільної дієздатності для укладення оспорюваного договору купівлі-продажу, зокрема, перевищення директором ТОВ «Республіканський будинок моделей взуття» ОСОБА 26 своїх повноважень під час укладання договору про відчуження частини нерухомого майна товариства, вартість якого становить більше 50 % всього майна товариства, у зв'язку з відсутністю рішення загальних зборів учасників з цього приводу, без подальшого схвалення спірного договору. Адже, по-перше, виходячи зі змісту ст. 1 ГПК України обов'язковою умовою задоволення позову про визнання правочину недійсним є встановлення порушення прав та інтересів позивача оспорюваним правочином. По-друге, зазначені судами фактичні обставини (укладення договору з перевищенням повноважень, наявність чи відсутність схвалення такого договору) потребують встановлення при розгляді спору по суті (у повному обсязі), тобто виходять за межі перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. Оскільки касаційна інстанція не наділена правом оцінки наданих сторонами доказів, в тому числі на стадії перегляду рішення за нововиявленими обставинами, і таке право належить до повноважень місцевого та апеляційного господарських судів з додержанням принципу рівності сторін у процесі, справа підлягає передачі на новий розгляд до суду першої інстанції для встановлення на підставі відповідних доказів усіх суттєвих обставин справи.

Таким чином, приймаючи ухвалу та постанову в даній справі, суди попередніх інстанцій не взяли до уваги вищенаведеного та помилково не врахувавши фактів, що мають преюдиціальне значення, дійшли передчасного висновку про відсутність нововиявлених обставин. У касаційної інстанції цю помилку було виправлено. Проте цей приклад

свідчить про відсутність однакового сприйняття у цьому питанні, не має єдиних підходів, що створює проблеми для учасників процесу.

Наступний приклад. ТОВ «Неотехінформ» у справі № 5015/2284/12 звернулось до Львівського апеляційного господарського суду із заявою про перегляд за нововиявленими обставинами постанови Львівського апеляційного господарського суду України від 30.05.2013 р. [148]. Заявник, як на нововиявлену обставину, посилався на те, що 02.05.2016 р. ним отримано від ТОВ «Новояворівське підприємство «Розточчя» два примірники інвестиційного договору від 20.12.2005 р., сторонами якого є ТОВ «Неотехінформ» та ТОВ «Компанія «Розточчя», на придбання у власність нерухомого майна, що свідчить про існування основного договору (інвестиційний договір від 20.12.2005 р.) та спростовує висновки суду апеляційної інстанції про те, що визначені попереднім договором зобов'язання є припиненими з 15.12.2006 р. Відтак за умовами договору кошти сплачені позивачем, як завдаток на виконання попереднього договору зараховуються як сплата за нерухоме майно, що є предметом інвестування, а тому ТОВ «Неотехінформ» набуло майнові права на нерухоме майно. Суд апеляційної інстанції при перегляді постанови від 30.05.2013 р. за нововиявленими обставинами зазначив, що на час розгляду справи апеляційним судом в стадії позовного провадження заявнику не було відомо про існування інвестиційного договору від 20.12.2005 р. на придбання у власність нерухомого майна. Дана обставина є істотною, оскільки спростовує висновок суду апеляційної інстанції про те, що визначені попереднім договором зобов'язання є припиненими з 15.12.2006 р. , а отже жодне майнове право або охоронюваний законом інтерес позивача не порушено. З огляду на викладене, суд постанову апеляційної інстанції від 30.05.2013 р. скасував, рішення господарського суду першої інстанції залишив без змін.

Касаційний суд зазначає, що судом апеляційної інстанції при розгляді заяви ТОВ «Неотехінформ» про перегляд постанови за нововиявленими

обставинами, не оцінено, чи є заявлена у якості нововиявленої обставина нововиявленою у розумінні статей 112, 113 ГПКУ. При цьому, при розгляді заяви позивача про перегляд постанови за нововиявленими обставинами суд апеляційної інстанції розглянув лише одну підставу відмови в позові, визначену в постанові від 30.05.2013 р. Інші підстави відмови в позові, а саме: позивач не звертався з будь якими скаргами до Комісії в порядку Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти»; рішення Тендерного комітету, оформленого протоколом від 15.12.2005 р., в частині вибору переможцем ТОВ «Компанія "Розточчя» на закупівлю за державні кошти житла площею 1085,52 м² не порушує прав та законних інтересів позивача, оскільки позивач не був учасником торгів; матеріали справи не містять відомостей про те, що договір від 23.12.2005 р. було укладено за результатами процедури закупівлі, проведеної з порушенням вимог статей 41, 42, 8, 17, 181, 19, 26, 29, 291 цього Закону не розглянуті апеляційним судом взагалі. Як і не дано оцінки тому чи може наявність договору, заявленого в якості нововиявленої обставини, бути підставою для визнання недійним рішення Тендерного комітету та договору, укладеного на його виконання. Тобто суд апеляційної інстанції при розгляді заяви позивача про перегляд постанови за нововиявленими обставинами не спростував висновки, викладені в ній, та передчасно задовольнив заяву, обмежившись лише доводами щодо наявності інвестиційного договору. Враховуючи викладене касаційна скарга підлягає частковому задоволенню, а постанова апеляційної інстанції – скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Таких прикладів неоднакового застосування норм права судами різних інстанцій відносно підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, достатньо. Тому вирішувати цю проблему необхідно всебічно, запропонувавши суддям різних інстанцій узагальнений підхід до питання визначення підстав для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Необхідно зазначати, що помилки та

зловживання будуть мати місце у будь-якому випадку, проте ці явища будуть мати поодинокий характер, а не повсюдно.

Друга проблема, яка найчастіше має місце на практиці це плутанина між нововиявленими обставинами та новими доказами. Наведемо декілька прикладів.

Так, частково не погоджуючись із постановою Вищого господарського суду України, відповідач 1 звернувся до Вищого господарського суду України з заявою про перегляд за нововиявленими обставинами постанови від 25.02.2016 р. [149] в частині стягнення з Державного підприємства «Іллічівський морський торговельний порт» на користь Приватного підприємства «Контейнерний термінал Іллічівськ» вкладу у розмірі 257 792 400 грн. Як на нововиявлену обставину, Державне підприємство «Іллічівський морський торговельний порт» посилається на те, що 29.02.2016 р. (після винесення оскаржуваної постанови) Аудиторською фірмою «Аудит ЮБК» складений висновок експертного економічного дослідження № 29/02, який ставить під сумнів висновок Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз № 15049 від 09.12.2011 р. (який підтверджував факт здійснення позивачем внеску та був прийнятий та оцінений судами до уваги при розгляді справи) та свідчить про критичну суперечливість та розбіжність даних щодо розміру вкладу позивача за договором спільної діяльності № 435-О. Колегія суддів Вищого господарського суду України вважає, що обставини, на які посилається відповідач 1, не є нововиявленими, а відтак, не можуть бути підставою для скасування постанови з огляду на наступне. Не може вважатися нововиявленою обставина, яка ґрунтується на переоцінці тих доказів, які вже оцінювалися господарським судом у процесі розгляду справи (Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» від 26.12.2011 р. № 17). Необхідно чітко розрізняти поняття нововиявленої обставини (як факту) і нового доказу (як підтвердження факту); так, не

можуть вважатися такими обставинами подані учасником судового процесу листи, накладні, розрахунки, акти тощо, які за своєю правовою природою є саме новими доказами. Висновок експертного економічного дослідження № 29/02 від 29.02.2016 р., складений Аудиторською фірмою «Аудит ЮБК», на який відповідач 1 посилається, як на нововиявлену обставину, є саме новим доказом, а не нововиявленою обставиною. Більше того, на підставі цього нового доказу заявник просить переоцінити обставини справи, ґрунтуючись на переоцінці тих доказів, які вже оцінювалися господарським судом у процесі розгляду справи. Ні нові докази, ні переоцінка існуючих доказів не можуть вважатися нововиявленими обставинами, та слугувати підставою для скасування судових актів. За таких обставин судом касаційної інстанції відхиляються доводи заяви Державного підприємства «Іллічівський морський торговельний порт» про перегляд за нововиявленими обставинами постанови Вищого господарського суду України від 25.02.2016 р., а вказана постанова підлягає залишенню без змін.

Таким чином, учасники судового процесу помилково вважали, що висновок експертного економічного дослідження № 29/02 від 29.02.2016 р. є нововиявленою обставиною.

Зазначена ситуація є типовою й постійно повторюється. Так, розглянувши заяву Публічного акціонерного товариства «Банк національний кредит» про перегляд за нововиявленими обставинами рішення Господарського суду міста Києва від 15.03.2016 р. у справі № 910/2101/16 [150], суд встановив, що заявник як на нововиявлену обставину посилається на Висновок Київської незалежної судово-експертної установи від 27.04.2017 р. № 2211, згідно якого підпис від імені Кайданник Вікторії Володимирівни, звірений відбитком печатки ПАТ «Банк національний кредит», виконано в період серпень 2015 – лютий 2016 р., а не 16 травня 2014 р., як на істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи. Суд відзначає, що при розгляді справи № 910/2101/16 судами надано правову

оцінку Договору від 30.04.2015 р. про внесення змін до Договору від 16.05.2014 р. При цьому, висновок експертної установи, на який посилається заявник, за своєю правовою природою є саме новим доказом на підтвердження, в даному випадку, дати підписання Договору від 30.04.2015 р., а не нововиявленою обставиною. Отже, позивачем не надано доказів існування нововиявлених обставин у розумінні ст. 112 ГПК України, які б були істотними для зміни або скасування прийнятого Господарським судом міста Києва 15.03.2016 р. рішення у справі № 910/2101/16. З'ясувавши за результатами розгляду відповідної заяви в порядку статті 114 ГПК відсутність нововиявлених обставин, господарський суд виносить ухвалу про залишення судового рішення без змін (п. 8.3 постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 17 «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами»).

Тобто заява Публічного акціонерного товариства «Банк Національний Кредит» про перегляд рішення Господарського суду міста Києва від 15.03.2016 р. у справі № 910/2101/16 за нововиявленими обставинами задоволенню не підлягає, так як висновок експертної установи за своєю правовою природою є новим доказом на підтвердження дати підписання Договору від 30.04.2015 р., а не нововиявленою обставиною.

Наведемо ще приклад. 10.03.2016 р. Харківський приватний навчально-виховний комплекс «Благовіст» Харківської області звернувся до господарського суду з заявою про перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами, в якій просить суд скасувати рішення Господарського суду Харківської області від 09.06.2015 р. по справі № 922/1772/15 та прийняти нове, яким відмовити в позові у повному обсязі. Заява обґрунтована тим, що 05.02.2016 р. на його запит Харківською міською радою надане роз'яснення №08-09/399/2-16 про застосування Методики розрахунку плати за оренду майна, що затверджена рішенням 12 сесії Харківської міської ради 6 скликання від 23.12.2011 р. № 566/11, відповідно до якої абзацем 3 пункту 25

додатка 2 до Методики та ст. ст. 5, 29 Закону України «Про освіту» приватному навчальному закладу встановлюється орендна ставка у розмірі 1-го відсотка, що є нововиявленою обставиною відповідно до ст. 112 ГПК України та підставою для перегляду рішення господарського суду. Ухвалою Господарського суду Харківської області від 11.04.2016 р. у справі № 922/1772/15 [151] залишено без змін постановою Харківського апеляційного господарського суду від 10.05.2016 р. [152], заяву Харківського приватного навчально-виховного комплексу «Благовіст» Харківської області про перегляд рішення господарського суду Харківської області від 09.06.2015 р. за нововиявленими обставинами по справі № 922/1772/15 залишено без задоволення; рішення господарського суду Харківської області від 09.06.2015 р. по справі № 922/1772/15 залишено без змін. Не погоджуючись з постановленими судовими рішеннями судів попередніх інстанцій Харківська міська рада звернулася до Вищого господарського суду України. Відмовляючи у задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, місцевий господарський суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, виходив з того, що за змістом положень ст. ст. 112 – 113 ГПК України не може вважатися нововиявленою обставина, яка ґрунтується на переоцінці тих доказів, які вже оцінювалися господарським судом у процесі розгляду справи або на які посилався учасник судового процесу в своїх поясненнях в суді будь-якої з інстанцій. Разом з тим, надане суду роз'яснення Харківської міської ради від 05.02.2016 р. за вих. № 08-09/399/2-16 про застосування Методики розрахунку плати за оренду майна, що затверджена рішенням 12 сесії Харківської міської ради 6 скликання від 23.12.2011 р. № 566/11, є новим доказом, який не існував на момент вирішення спору по суті, а отже не є істотним для правильного вирішення спору або розгляду справи та не спростовує факти, які були встановлені у рішенні господарського суду Харківської області від 09.06.2015 р. та постанові Вищого господарського суду України від 05.11.2015 р. по даній справі. На підставі викладеного, колегія суддів

Вищого господарського суду України вважає, що судами попередніх інстанцій винесено ухвалу та постанову з дотриманням норм процесуального права, що дає підстави для залишення їх без змін. Тобто при прийнятті оскаржуваних судових актів суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що зазначені обставини не містять в собі нововиявлених обставин чи фактів, які не були відомі сторонам на час розгляду справи.

Таким чином, найчастіше дуже тонка межа між новим доказом та нововиявленою обставиною призводить до плутанини. У цьому зв'язку доцільно скористатися досвідом зарубіжних країн та законодавчо закріпити, що новий доказ є підставою для перегляду судового рішення.

Третьою проблемою є правильність визначення істотності обставин для розгляду справи, тобто врахування їх судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийняте. Так, 6 квітня 2016 р. Компанія «Канела Інвестмент ЛТД» звернулася до Господарського суду міста Києва із заявою про перегляд рішення Господарського суду міста Києва від 19 травня 2015 р. за нововиявленими обставинами, яка мотивована тим, що згідно змісту протоколу загальних зборів учасників ТОВ «Росичі» № 25 від 8 лютого 2012 р., укладення договору про внесення змін та доповнень № 2 погоджено загальними зборами ТОВ «Росичі» і генеральний директор товариства був уповноважений на укладення спірного договору, що, на думку заявника, повністю спростовує висновки, покладені в основу рішення, про перегляд якого за нововиявленими обставинами заявлено. 17 березня 2016 р. представник Компанії «Канела Інвестмент ЛТД» ознайомився з матеріалами справи № 910/33054/15, у межах якої один із колишніх учасників ТОВ «Росичі» оскаржувала рішення загальних зборів товариства, оформлене протоколом № 25 від 8 лютого 2012 р.. Відповідно до вказаного протоколу представнику Компанії «Канела Інвестмент ЛТД» стало відомо, що 8 лютого 2012 р. учасники загальних зборів ТОВ «Росичі» погодили укладення спірного правочину з ТОВ «Буд Інвест Консалтинг» та уповноважили

генерального директора товариства на його підписання. Вказані обставини стали підставою звернення Компанії «Канела Інвестмент ЛТД» до господарського суду з заявою про перегляд рішення Господарського суду міста Києва від 19 травня 2015 р. за нововиявленими обставинами. Встановлено, що Компанія «Канела Інвестмент ЛТД» ніколи не була та не є учасником ТОВ «Росичі» та/або ТОВ «Буд Інвест Консалтинг», не була стороною спірного правочину, а отже, не знала і не могла знати про те, що 8 лютого 2012 р. учасники ТОВ «Росичі» своїм рішенням, оформленим протоколом № 25, погодили укладення з ТОВ «Буд Інвест Консалтинг» спірного правочину та уповноважили генерального директора на його підписання. З огляду на викладене, місцевий та апеляційний господарські суди дійшли мотивованого висновку про те, що вказані заявником обставини є нововиявленими у розумінні ст. 112 Господарського процесуального кодексу України, оскільки факт погодження загальними зборами ТОВ «Росичі» укладення спірного правочину не міг бути відомим Компанії «Канела Інвестмент ЛТД» під час розгляду справи, а дана обставина є істотною для правильного вирішення спору по суті, з огляду на те, що як на підставу недійсності оспорюваного договору про внесення змін та доповнень № 2 позивач посилався саме на перевищення генеральним директором ТОВ «Росичі» наданих статутом повноважень та відсутність відповідного погодження загальних зборів, що є підставою для перегляду рішення Господарського суду міста Києва від 19 травня 2015 р. у порядку ст. ст. 112 – 114 Господарського процесуального кодексу України. Місцевий та апеляційний господарські суди дійшли обґрунтованого висновку про те, що зміст протоколів загальних зборів учасників ТОВ «Росичі» № 25 від 8 лютого 2012 р. та ТОВ «Буд Інвест Консалтинг» № 5 від 8 лютого 2012 р. є обставиною, яка спростовує факти, викладені в судовому рішенні Господарського суду міста Києва від 19 травня 2015 р. [153]. За таких обставин суд касаційної інстанції погоджується з висновками місцевого та апеляційного господарських судів про обґрунтованість вимог заяви Компанії

«Канела Інвестмент ЛТД» про перегляд за нововиявленими обставинами рішення Господарського суду міста Києва від 19 травня 2015 р. у даній справі, наявності підстав для скасування судового рішення та прийняття рішення про відмову у позові.

Проте мають місце й протилежні приклади. Так, Ухвалою Одеського апеляційного господарського суду від 17.09.2015 р. було відмовлено ОК «Южненський міський ринок» у задоволенні заяви про перегляд постанови Одеського апеляційного господарського суду від 15.10.2013 р. за нововиявленими обставинами, а вказану постанову залишено без змін, з тих підстав, що наведені заявником обставини не є нововиявленими обставинами у розумінні приписів статті 112 Господарського процесуального кодексу України. ОК «Южненський міський ринок» вдруге звернувся до Одеського апеляційного господарського суду із заявою від 15.10.2016 р. про перегляд постанови Одеського апеляційного господарського суду від 15.10.2013 р. за нововиявленими обставинами, в якій просив скасувати зазначену постанову суду апеляційної інстанції за нововиявленими обставинами. В якості нововиявлених обставин заявник наводив те, що спірна земельна ділянка на час видачі позивачу Державного акта на право постійного користування землею серії І-ОД № 001381 від 06.03.1997 р. перебувала у користуванні Одеського припортового заводу згідно з Державним актом на право користування землею серії Б номер 032762 від 1977 р., у якого у встановленому законом порядку не вилучалася. Отже, заявник вважає, що позивач не є належним землекористувачем спірної земельної ділянки. Ухвалою Одеського апеляційного господарського суду від 01.03.2017 р. відмовлено ОК «Южненський міський ринок» у задоволенні заяви про перегляд постанови Одеського апеляційного господарського суду від 15.10.2013 р. за нововиявленими обставинами. Постанову Одеського апеляційного господарського суду від 15.10.2013 р. залишено без змін. ОК «Южненський міський ринок» подав до Вищого господарського суду України касаційну скаргу, в якій просить задовольнити

заяву про перегляд постанови Одеського апеляційного господарського суду від 15.10.2013 р. за нововиявленими обставинами. Колегія суддів вважає, що відмовляючи у задоволенні заяви про перегляд постанови суду апеляційної інстанції від 15.10.2013 р. за нововиявленими обставинами, апеляційний господарський суд, виходив з того, що наведені мотиви перегляду судового рішення у справі не можна вважати такими, що свідчать про наявність нововиявлених обставин в розумінні приписів статті 112 Господарського процесуального кодексу України. Апеляційний господарський суд встановив, що обставини, на які посилався заявник як на нововиявлені, не спростовують фактів, покладених в основу судового рішення, котре переглядається, а відтак і не ставлять під сумнів його правомірність. При цьому, як встановив суд апеляційної інстанції, питання законності користування позивачем спірною земельною ділянкою, серед іншого, було предметом судового дослідження у інших адміністративних і господарській справах (№ 2а-9-2010, № 2а-24/11, № 916/696/13), а доказів зворотнього заявником надано не було. Твердження скажника про порушення і неправильне застосування апеляційним господарським судом норм процесуального права не знайшли свого підтвердження, з огляду на що підстав для скасування оскаржуваної ухвали у справі з мотивів, наведених у касаційній скарзі, колегія суддів не вбачає. Ухвалу Одеського апеляційного господарського суду від 01.03.2017 р. у справі № 916/444/13-г господарського суду Одеської області залишити без змін, а касаційну скаргу – без задоволення [154].

Таким чином, є обставини істотними чи ні вирішує суд на свій розсуд. Відсутність чіткого визначення у законодавстві терміну «істотні для справи обставини», поверхневі роз'яснення, з цього приводу, в Постанові № 17 не дозволяють чітко визначити свою позицію щодо істотності обставин.

Четверта проблема це правильність визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення за нововиявленою обставиною. Наприклад, колегія суддів Вищого господарського суду

України дослідивши матеріали справи № Б-25/3-10-23/48 дійшла висновку про відмову у прийнятті заяви арбітражного керуючого Череватого Любомира Богдановича від 01.07.2016 р. № 178 про перегляд за нововиявленими обставинами постанови Вищого господарського суду України від 10.11.2015 р. у справі № Б-25/3-10-23/48 з наступних підстав. Відповідно до ч. 1 ст. 112 Господарського процесуального кодексу України господарський суд може переглянути прийняте ним судове рішення, яке набрало законної сили, за нововиявленими обставинами. За приписами ч. 2 ст. 114 Господарського процесуального кодексу України перегляд за нововиявленими обставинами постанов і ухвал апеляційної і касаційної інстанції, якими змінено або скасовано судове рішення суду першої інстанції, здійснюється судом тієї інстанції, яким змінено або прийнято нове судове рішення. Таким чином, чинним господарським процесуальним законодавством в якості передумови для перегляду касаційною інстанцією своєї постанови за нововиявленими обставинами передбачено, що цією постановою мають бути змінені рішення господарських судів попередніх інстанцій або прийнято нове судове рішення. Тобто постанова касаційної інстанції має бути прийнята внаслідок реалізації повноважень, передбачених п. п. 2 та 5 ст. 111 (9) Господарського процесуального кодексу України. Проте, в даному випадку постановою Вищого господарського суду України від 10.11.2015 р. у справі № Б-25/3-10-23/48 постанову Львівського апеляційного господарського суду від 03.08.2015 р. та ухвалу господарського суду Івано-Франківської області від 03.06.2015 р. по справі № Б-25/3-10-23/48 скасовано; справу № Б-25/3-10-23/48 направлено на новий розгляд до господарського суду Івано-Франківської області. Тобто, суд касаційної інстанції рішення судів попередніх інстанцій не змінював, та не приймав нове рішення у справі. Наведене свідчить про відсутність визначених Господарським процесуальним кодексом України підстав для перегляду за нововиявленими обставинами постанови Вищого господарського суду України від 10.11.2015 р. у справі № Б-25/3-10-23/48 в

силу того, що вказаною постановою суду касаційної інстанції не було змінено попередні рішення судів першої чи апеляційної інстанції, або прийнято нове судове рішення у справі [155].

Наступною п'ятою проблемою є визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до суду для перегляду рішення за нововиявленою обставиною. Так, 01.12.2016 р. ФОП ОСОБА 4 звернулася до суду першої інстанції із заявою про перегляд рішення Господарського суду Хмельницької області від 27.04.2015 р. у справі № 924/1894/14 за нововиявленими обставинами. Ухвалою Господарського суду Хмельницької області від 22.12.2016 р. у справі № 924/1894/14, залишеною без змін ухвалою Рівненського апеляційного господарського суду від 06.03.2017 р., заяву ФОП ОСОБА 4 про перегляд рішення Господарського суду Хмельницької області від 27.04.2015 р. у справі №924/1894/14 за нововиявленими обставинами залишено без розгляду, рішення Господарського суду Хмельницької області від 27.04.2015 р. у справі № 924/1894/14 – без змін. Не погоджуючись з прийнятими рішеннями, ФОП ОСОБА 4 звернулася до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою. Колегія суддів Вищого господарського суду України погоджується з висновками судів попередніх судових інстанцій, виходячи з наступного. Суди попередніх інстанцій було встановлено, що рішення Господарського суду Хмельницької області у справі № 924/1894/14 було прийнято 27.04.2015 р., а листи Кам'янець-Подільської районної ради №13/01-34 та архівного відділу Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації №Г-490/01-27 сформовані 30.09.2016 р. та 12.10.2016 р. відповідно. Отже, зазначені відповідачем обставини (листів), не існувало на час розгляду справи судом першої інстанції. Інформація, яку несе лист архівного відділу Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації №Г-490/01-27 від 12.10.2016 р. про відсутність в протоколах сесій Кам'янець-Подільської районної ради з 1996 р. по 2008 р. рішення про передачу у власність або оперативне управління Кам'янець-Подільській центральній районній лікарні

комунального майна по АДРЕСА 1 спростовується наступним. Судами попередніх інстанцій встановлено та підтверджено матеріалами справи, що рішенням 5 сесії 5-го скликання Кам'янець-Подільської районної ради від 14.12.2006 р. № 3 «Про стан використання майна районної комунальної власності» в оперативне управління позивачу було передано Кам'янець-Подільську центральну районну лікарню по АДРЕСА 1. А вказана в листі Кам'янець-Подільської районної ради № 13/01-34 від 30.09.2016 р. інформація про наявність рішення 34-ої позачергової сесії Кам'янець-Подільської районної ради 6 скликання № 8 від 23.07.2015 р. «Про державну реєстрацію права власності будівель Центральної районної лікарні по АДРЕСА 1 та рішення 9-ої сесії Кам'янець-Подільської районної ради 6 скликання №23 від 23.02.2012 р. «Про прийняття в комунальну власність районної ради незавершеного об'єкта «Терапевтичний корпус на 210 ліжок Центральної районної лікарні» не свідчить про відсутність у позивача права оперативного управління будівлею по АДРЕСА 1. Тому касаційну скаргу фізичної особи-підприємця ОСОБА 4 суд залишив без задоволення, а ухвалу Рівненського апеляційного господарського суду від 06.03.2017 р. у справі № 924/1894/14 – без змін [156].

Наступний приклад. Ухвалою від 13.01.2016 р. [157] господарський суд Київської області прийняв заяву позивача про перегляд за нововиявленими обставинами рішення господарського суду Київської області від 29.10.2015 р. у справі № 911/3806/15 [158] [до розгляду. Як слідує із заяви про перегляд рішення за нововиявленими обставинами, позивачем, після винесення рішення у даній справі, 11.12.2015 р. з відповіді Держгеокадастру України було з'ясовано, що земельна ділянка площею 8,9635 га, на яку рішенням суду у даній справі було звернуто стягнення на предмет іпотеки, у 2012 р. була поділена на чотири окремі земельні ділянки, право власності на які посвідчено державними актами на право власності на земельні ділянки, виданими в 2012 р. Водночас, як зазначає заявник, вищезазначені обставини не були відомі ТОВ «Фінансова компанія «Довіра

та Гарантія» під час розгляду справи та є істотними для винесення правильного рішення. Дослідивши обставини, на які позивач посилається як на нововиявлені, суд дійшов висновку, що вказані обставини не можуть бути визнані судом нововиявленими в силу вимог ст. 112 ГПК України та постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» від 26 грудня 2011 р. № 17, оскільки необізнаність позивача про те, що земельна ділянка площею 8,9635 га, на яку рішенням суду у даній справі було звернуто стягнення на предмет іпотеки, у 2012 р. була поділена на чотири окремі земельні ділянки, право власності на які посвідчено відповідними державними актами, не може вважатися нововиявленою обставиною з огляду на те, що зазначені документи існували ще у 2012 р.. Крім того, однією з обов'язкових підстав наявності або відсутності нововиявлених обставин є те, що такі обставини не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи, а також те, що не можуть вважатися нововиявленими обставини, що встановлюються на підставі доказів, які не були своєчасно подані сторонами. Оскільки під час розгляду даної заяви судом не було встановлено наявності нововиявлених обставин, то заява позивача про перегляд за нововиявленими обставинами рішення господарського суду Київської області від 29.10.2015 р. у даній справі задоволенню не підлягає, а рішення суду залишається без змін.

Таким чином, суд дійшов висновку, що необізнаність позивача, про ті чи інші факти, не є нововиявленими обставинами. Доцільно підкреслити, що фраза, яка передбачена законодавцем відносно істотних для справи обставин, а саме: «не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи» дає змогу різночитання. Яким чином можливо достовірно виявити могла чи ні обставина бути відома заявникові? Це суб'єктивний момент, особливо якщо друга сторона приховувала ті чи інші обставини. Тому з цього питання уповноважені органи повинні визначитися та навести більш чітке формулювання, з метою запобігання зловживань.

Шостою проблемою є визначення кола осіб, які можуть подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленою обставиною. Так, 28.04.16 р. Товариство з обмеженою відповідальністю «Науково виробнича фірма «ДІН» подало до господарського суду заяву про перегляд ухвали господарського суду Дніпропетровської області від 27.05.14 р. по справі № 904/6626/13 за нововиявленими обставинами. У ч. 1 ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» наведено визначення сторони у справі про банкрутство - конкурсні кредитори (представник комітету кредиторів), боржник (банкрут). Подання до господарського суду заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами особою, яка не має на це права, виключає перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Тому в зазначених випадках господарський суд повинен відмовити у прийнятті заяви і винести з цього приводу ухвалу. З матеріалів справи вбачається, що Товариство з обмеженою відповідальністю «Науково-виробнича фірма «ДІН» не є стороною у справі № 904/6626/13 про банкрутство Приватного підприємства «ТЕРЕК ПЛЮС». Враховуючи наведене, господарський суд вважає за необхідне відмовити у прийнятті заяви про перегляд ухвали господарського суду від 27.05.14 р. за нововиявленими обставинами [159].

Доцільно зазначати, що автор вже вказував про необхідність врахувати зарубіжний досвід й у тому випадку, якщо рішення зачіпає інтереси особи, яка не є учасником справи, передбачивши для неї можливість подання заяви про перегляд рішення за нововиявленою обставиною. Це дозволить уникнути низки проблемних ситуацій.

Сьомою проблемою є не признання законодавцем рішення європейського суду нововиявленою обставиною. Так, Ухвалою Київського апеляційного господарського суду від 23.11.2016 р. у справі № 904/1724/15 [160] ТОВ «Авіто» відмовлено у задоволенні заяви про перегляд за нововиявленими обставинами ухвали Київського апеляційного господарського суду від 19.08.2016 р. Ухвалу Київського апеляційного

господарського суду від 19.08.2016 р. у справі № 904/1724/15 [161] залишено без змін. Не погодившись з ухвалою апеляційного суду від 23.11.2016 р., ТОВ «Авіто» звернулось до Вищого господарського суду України з касаційною скаргою. В обґрунтування своєї правової позиції заявник касаційної скарги посилається на те, що переглядаючи ухвалу Київського апеляційного господарського суду від 19.08.2016 р. за нововиявленими обставинами, апеляційним судом порушено вимоги статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та не взято до уваги рішення Європейського суду з прав людини від 07.05.2008 р. у справі «Беян проти Румунії», щодо обов'язковості врахування майнового стану заявника при вирішенні питання про звільнення від сплати судового збору. Розглянувши касаційну скаргу колегія суддів Вищого господарського суду України дійшла висновку, що касаційна скарга не підлягає задоволенню з наступних підстав. Відмовляючи у задоволенні поданої ТОВ «Авіто» апеляційний суд, керуючись приписами статей 112-114 Господарського процесуального кодексу України дійшов висновку про те, що рішення Європейського суду з прав людини у справі «Беян проти Румунії» від 07.05.2008 р. не може вважатись нововиявленою обставиною, оскільки по своїй суті в даному випадку є не юридичним фактом, а може вважатись правовим обґрунтуванням певної вимоги заявника, наприклад вимоги про відстрочення чи звільнення його від сплати судового збору у зв'язку з тяжким майновим становищем та надмірно великим розміром судового збору. Крім цього, апелянт не надав доказів того, що про існування рішення Європейського суду з прав людини у справі «Беян проти Румунії» від 07.05.2008 р. він дізнався лише у 2016 році. Оскільки про таке рішення заявникові могло бути відомо і станом на момент подання апеляційної скарги, оскільки воно прийнято ще у 2008 році, і скаржником не наведено фактів, які б перешкоджали йому дізнатись про таке рішення раніше. Таким чином, висновки апеляційного суду стосовно відсутності фактичних, та відповідно правових підстав для задоволення заяви ТОВ «Авіто» про

перегляд за нововиявленими обставинами ухвали Київського апеляційного господарського суду від 19.08.2016 р. є обґрунтованими. Натомість доводи заявника касаційної скарги про порушення апеляційним судом вимог ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» не знайшли свого підтвердження під час касаційного перегляду ухвали Київського апеляційного господарського суду від 23.11.2016 р.

Таким чином, з одного боку суд дійшов правильного висновку, врахувавши положення діючого законодавства. Проте, з іншого боку, це питання потребує вирішення на законодавчому рівні, про що наочно свідчить правозастосування та докладно було зазначено у попередніх параграфах роботи.

Проведений комплексний аналіз судової практики дозволяє автору виокремити наступні проблеми: неоднакове застосування судами різних інстанцій норм права, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами; плутанина між нововиявленими обставинами та новими доказами; труднощі визначення істотності обставин для розгляду справи, тобто врахування їх судом мало б наслідком прийняття іншого судового рішення, ніж те, яке було прийнято; труднощі визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення за нововиявленою обставиною; визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до суду для перегляду рішення за нововиявленою обставиною; визначення кола осіб, які можуть подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленою обставиною; не визнання законодавцем рішення європейського суду нововиявленою обставиною.

На основі узагальнення судової практики та виокремлення проблем правореалізації запропоновано напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: виключити неоднакове застосування

норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

3.3 Напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами

Успішна реалізація економічної політики передбачає наявність чіткої нормативно-правової основи. Система законодавства є зовнішньою формою права і служить нормативною основою правової системи сучасної держави. Система законодавства України обумовлена станом суспільних, економічних, політичних відносин. Модернізація системи законодавства України одна з умов успішного економічного розвитку країни.

Проведене дослідження свідчить, що законодавство України, яке встановлює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є недосконалим та потребує модернізації. «Модернізація (франц. *modernisation*, від *moderne* – новітній, сучасний) – це удосконалення, поліпшення, оновлення, зміна чого-небудь, приведення його у відповідність з сучасними вимогами і нормами, показниками якості» [162, с. 402]. Найчастіше модернізація сприймається як інструмент, здатний ліквідувати недоліки політико-правового, соціально-економічного порядку. Найперше визначення модернізації було сформульовано Ш. Ейзенштадт. На його думку, модернізація – це процес зміни в напрямку тренда розвитку

типів політичних, економічних і соціальних систем, які розвинулися з XVII по XIX ст. в Північній Америці і Західній Європі, а потім подібні процеси поширилися на європейські країни, а також в XIX і XX століттях – на азіатський, африканський і американський континенти [163, с. 1].

За останні декілька років термін «модернізація» широко увійшов до вжитку у сфері права. У правовій науці культивується розуміння модернізації як процесу удосконалення права, ліквідації проблем, пов'язаних з відсталістю вітчизняного права. Поняття «модернізація законодавства» слід пов'язувати, головним чином, із процесом змін певних характеристик системи законодавства, проведеного в суворо визначених умовах, процедурах, межах, які при цьому не носять характеру революційних, докорінних змін. Але при цьому слід констатувати, що будь-яка модернізація є поетапний еволюційний процес, радикальність і глибина якого безпосередньо залежать від встановлюваних завдань і цілей перетворення.

На думку автора, найбільш чітко і всеосяжне визначення цього терміну надає О.Р. Зельдіна, яка зазначає, що модернізація господарського законодавства – це сукупність заходів пов'язаних із поліпшенням, оновленням, доповненням, зміною норм господарського законодавства, які направлено на підвищення ефективності цих норм в новітніх умовах розвитку економіки держави [164, с. 59].

Усвідомлення доцільності модернізації господарсько-процесуального законодавства демонструє й той факт, що 03.10.2017 р. Верховною Радою України прийнято ГПКУ, КАСУ, ЦПКУ, КПКУ. Проте аналіз зазначених кодексів продемонстрував, що в сфері перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами існує безліч прогалин, які необхідно усунути.

Для успішного здійснення модернізації процесуального законодавства необхідно проведення послідовної системної державної політики в сфері реформування судової системи. На сьогодні в Україні вже йде процес реформування процесуального законодавства. Слід усвідомити взаємозв'язок

понять «модернізація» і «реформування». «Насправді виявляється досить тонка грань між цими категоріями, і лише практичне втілення проведених перетворень дає підставу трактувати їх як модернізацію, з одного боку, або як реформування – з іншого» [165, с. 16–17]. На думку автора, модернізація законодавства від його реформування відрізняється тим, що модернізація передбачає поступові якісні зміни функціональних характеристик, а реформування – це, по суті, корінні зміни усталених принципів, засад.

Основою модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є нормативно-правове забезпечення функціонування зазначеного законодавства. Основним завданням модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами має стати удосконалення організаційно-правового механізму, посилення заходів щодо недопущення корупції в судовій системі, створення широкого спектру можливостей для суб'єктів господарювання щодо захисту їхніх прав й законних інтересів. Доцільність модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами базується на необхідності забезпечити повний спектр можливостей для суб'єктів господарювання захистити свої права та законні інтереси. Заходи, які розробляються та реалізуються в процесі модернізації мають бути направлені на реформування судової системи в цілому та щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами зокрема. В Україні необхідно здійснити широке коло заходів щодо удосконалення інституційного та нормативно-правового забезпечення судового захисту прав суб'єктів господарювання при зверненні для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. Потребує ретельного вдосконалення правовий механізм використання підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Незважаючи на недоліки та складності модернізаційних процесів її доцільність назріла й повинна бути реалізована. Для стимулювання

модернізаційних процесів необхідно створити дієве організаційне забезпечення. Модернізація законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявлені обставинами повинна мати поміркований характер, визначатися системністю підходів. Ефективність як права, так й законодавства як форми регуляції суспільних відносин, можлива лише за умови їх системності. Модернізація законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами передбачає створення чітких механізмів реалізації норм права щодо судового захисту прав й законних інтересів суб'єктів господарювання, а також підвищення ефективності процесуальних норм права, що можливо при умові забезпечення взаємозв'язку процесу правотворчості і правореалізації.

Для цього необхідно забезпечити науково обґрунтований правотворчий процес. Саме у процесі правотворчої діяльності досягається вдосконалення процесуальних норм права. У процесі модернізації необхідно створити науково обґрунтований і надійно керований правотворчий процес, який підняв би на новий якісний рівень судовий захисту прав і законних інтересів у процесі перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Забезпечити науково обґрунтований правотворчий процес можливо, якщо законодавець чітко уявлятиме, яких цілей він хоче досягти шляхом ухвалення тієї або іншої норми права. «Ефективність якої-небудь системи має дві сторони – внутрішню і зовнішню. Перша з них виражає результативність структури системи, а друга – функціонування системи з даною структурою. У цьому сенсі можна вважати ефективність структури системи умовою або засобом досягнення цілей функціонуючої системи» [166, с. 40]. Також потрібно забезпечити новий якісний рівень правореалізації. «Необхідно не тільки видати правові норми, але й гарантувати їх неухильне і правильне проведення у життя» [167, с. 7]. Важливим є питання виділення необхідних фінансових коштів для реалізації норм права. Багато правових норм для їх практичної реалізації

вимагають первинних витрат держави, що на практиці найчастіше не виконується. Згідно із Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. [168] обов'язковою умовою розгляду проекту нормативно-правового акту є підготовка аналізу регуляторного впливу даного проекту. При цьому слід звернути увагу, що при розрахунку економічного ефекту необхідно враховувати як прямі показники, тобто це засоби, які отримає держава від реалізації норм права, а також непрямі показники, тобто ефект мультиплікатора. Для досягнення ефективності необхідно забезпечити своєчасне ухвалення норм права, їх актуальність за формою і змістом правового регулювання [169, с. 112–113].

На сьогоднішній день ряд правових норм, регулюючих ідентичні правовідносини, знаходяться у різних законодавчих актах, а в ряді випадків суперечать один одному, що негативно впливає на процес правореалізації. «У вирішенні однієї з проблем – колосального об'єму, складності і суперечності нинішнього законодавства – іноді вже неможливо обійтися такими процедурами, як раціоналізація або оптимізація, бо застосування цих процедур часто лише погіршує ситуацію, оскільки нові норми часто суперечать чинним і збільшують складність і запутаність законів. Тут потрібна саме глибока модернізація права, яка здатна привести хоч би у певній перспективі до радикальних результатів, нехай навіть в якихось окремих сферах права» [170, с. 3]. «Примусові заходи, які не можуть бути модифікованими без втручання суду, отримують динамічну реалізацію, що дозволяє судовому захисту бути елементом правової системи, втілюючи в життя державний примус на виконання правових норм» [171, с. 113].

Таким чином, модернізація законодавства представляється раціональним і цілеспрямованим процесом його зміни і вдосконалення відповідно до новітніх сучасних вимог економіки. Тому цілком логічно визначати напрями раціонального й поступового оновлення підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Проведений комплексний аналіз законодавства України, зарубіжних країн та судової практики дозволяє автору запропонувати наступні напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами:

1. Необхідно виключити суперечності, неузгодженості законодавства, яке регулює підставі перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. «Перш за все необхідно докласти значні зусилля щоб поліпшити структуру самого господарського законодавства: за можливістю ліквідувати не виправдану множинність його норм і нормативно-правових актів, їх розрізненість і суперечність, оскільки навіть деякі фундаментальні поняття у різних актах трактуються по-різному» [172, с. 12]. Аналіз продемонстрував, що норми права, які регулюють ідентичні правовідносини протирічать одна одній. Приведення норм права у відповідність одна до одної, усунення прогалин законодавства дозволить зменшити зловживання при реалізації підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

2. Забезпечити відповідність законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а також їх оптимальне співвідношення. Наприклад, Постанова № 17 є застарілою, не дає відповіді щодо спірних питань, які не вирішено законодавством, тому є доцільність її скасувати. Проте доцільно прийняти інший підзаконний нормативно-правовий акт, який усуне прогалини та дасть відповіді на проблемні питання з урахуванням новітніх тенденцій щодо реформування процесуального законодавства України. Для вирішення цієї проблеми необхідно визнати, що втратили силу ті підзаконні нормативно-правові акти, що є застарілими, а також до мінімуму зменшити кількість чинних.

3. Необхідно чітко передбачати в законодавстві України всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Найчастіше мають

місце прогалини в законодавстві щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами (наприклад, відсутнє визначення низки понять, а саме «підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами», «істотні для справи обставини» і інші). Це дає змогу недобросовісним суб'єктам господарювання та службовим особам користуватися прорахунками законодавця, використовуючи їх в корупційних схемах. Потрібно видалити прогалини у законодавстві у цій сфері, що дозволить зменшити зловживання та виключить різночитання.

4. Забезпечити офіційне узагальнення судової практики з урахуванням новітніх підходів законодавця, де передбачити рекомендації щодо використання норм права, що регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Відсутність узагальненої практики, з урахуванням новітніх підходів щодо підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами є перешкодою для одноманітної реалізації діючих норм права. Вирішення цього питання дозволить забезпечити ефективність рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. «Модернізація права не може зосереджуватися тільки на розвитку нормативних правових актів та їх упорядкуванні. Головне завдання успішної реалізації суспільної трансформації – це послідовність у конституціоналізації суспільних відносин з подоланням конфлікту між Конституцією, правовою системою та правозастосовною практикою» [173, с. 85].

5. Необхідно забезпечити дієвий механізм реалізації норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Неефективність діючих механізмів реалізації норм права знижує рівень ухвалених судових рішень. Удосконалення механізмів реалізації норм права буде сприяти якості судової діяльності.

6. Доцільно в законодавстві України врахувати зарубіжний досвід щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими

обставинами. Проте необхідно враховувати особливості економічного розвитку України.

Таким чином, практичне виконання всіх зазначених напрямів дозволить модернізувати законодавство України, що регулює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а успішне здійснення модернізації допоможе збільшити ефективність ухвалених судових рішень.

Висновки до розділу 3

На підставі порівняльно-правового аналізу різних правових систем автором зазначено, що низку норм права законодавства зарубіжних країн щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами доцільно передбачати у законодавстві України. Так, встановлена законодавством Франції та США можливість переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів є позитивним моментом та має бути імплементовано до законодавства України. Законодавство Франції, США, РФ, Білорусі, Узбекистану не обмежує строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами. Це доцільно передбачати в законодавстві України відносно підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду. Доречними для українського законодавства є норми, що передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн, в яких зазначено, що заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їхні права.

Практичне застосування норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є орієнтиром для визначення проблем, які перешкоджають реалізації положень законодавства

та основою для запропонування напрямів удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: виключити неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

Проведене комплексне дослідження законодавства України, зарубіжних країн та судової практики дозволяє автору запропонувати наступні напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами:

1. Необхідно виключити суперечності, неузгодженості норм права, які регулюють підставі перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Приведення норм права у відповідність одна одної дозволить зменшити зловживання при перегляді рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

2. Забезпечити відповідність законів і підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а також їх оптимальне співвідношення. Необхідно визнати, що втратили силу ті підзаконні нормативно-правові акти, що є застарілими, а також до мінімуму зменшити кількість діючих.

3. Необхідно чітко передбачати в законодавстві України всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами. Потрібно видалити прогалини у

законодавстві у цій сфері, що дозволить зменшити зловживання та виключить різночитання.

4. Забезпечити офіційне узагальнення судової практики з урахуванням новітніх підходів законодавця, де передбачити рекомендації щодо використання норм права, регулюючих підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Відсутність узагальненої практики, з урахуванням новітніх підходів, щодо підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами є перешкодою для одноманітної реалізації діючих норм права. Вирішення цього питання дозволить забезпечити ефективність перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

5. Необхідно забезпечити дієвий механізм реалізації норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Неефективність діючих механізмів реалізації норм права знижує рівень ухвалених судових рішень. Удосконалення механізмів реалізації норм права буде сприяти якості судової діяльності.

6. Доцільно в законодавстві України врахувати зарубіжний досвід щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Проте необхідно враховувати особливості економічного розвитку України.

Основні результати, викладені в даному розділі дослідження, відображено в таких публікаціях:

1. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 1. С. 89-95 [174].

2. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 90-94 [175].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило запропонувати нове вирішення наукового завдання щодо обґрунтування теоретичних положень стосовно підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та підготовки на цій основі пропозицій з модернізації вітчизняного законодавства у цій сфері. За результатами проведеного дослідження викладено найважливіші наукові результати, отримані дисертантом, зокрема:

1. Для подолання прогалини в законодавстві запропоновано передбачити в законодавстві України, що підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

2. Обґрунтовано, що підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами доцільно класифікувати на дві групи. Перша група містить підстави, що мали місце на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили. До цієї групи належать істотні для справи обставини, що не були відомі на час розгляду справи. Друга група містить підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду. До цієї групи належать: а) встановлення судовим органом факту завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації доказів, що

потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; б) встановлення судовим органом вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення; в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; г) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; д) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

3. В п. 8 ст. 129 Конституції України передбачено, що одною із основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Проте на конституційному рівні не забезпечене право на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами. Для усунення цієї прогалини обґрунтовано доцільність передбачити в Конституції України право й на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами. Це дозволить комплексно закріпити в Конституції ті можливості, які передбачено законодавством для захисту прав суб'єктів господарювання в судовому порядку.

4. Проведений аналіз законодавства дозволив запропонувати періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами:

Перший період: початок XIX століття – початок XX століття. В цей період вперше з'являється інститут перегляду рішень Комерційного суду, але лише в апеляційному порядку.

Другий період: радянський період (1917 р. – початок 1991 р.), який можливо поділити наступним чином: а) 20-ті роки XX століття: перегляд рішень арбітражу законодавством не передбачався; б) 30-ті – 60-ті роки XX століття: впровадження перегляду рішення державного арбітражу

вищестоящим судом; в) кінець 70-х – початок 90-х років ХХ століття: поява інституту перегляду рішень державного арбітражу за нововиявленими обставинами.

Третій період: 1991 р. – 2000 р. Встановлення в Україні можливості перегляду рішень арбітражних судів за нововиявленими обставинами без конкретизації підстав такого перегляду.

Четвертий період: з 2001 р. до липня 2010 р. Визначення в законодавстві переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

П'ятий період: з липня 2010 р. до червня 2017 р. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. було внесено зміни у ст. 112 ГПКУ, де встановлено перелік підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Шостий період: з червня 2017 р. до теперішнього часу. 20.06.2017 р. Верховною Радою України в першому читанні закріплено зміни до порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими або виключними обставинами.

5. Аналіз законодавства України, наукових наробок продемонстрував, що порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами потребує вдосконалення. Низку прогалин, спірних питань було усунуто Законом України від 03.10.2017 р., проте є положення законодавства, які потребують подальшого вдосконалення. Для вирішення цього питання у роботі пропонується передбачити в ГПКУ, що судові рішення господарського суду може бути переглянуто в зв'язку з нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів з дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встановлення істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи може бути подана не

пізніше одного року з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили.

6. Обґрунтовано доцільність закріпити у процесуальному законодавстві України, що істотні для справи обставини це фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

7. На підставі порівняльно-правового аналізу різних правових систем автором запропоновано врахувати в законодавстві України положення зарубіжного законодавства щодо можливості: переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів (встановлено законодавством Франції та США); не обмежувати строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами стосовно підстав, які встановлені іншим судовим органом після ухвалення судового рішення (передбачено законодавством Франції, США, РФ, Білорусі, Узбекистану); подавати заяву про відновлення процесу не тільки особами, які брали участь у справі, а й особами, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права (передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн).

8. Практичне застосування норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є орієнтиром для визначення проблем, які перешкоджають реалізації положень законодавства. Правореалізація демонструє прогалини, недоробки законодавця, які не дозволяють використовувати норми права, передбачені законодавством України. Аналіз проблем, що існують на практиці дозволив запропонувати вдосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а

саме: виключити неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину..

9. Проведене комплексне дослідження законодавства України, зарубіжних країн та судової практики дозволило автору запропонувати наступні напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами: виключити суперечності, неузгодженості норм права; забезпечити відповідність законів і підзаконних нормативно-правових актів, а також їх оптимальне співвідношення; чітко передбачати в законодавстві України всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами; забезпечити офіційне узагальнення судової практики з урахуванням новітніх підходів законодавця, де передбачити рекомендації щодо використання норм права, що регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами; забезпечити дієвий механізм реалізації норм права; врахувати зарубіжний досвід.

10. На основі проведеного аналізу підготовлено проект закону з удосконалення процесуального законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада. 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст.56.
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України № 6232 від 03 листопада 2017 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH4T400A.html.
3. Степанов С.В. Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк, 2011. 210 с.
4. Боднар С.В. Перегляд адміністративних судових рішень за винятковими обставинами. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 3. С. 88-91.
5. Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами: Постанова Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 17 (із змінами та доповненнями). *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0017600-11>.
6. Беяневич В.Е. Господарський процесуальний кодекс України (зі змінами і доп. станом на 22 вересня 2005р.). Науково-практичний коментар. Видання друге. Київ: Юстиніан, 2006. 672 с.
7. Беяневич О.А. Теоретичні проблеми господарського договірного права: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 25 с.

8. Ломоносова Е.М. Пересмотр гражданских дел по вновь открывшимся обстоятельствам: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право». Харьковский юрид. ин-т. Харьков, 1970. 19 с.

9. Ніколенко Л.М. Перегляд судових актів у господарському судочинстві: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 491 с.

10. Притика Д.М. Правові засади організації і діяльності органів господарської юрисдикції та шляхи їх удосконалення. Київ: Видавничий Дім «Ін юре», 2003. 326 с.

11. Резуненко А.Н. Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 «Гражданский процесс; арбитражный процесс». Саратов, 2001. 17 с.

12. Ізарова І.О. Поняття та ознаки нововиявлених обставин у цивільному процесі. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. № 3 (22). С. 57-61.

13. Бородін М. Перегляд рішень, що набрали законної сили, у зв'язку з нововиявленими обставинами за новим ЦПК України. *Право України*. 2004. № 11. С. 28-32.

14. Бернадська М.В. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами в кримінальному судочинстві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Академія адвокатури України. Київ, 2007. 35 с.

15. Морозова Л.С. Пересмотр судебных решений по вновь открывшимся обстоятельствам. Москва: Госюриздат, 1959. 75 с.

16. Васильев С.В. Хозяйственное судопроизводство Украины: учеб. пособ.; 2-е изд., перераб. и доп. Харьков: Эспада, 2004. 408 с.

17. Бондар І. Поняття нововиявлених обставин у цивільному процесі. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2010. №83. С. 80-83.
18. Комзюк А.Т., Бевзенко В.М., Мельник Р.С. Адміністративний процес України: навч. посібн. Київ: Прецедент, 2007. 531 с.
19. Буцьких О.О. Нововиявлені обставини як підстава перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві. *Форум права*. 2012. № 1. С. 142-145.
20. Шерстюк В.М. Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам. *Законодательство*. 1999. № 12. С.10-23.
21. Хрипун О.О. Розгляд корпоративних спорів у господарському процесі: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк, 2013. 17 с.
22. Степанов С.В. Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк, 2011. 20 с.
23. Блинов В.М. Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам. Москва: Юридическая литература, 1968. 120 с.
24. Словник української мови в 11 тт. / за заг. ред. І.К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970. Том 1. 799 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
26. Мармазов В. Принцип *star decisis* та динамічність практики Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2003. № 2. С. 140-142.
27. Bulow O. Die Lehre von den Prozesseinreden und Prozessvoraussetzungen. Berlin: Z.: Uno, 1868. 239с.

28. Васьковский Е.В. Курс гражданского процесса. Москва: Издательство АН СССР, 1949. 216 с.
29. Добровольский А.А. Исковая форма защиты права. Москва: Издательство Московского университета, 1965. 189 с.
30. Казанцев С.М. Из нашей истории. *Вестник Арбитражного суда Российской Федерации*. 2002. № 5. С. 22-24.
31. Владимирский-Буданов М.Ф. Хрестоматия по истории русского права. Ярославль: Типография Г. В. Фальк, 1871. 254 с.
32. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона
Коммерческие суды. URL:
http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/54345/Коммерческие.
33. Российское законодательство X–XX веков / под общ. ред. О.И. Чистякова. в 9 т. Т. I: Законодательство Древней Руси / отв. ред. тома В.Л. Янин. Москва: Юридическая литература, 1984. 430 с.
34. Судебник 1550 г. URL: http://krotov.info/acts/16/2/pravo_02.htm.
35. Татищев В.Н. Судебник Государя Царя и Великого Князя Иоанна Васильевича: 2-е издание. Москва: Университетская типография Н. Новикова, 1786. 270 с.
36. Олейник Н.Н. Становление и развитие арбитражных судов в России. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/3340/1/Oliinyk_Istoriia%20rozvytku_2012.pdf.
37. Архипов И.В. Коммерческие суды и торговый процесс в России. *Правоведение*. 1994. № 4. С. 108-112.
38. Гордон И.М. Особенности судопроизводства в коммерческих судах. *Журнал Министерства юстиции*. 1894. № 2. С.142-166.
39. Владимирский-Буданов М.Ф. Обзор истории русского права. Москва: Издательский дом «Территория будущего», 2005. 800 с.
40. Борисова Е.А. Общая характеристика гражданского судопроизводства по Уставу гражданского судопроизводства от 20 ноября 1864 г. *Законодательство*. 2005. № 4. С. 82-84.

41. Судебные уставы 20 ноября 1864 года, с изложением рассуждений, на коих они основаны. Часть первая. Санкт Петербург: Издание Государственной Канцелярии, 1867. 763 с.
42. Сводъ законовъ Россійской имперіи: Т. XVI. Ч. 1. Кн. 1. / М.М. Сперанский. Санкт Петербург: Типография Второго Отделения Собственной Е.И.В. Канцелярии. 1892. 356 с.
43. Арбитражный процесс: учеб. для юрид. вузов и факультетов, 2-е изд. / М.К. Треушников. Москва: Городец, 2005. 672 с.
44. Васьковский Е.В. Учебник гражданскаго процесса: (переиздание учебника 1917 г.). Краснодар: Зерцало, 2003. 444 с.
45. Шершеневич Г.Ф. Курс русского торгового права: Т. 4. Торговый процесс. – Конкурсный процесс. Санкт Петербург, Издание Бр. Башмаковых, 1912. 596 с.
46. Высочайшее утверждение мнения Государственного Совета: Часть официальная: Том 27. Санкт Петербург: Типография Правительствующего Сената, 1866. 657 с.
47. Депп Н. О торговых судах. *Журнал гражданского и уголовного права*. 1871. № 1. С. 1-52; 1872. №3. С. 457-513.
48. Проект устава торгового судопроизводства. *Судебный журнал*. 1873. № 1. С. 1-24.
49. Декрет о суде № 2. *Собрание узаконений РСФСР*. 1917- 1918 гг. № 26. Ст. 347.
50. Абова Т.Е. Арбитражный процесс в СССР. Понятие, основные принципы: отв. ред.: А.А. Мельников. Москва: Наука, 1985. 143 с.
51. Об утверждении Положения о государственном арбитраже: Постановление ВЦИК и СНК СССР от 03.05.1931 г. *Сборник Законов СССР*. 1931. № 26. Ст. 26.
52. О судеустройстве СССР, союзных и автономных республик: Закон СССР. URL: http://ru.wikisource.org/wiki/Страница:Sbornik_zakonov_1938-1956.djvu/131.

53. Об утверждении Основ законодательства о судостроительстве Союза ССР, союзных и автономных республик: Закон СССР от 25 декабря 1958 г. *Ведомости Верховного Совета СССР*. 1958. № 1. Ст. 12.

54. Максимович А.Я. Арбитраж в системе министерства, ведомства / отв. ред.: Абова Т.Е. Москва: Наука, 1987. 128 с.

55. Об утверждении Положения о Государственном арбитраже при Совете Министров СССР: Постановление Совмина СССР от 17 сентября 1960 г. № 892. *Собрание постановлений правительства СССР*. 1960. № 15. Ст. 127.

56. О повышении роли органов Государственного арбитража и арбитражей министерств и ведомств в народном хозяйстве: Постановление Совета Министров СССР от 07 августа 1970 г. № 646. *Собрание постановлений правительства СССР*. 1970. № 15. Ст. 122.

57. Повышение роли государственного арбитража в механизме социалистического хозяйствования / отв. ред.. Т.Е. Абова, В.В. Лаптев. Москва: ИГиП АН СССР, 1981. 141 с.

58. О государственном арбитраже в СССР: Закон СССР от 30 ноября 1979 г. № 1163-10. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1163400-79>.

59. Положение об органах Государственного арбитража в Украинской ССР: Постановление Совета Министров УССР от 31 июня 1980 г. *Собрание постановлений УССР*. 1980. № 8. Ст. 66.

60. О дальнейшем совершенствовании деятельности органов госарбитража и повышении их роли в укреплении законности и договорной дисциплины в народном хозяйстве: Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 12 февраля 1987 г. №190. *Собрание постановлений правительства СССР*. 1987. №15. Ст.59.

61. Об утверждении Положения о Государственном арбитраже СССР и о Правилах рассмотрения хозяйственных споров государственными

арбитражами: Постановление Совмина СССР от 16 апреля 1988 г. № 490. *Собрание Постановлений СССР*. 1988. № 19-20. Ст. 59.

62. Правила рассмотрения хозяйственных споров государственными арбитражами: утв. Постановлением Совета Министров СССР от 05 июня 1988 г. № 440 (в ред. Постановления Совета Министров СССР от 16.04.1988 г. № 490). *Собрание постановлений правительства СССР*. 1988. № 19-20. Ст. 59.

63. Арбітражний процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст.56.

64. Загальна характеристика інституту касації в системі господарських судів. URL: <http://uadocs.exdat.com/docs/index-185724.html>.

65. Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України: Закон від 21 червня 2001 р. № 2539-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 36. Ст. 188.

66. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 р. № 2453-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 41-42, № 43, № 44-45. Ст. 529.

67. Степанов С.В. Про перегляд ухвали господарського суду за ново виявленими обставинами. *Nastoleni moderni vedy – 2007: materialy VI mezinarodni vedecko-prakticka conference. Dil 3. Historie.Pravni vedy. Filisofie: Praha. Pulishing House “Education and Science” s.r.o. С. 48-50.*

68. Тарасов А.И. Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам как форма надзора за судебной деятельностью. *Сборник ученых трудов Свердловского юридического института: сб. науч. тр.; вып. 15. Проблемы процессуального права. Свердловск, 1971. С.55-61.*

69. Темушкин О.П. Організаційно-правові форми перевірки законності і обґрунтованості вироків. Москва: Наука, 1978. 238 с.

70. Омеляненко Г. Поняття, суть і форми перегляду вироків, постанов і ухвал суду в кримінальних справах. *Право України*. 2003. № 10. С.90-94.

71. Ківалов С.В. Рейдери заважають депутатам скасувати інститут подвійної касації. *Українська Правда*. 19.02.2008 р. С.4.
72. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
73. Фінько В.Д. Перегляд судових рішень в порядку виключного провадження. Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України: навч. посібник / за ред. Ю.М. Грошевого. Харків: Право, 2002. 160 с.
74. Бобечко Н.Р. Перегляд судових рішень в порядку виняткового провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Академія адвокатури України. Київ, 2004. – 240 с.
75. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02 червня 2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
76. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
77. Колесник Р.М. Поняття підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. *Економіка та право*. 2014. № 1. С. 88-93.
78. Колесник Р.Н. Эволюция законодательства о рассмотрении хозяйственных споров по вновь открывшимся обстоятельствам. *Legea și viața*. 2014. № 7/3. С. 49-53.
79. Колесник Р.М. Перегляд рішень за нововиявленими обставинами: поняття та класифікація. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10-11 березня 2017 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 74-77.
80. Ткачук О.С. Перегляд судових рішень Верховним Судом України: проблемні питання правозастосування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 2(11). С. 108-117.

81. Ніколенко Л.М. Деякі аспекти реалізації права на перегляд судових актів за нововиявленими обставинами у господарському судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. № 22, Ч. 2. Т. 2. С. 44-49.

82. Волохов О.С., Нечваль Я.В. Практика господарських судів щодо перегляду рішень за нововиявленими обставинами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 5. Том 1. С. 261-265.

83. Чернадчук В.Д. Господарське процесуальне право України: підручн. / за заг. ред. к.ю.н. В.Д. Чернадчука, 2-ге вид., перероб. і доп. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 378 с.

84. Ніколенко Л.М. Характеристика провадження з перегляду судових актів за нововиявленими обставинами у господарському судочинстві. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2012. № 2(6). С. 1-13.

85. Про узагальнення судової практики розгляду адміністративними судами заяв про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами: Постанова Пленуму Вищого Адміністративного суду України від 22 травня 2015 р. № 7. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-15>.

86. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 25 листопада 2010 р. (справа № К-45458/09) – 12632995. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://document.ua/pro-vidmovu-v-peregljadi-sudovogo-rishennja-za-novovijavleni-doc130770.html>.

87. Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами: Постанова Пленуму Спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 4. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-12>.

88. Терехова Л.А. Система пересмотра судебных актов в механизме судебной защиты. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 320 с.

89. Притика Д.М., Тітов М.І., Гайворонський В.М. Господарський процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Харків: Консум, 2003. 320 с.

90. Ніколенко Л.М. Об'єкт перегляду за нововиявленими обставинами у господарському судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2012. № 3-2. С. 168-171.

91. Степанов С.В. Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами: монографія. Одеса: Атлант, 2012. 186 с.

92. Андронов І.В. Сутність та значення перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 110-117.

93. Judgment of ECHR of 18 November 2004 in the case of Pravednaya v. Russia (no 69529/01). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=67506.

94. Методичні рекомендації щодо перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. *Офіційний веб-сайт Головного управління юстиції у Дніпропетровській області*. URL: www.obljust.dp.ua/peregsur.doc.

95. Цивільне процесуальне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 624 с.

96. Господарське процесуальне право: підручн. / О.П. Подцерковний, О.О. Квасницька, Т.В. Степанова та ін. / за ред, О.П. Подцерковного, М.Ю. Картузова. Харків: Одіссей, 2012. 400 с.

97. Judgment of ECHR of 18 January 2007 in the case of Bulgakova v. Russia (no 69524/01). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=001-79105.

98. Judgment of ECHR of 19 July 2007 in the case of Kondrashina v. Russia (no 69533/01). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=001-81781.

99. Judgment of ECHR of 5 July 2007 in the case of Smirnitskaya and Others v. Russia (no 852/02). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=001-81407.

100. Judgment of ECHR of 5 July 2007 in the case of Volkova and Basova v. Russia (no 842/02). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=001-81405.

101. Постанова Вищого Господарського Суду України від 12 вересня 2013 р. № 5009/1892/12. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37212245>.

102. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

103. Коментар до Кримінального кодексу України. URL: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024>.

104. Абрамов Н.А. Хозяйственно-процессуальное право: учеб. пособ. / 2-е изд., перераб. и доп. Харьков: Одиссей, 2003. 336 с.

105. Балюк І.А. Господарське процесуальне право: навч.метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 248 с.

106. Степанова Т.В. Доказування та докази в господарському процесі України: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк, 2002. 20 с.

107. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпень: ВТФ «Перун», 2003. 1426 с.

108. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1196 с.

109. Терехова Л.А. Преодоление законной силы судебного акта и самоконтроль: возможности совмещения. *Известия высших учебных заведений. Правоведение*. 2007. № 2. С. 116-122.

110. Слепченко Е.В. Проверка судебных актов по вновь открывшимся или новым обстоятельствам. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Сер. 14. Право*. 2011. № 1. С. 91-98.

111. Сакара Н.Ю. Провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами та принцип правової визначеності. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4(48). С. 143-150.

112. Бобечко Н.Р. Зловживання посадових осіб, які ведуть кримінальний процес як одна з підстав для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2003. Випуск 38. С. 538-545.

113. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Каннон, А.С.К., 2001. 1104 с.

114. Степанов С.В. Підстави для перегляду справ за нововиявленими обставинами. *Актуальні проблеми науки та освіти: зб. мат-лів XII підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДГУ (Маріуполь, 5 лютого 2010 р.)*. Маріуполь: МДГУ, 2010. С. 96-98.

115. Judgment of ECHR of 20 November 1995 in the case of *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium* (no 75470/01). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=001-58056.

116. Пушняк О.В. Темпоральна дія судових правоположень в Україні. *Проблеми законності*. 2016. С. 8-18.

117. Аналіз судової практики застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність у часі. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/4E106A1CAAC05D6BC2257EFA002FFE2E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/4E106A1CAAC05D6BC2257EFA002FFE2E).

118. Judgment of ECHR of 31 May 2007 in the case of Lizanets v. Ukraine (no 6725/03). URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search_aspx?i=001-80701.

119. Фазікош Г. Щодо розширення логічного змісту поняття законності судового рішення. *Право України*. 2001. № 12 . С. 42-45.

120. 65% заявлений в ЕСПЧ из Украины – за невыполнение решений судов. URL: <http://zib.com.ua/ru/pda/127384.html>.

121. Новеллы принудительного исполнения решений: больше дела, меньше слов. URL: <http://winnerlex.com.ua/nashi-novosti/508-novelly-prinuditelnogo-ispolneniya-reshenii>.

122. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року № ETS № 005: Ратифікована в Україні 17.07.1997 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270.

123. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 02 лютого 2006 р. № 3477-IV. *Офіційний вісник України*. 2006. № 12. Ст. 792.

124. Дерковская А.О. Правовые последствия постановлений Европейского Суда по правам человека. *Закон и право*. 2004. № 6. С. 67-71.

125. Фінько В.Д. Перегляд судових рішень в порядку виключного провадження. Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України: навч. посіб. / за ред. Ю.М. Грошевого. Харків: Право, 2002. 160 с.

126. Михайловская И.Б. Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе. *Ученые записки ВШЮН*. 1959. Вып.10. С. 125-182.

127. Посник В.С. Возобновление дел по вновь открывшимся обстоятельствам в советском уголовном процессе: автореф. дис... канд. юрид. наук: 715 «Уголовное право и уголовный процесс». Высшая школа МВД СССР. Москва, 1969. 19 с.

128. Колесник Р.М. Істотні для справи обставини як підстава для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 74-78.

129. Колесник Р.М. Щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 75-78.

130. Колесник Р.М. Вина судді у вчиненні злочину як підстава для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 серпня 2017 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 65-68.

131. Сенік С. В. Цивільне процесуальне право: навч. посіб. / С. В. Сенік, Р.Я. Лемик. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2010. 424 с.

132. Хозяйственное право: учеб. / В.К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, В. С. Хахулин и др. Киев: Юринком Интер, 2002. 912 с.

133. Александров И. Принципы разрешения хозяйственных споров судами ФРГ. *Международное публичное и частное право*. 2002. № 1. С. 44-54.

134. Давтян А.Г. Гражданское процессуальное право Германии: монография. Москва. Городец-издат, 2000. 320 с.

135. Федеративная Республика Германия. Законы Гражданское процессуальное уложение Германии; Вводный закон к Гражданскому процессуальному уложению: пер. с нем. / сост., введ. В. Бергманн; науч. ред. М. Гутборд. Москва: Волтерс Клувер, 2006. 416 с.

136. Аболонин Г.О. Особенности порядка пересмотра и исполнения судебных решений в США и некоторые иные характерные черты современного гражданского процесса США и России. *Вестник гражданского процесса*. 2014. № 6. С. 157-203.

137. Проверка судебных постановлений в гражданском процессе стран ЕС и СНГ: монография. / З.Х. Баймолдина, Т.А. Белова, А. Берлингуэр и др.; под ред. Е.А. Борисовой. Москва: Норма, Инфра-М, 2012. 768 с.

138. Гражданско-процессуальный кодекс Эстонии от 20 апреля 2005 г.

URL:<https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ruseadused/01.08.16.pdf>.

139. Аналитическая справка: Институт пересмотра решений, вступивших в законную силу по вновь открывшимся обстоятельствам гражданских судов в Узбекистане: Ташкент 2013. URL: www.uz.undp.org/.../analytical-report-concept-of-reviewing-enacted-court-decisions-u.html.

140. Некрошюс В. Гражданско-процессуальная реформа в Литве. *Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса*. 2004. № 2. С. 170-193.

141. Kodeks postepowania cywilnego: Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl>.

142. Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24 июля 2002 г.. № 95-ФЗ в ред. от 01 июля 2017 г. *Собрание законодательства Российской Федерации*. 2002. № 30. Ст. 3012.

143. Хозяйственный процессуальный кодекс республики Беларусь от 15 декабря 1998 г. URL: <http://kodeksy.by/hpk>.

144. Хозяйственный процессуальный кодекс республики Узбекистан от 30 августа 1997 г. № 478-1. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421396.

145. Стан і здійснення судочинства в Україні у 2015 році: Статистичний збірник; Стан і здійснення судочинства в Україні у 2016 році: *Офіційний веб-портал Верховного суду України*. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FAFD37716AD40ED9C22580E400382EF6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FAFD37716AD40ED9C22580E400382EF6).

146. Ухвала Господарського суду м. Києва від 13 червня 2016 року у справі №910/18936/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58329677>.

147. Постанова Верховного Господарського Суду України від 13 квітня 2016 року у справі № 910/17908/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57223762>.

148. Постанова Львівського апеляційного господарського суду від 30 травня 2013 р. у справі № 5015/2284/12. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31689615>.

149. Постанова Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. по справі № 910/16253/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56217166>.

150. Рішення Господарського суду міста Києва від 15 березня 2016 р. у справі № 910/2101/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56612570>.

151. Ухвала Господарського суду Харківської області від 11 квітня 2016 р. у справі № 922/1772/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57225320>.

152. Постанова Харківського апеляційного господарського суду від 10 травня 2016 р. зі справою № 922/1772/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57646675>.

153. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 03 листопада 2016 р. у справі № 910/33054/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62516009>.

154. Ухвала Одеського апеляційного господарського суду від 01 березня 2017 р. у справі № 916/444/13-г. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65164765>.

155. Постанова Вищого господарського суду України від 03 січня 2017 р. по справі № Б-25/3-10-23/48. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64044325>.

156. Ухвала Рівненського апеляційного господарського суду від 06 березня 2017 р. у справі № 924/1894/14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65164839>.

157. Ухвала господарського суду Київської області від 13 січня 2016 р. по справі № 911/3806/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55012323>.

158. Рішення господарського суду Київської області від 29 жовтня 2015 р. у справі № 911/3806/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53929351>.

159. Ухвала господарського суду Дніпропетровської області від 06 червня 2016 р. по справі № 904/6626/13. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58128928>.

160. Ухвала Київського апеляційного господарського суду від 23 листопада 2016 р. у справі № 904/1724/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63024881>.

161. Ухвала Київського апеляційного господарського суду від 19 серпня 2016 р. у справі № 904/1724/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/60171905>.

162. Большая Советская Энциклопедия: в 30 т. / гл. ред. А.П. Прохоров; изд-е 3-е. Москва: Советская Энциклопедия, 1974. Т. 16. 402 с.

163. Modernization: Protest and Change / by S. N. Eisenstadt. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, 1966. 165 pp.

164. Зельдіна О.Р., Гришко В.В. Поняття і напрями модернізації господарського законодавства. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 58-61.

165. Куров С.В. Проблеми розробки законодавчого забезпечення модернізації системи російської освіти. *Право та освіта*. 2008. № 2. С. 16-17.

166. Экономические санкции и дисциплина поставок / под общ. ред. Мамутова В.К. Киев.: Наук. думка, 1976. 267 с.

167. Замойский И.Е. Эффективность хозяйственно-правовой работы. Киев: Наук. думка, 1982. 170 с.

168. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 9. Ст. 79.

169. Чубенко А. Підвищення ефективності правового регулювання статусу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 12. С. 112-114.

170. Голоскоков Л.В. Проблемы модернизации российского права информационными средствами: постановка задач. *Труды юридического Северо-Кавказского университета*: сб. науч. тр. Вып. 8. Ставрополь: СевКавГТУ, 2005. С. 1-11.

171. Петров В.С. Проблеми класифікації способів виконання рішення господарського суду. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 8. С. 111-115.

172. Концепция модернизации хозяйственного законодательства на базе Хозяйственного кодекса Украины (Проект). *Економіка та право*. 2006. № 2. С. 5-16.

173. Подорожна Т. С. Модернізація правової системи України шляхом її конституціоналізації. *Конституційні засади правового життя: світові традиції та національні реалії*: зб. мат.-лів юрид. наук.-практ. інтернет-конф. «Актуальна юриспруденція» (Київ, 28 червня 2013 р.). Київ, 2013. С. 81-85.

174. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 1. С. 89-95.

175. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 90-94.

ДОДАТКИ

Додаток А

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

01008, м. Київ, вул. М. Грушевського, 5, тел. (044) 255 25 11

"24" 10 2017 р.

№ 127

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 11.170.02 з захисту дисертацій
в Інституті економіко-правових
досліджень НАН України,
члену-кореспонденту НАПрН України
доктору юридичних наук, Заслуженому
юристу України, професору
Устименку В.А.

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи Колесника Р.М.
«Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими
обставинами», виконаної за спеціальністю 12.00.04 – господарське право,
господарське-процесуальне право

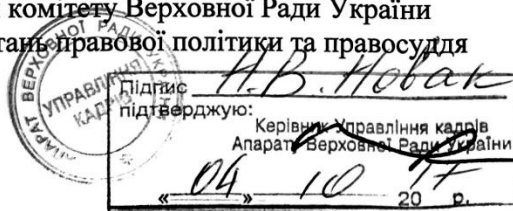
Здобувачем Колесником Романом Миколайовичем були подані пропозиції про внесення змін та доповнень до Господарського процесуального кодексу України, які були розглянуті в Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя.

Зазначені пропозиції, які є конструктивними і слушними, були розглянуті та враховані при розгляді та прийнятті проекту Закону про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів за номером 6232 від 23.03.2017 р., який був прийнятий Верховною Радою України 03.10.2017 р.

Довідка надана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 11.170.02 з захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук в Інституті економіко-правових досліджень НАН України (м. Київ).

Народний депутат України,
голова підкомітету,
член комітету Верховної Ради України
з питань правової політики та правосуддя

Н.В. Новак

S.P.P.

Додаток Б

а 5/14 від 09.11.2017

АКТ впровадження

результатів кандидатської дисертації за темою
«Підстави перегляду рішень господарських судів
за нововиявленими обставинами» на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 Колесника Романа
Миколайовича

Комісія, що утворена Розпорядженням директора Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету
№ 6/14 від 31 жовтня 2017 р.

У складі:

Голова комісії: Волошин Ю.О. завідувач кафедри міжнародного права
ННІМВ НАУ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України

Члени комісії: Драчов О.В. кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права ННІМВ НАУ

Кубальський В.Н. кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права ННІМВ НАУ

Розглянули результати дисертації Колесника Романа Миколайовича за темою «Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами» щодо доцільності впровадження даної роботи в навчальний процес кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету.

За результатами проведеної роботи комісією засвідчуємо:

1. Впровадити застосування в навчальному процесі кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету матеріали дисертаційного дослідження Колесника Романа Миколайовича за темою «Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами», адже вказана робота дасть змогу адаптувати вказану дисципліну до сучасних умов розвитку господарського права України, підвищити якість підготовки фахівців з міжнародного права.

2. Проведене дисертаційне дослідження є актуальним і має методологічні і науково-теоретичні положення, які можуть бути впроваджені у навчальному процесі співробітниками кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету при підготовці і викладанні курсу лекцій з дисципліни «Господарське право України» для спеціальності 293 «Міжнародне право».

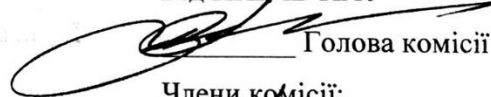
3. Внести в робочу програму дисципліни «Господарське право України» для спеціальності 293 «Міжнародне право» положення дисертаційного дослідження Колесника Р.М.

Дисертант

Колесник Р.М.

Від ННІМВ НАУ

Голова комісії

Члени комісії:

Драчов О.В.

Кубальський В.Н.

Додаток В

ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

вул. Симона Петлюри, 16, м. Київ, 01032, тел. (044) 235-95-51, e-mail:
inbox@ko.arbitr.gov.ua

Вих. № 54 26.09.2017
На № _____

Голові спеціалізованої вченої ради
Д 11.170.02 з захисту дисертацій
в Інституті економіко-правових
досліджень НАН України

члену-кореспонденту НАПрН України
доктору юридичних наук, Заслуженому
юристу України, професору

Устименку В.А.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи Колесника Р.М.
«Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими
обставинами», виконаної за спеціальністю 12.00.04 – господарське право,
господарське-процесуальне право

Цією довідкою Господарський суд Київської області підтверджує, що матеріали дисертаційного дослідження судді Колесника Р.М. на тему «Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами» обговорені в колективі суду.

Отримані результати наукового дослідження суддями визнані ефективними, такими, що мають практичну цінність.

Висновки дисертанта, які містяться у вказаній дисертаційній роботі, можуть використовуватися при вирішенні спірних питань відносно перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Довідка надана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 11.170.02 з захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук в Інституті економіко-правових досліджень НАН України (м. Київ).

Голова суду

А.С. Грехов

Додаток Д

Проект

ЗАКОН УКРАЇНИ**Про внесення змін та доповнень до
Господарського процесуального кодексу України**

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

І. У Господарському процесуальному кодексу України (Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56) главу, що регулює підстави перегляду судових рішень викласти в наступній редакції:

Стаття 1

Підстави перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

Ознаки підстав перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами, а саме ці підстави повинні:

а) бути виявлені зацікавленими особами виключно після того як судове рішення набрало законної сили, тобто на момент ухвалення рішення зацікавлені особи не знали і не могли знати про їх існування;

б) мати місце на момент ухвалення рішення господарським судом, або бути встановлені, після ухвалення рішення суду, іншим судовим органом,

тобто вони існували на час ухвалення рішення, проте були невідомі зацікавленим особам або після ухвалення судового рішення, яке підлягає перегляду, були встановлені іншим судовим органам;

в) бути засвідчені належним чином, тобто відповідати вимогам, які встановлено діючим законодавством України;

г) спростовувати факти, які покладено в основу первинного судового рішення, тобто мати безпосереднє відношення до основних фактів, на яких будується первинне судове рішення господарського суду.

Стаття 2

Судове рішення господарського суду може бути переглянуто в зв'язку з нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів з дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встановлення істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи може бути подана не пізніше одного року з дня набрання судовим рішенням господарського суду законної сили.

Стаття 3

Істотні для справи обставини це фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи від незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

Стаття 4

Підставами для перегляду судових рішень є:

1. Підстави, що мали місце на момент ухвалення судового рішення, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили, а саме:

а) істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи.

2. Підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду, а саме:

а) встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації процесуальних документів, письмових, речових, електронних й інших доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі;

б) встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, вини судді або інших службових осіб суду у вчиненні злочину, примусу судді, внаслідок чого було ухвалено судове рішення;

в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду;

г) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане;

д) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

Президент України

Додаток Е

НАУКОВІ ПРАЦІ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Колесник Р.М. Поняття підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. *Економіка та право*. 2014. № 1. С. 88-93.
2. Колесник Р.Н. Эволюция законодательства о рассмотрении хозяйственных споров по вновь открывшимся обстоятельствам. *Legea și viața*. 2014. № 7/3. С. 49-53.
3. Колесник Р.М. Істотні для справи обставини як підстава для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 74-78.
4. Колесник Р.М. Щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 75-78.
5. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 1. С. 89-95. (Особистий внесок: виокремлено норми зарубіжного законодавства щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами, які доцільно врахувати в законодавстві України).
6. Зельдіна О.Р., Колесник Р.М. Напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 90-94 (Особистий внесок: Особистий внесок: обґрунтовано напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами).

**НАУКОВІ ПРАЦІ, ЯКІ ЗАСВІДЧУЮТЬ АПРОБАЦІЮ
МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ:**

7. Колесник Р.М. Перегляд рішень за нововиявленими обставинами: поняття та класифікація. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10-11 березня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 74-77. (Форма участі – заочна).

8. Колесник Р.М. Вина судді у вчиненні злочину як підстава для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18-19 серпня 2017 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 65-68. (Форма участі – заочна).